

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

VLIV SBORU DOBROVOLNÝCH HASIČŮ NA TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU VESNICKÝCH OBYVATEL V KRAJI VYSOČINA

Vedoucí práce: Mgr. Richard Macků, Ph.D.

Autor práce: Bc. Klára Hradecká

Studijní obor: Pedagogika volného času (NMgr.)

Ročník: II.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. března 2018

Klára Hradecká

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Richardu Macků, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji také všem respondentům za jejich čas a ochotu.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 Volný čas	8
1.1 Pojem čas.....	8
1.2 Pojem volný čas	10
1.3 Funkce volného času	12
1.4 Problémy ve způsobu využívání volného času	14
1.5 Trávení volného času Českého obyvatelstva	15
2 Venkov	19
2.1 Venkov x vesnice x obec	19
2.2 K pojmu venkov podrobněji	20
2.3 Venkov x město	22
2.4 Životní styl na venkově	26
2.5 K pojmu „veřejný prostor“	27
2.6 Společenství, komunita na venkově	28
2.7 Spolky.....	29
3 Sbor dobrovolných hasičů	32
3.1 Z historie dobrovolných hasičů.....	32
3.2 Dobrovolní hasiči dnes.....	42
4 Metodologie	48
4.1 Design výzkumu	48
5 Výzkumná část kvalitativní	50
5.1 Cíl výzkumu.....	50
5.2 Výběr vesnic pro kvalitativní výzkum a jejich představení	50
5.3 Výběr respondentů	52
5.4 Techniky sběru dat	53
5.5 Shrnutí rozhovorů.....	54
5.6 Metody analýzy textu	58
5.7 Kategorie	60
6 Výzkumná část kvantitativní	65
6.1 Výzkumný vzorek	65

6.2	Cíl výzkumu.....	66
6.3	Realizace kvantitativního výzkumu	66
6.4	Výsledky kvantitativního výzkumu	67
6.5	Shrnutí výsledků kvantitativní části.....	79
	ZÁVĚR.....	82
	POUŽITÉ ZDROJE	84
	SEZNAM PŘÍLOH.....	89
	PŘÍLOHY	90
	ABSTRAKT	103
	Abstract.....	104

ÚVOD

Volný čas je v současné době fenoménem, kterým je třeba se zabývat, do životů lidí často přináší pocity radosti a uspokojení, které nám čím dál častěji chybí u našich pracovních povinností. V následující práci se budeme zabývat tím, jaký vliv na volný čas a na způsob jakým jej trávíme, mají sbory dobrovolných hasičů. Ač mohou tyto sbory působit jak ve městech, tak na vesnicích, naší cílovou skupinou budou právě obyvatelé menších vesnic v kraji Vysočina, kde jsou dobrovolní hasiči často jedinou volnočasovou organizací v obci fungující. Dobrovolní hasiči jsou v České republice velmi rozšířenou organizací, jež má dlouhodobou tradici, první český sbor dobrovolných hasičů byl založen před více než 150 lety. Prvotním účelem, pro který byly sbory dobrovolných hasičů zakládány, byl samozřejmě boj s ohněm, postupem let však tyto organizace přerostly v nositele kulturního a společenského života v obci, což se v některých obcích dochovalo až dodnes.

Práce je rozdělena do několika kapitol, první kapitola se zabývá volným časem, nejprve samotným pojmem čas a na to navazujícím pojmem volný čas, zabýváme se různým chápáním volného času, tím jak jej můžeme rozlišovat a jak ho dělit. Volný čas má též svoji funkci, nabízíme tedy pohledy různých autorů na tuto problematiku. Pojednáваме o problémech, které nám využívání volného času může přinášet a o nejčastějším způsobu využívání volného času českým obyvatelstvem. Tato kapitola slouží jako krátké uvedení do problematiky volného času a přispívá ke snazšímu pochopení této práce.

Následující kapitola se věnuje pojmům venkov, vesnice, obec a město a jejich vysvětlením, rozdílům či shodám v jejich chápání. Zjišťujeme, že rozdíl mezi pojmy vesnice a venkov není markantní, proto využíváme obou těchto pojmů. Snažíme se podrobněji přiblížit život vesnických obyvatel, s tím souvisí též životní styl těchto lidí, veřejný prostor, kde se setkávají, společenství či komunita venkovanů a spolky, které ve vesnicích fungují.

Třetí kapitola se zabývá sborem dobrovolných hasičů, je rozdělena na dvě části, tj. na historii dobrovolných hasičů a dále na současnost. Historie hasičů sahá až do období Antiky, kdy se začali utvářet první skupiny, které měly za úkol bojovat s ohněm, od té doby se hasiči stále vyvíjeli až do dnešní podoby. Popisujeme také, proč dobrovolné sbory vznikaly, různá úskalí, která je doprovázela a důvody, proč se ze sboru dobrovolných hasičů staly též nositelé kulturního a společenského života v obci, což na počátku vůbec nebylo jejich účelem. V druhé části, kde je popisována spíše současnost fungování hasičských sborů jsou informace o současné náplni sboru

dobrovolných hasičů, o početním složení dnešních hasičských sdružení, dále o zákonu, který ustanovuje činnost dobrovolných i profesionálních sborů.

Po úvodních teoretických kapitolách následují kapitoly výzkumné, na základě prováděných šetření jsou rozděleny na dva celky, tj. část kvalitativního a část kvantitativního šetření. Cílem výzkumu i celé diplomové práce bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů působící ve vesnicích kraje Vysočina ovlivňují volný čas jejich obyvatel.

Díležitostmi cíli bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů přináší do konkrétních obcí volnočasové aktivity, zda jsou lidé ochotni se těchto aktivit účastnit, jakým způsobem se do těchto aktivit zapojují a jaké konkrétní akce zde můžeme vidět. Cílem bylo též zjistit, jaké faktory ovlivňují to, že sbor dobrovolných hasičů má nebo nemá vliv na trávení volného času obyvatel vesnic.

Jako první byl proveden výzkum kvalitativní, kde byly dílčí cíle rozpracovány do otázek, jež následně tvořily hlavní kostru rozhovoru, který byl zvolen jako sběr dat v první části výzkumu. Byl proveden hloubkový rozhovor se šesti respondenty, pro které jsme si předem určili kritéria k jejich výběru. Rozhovory dále byly podrobeny analýze skrze otevřené kódování, jehož výsledky byly dále použity pro další zpracování získaných dat. Na základě výsledků kvalitativního šetření jsme stanovili několik předpokladů, které se staly podnětem pro část kvantitativního výzkumu, jehož úkolem bylo tyto předpoklady potvrdit či vyvrátit.

Jako sběr dat v kvantitativním výzkumu byl zvolen dotazník, který skutečnosti zjištěné v předchozím výzkumu ověřil na větším reprezentativním vzorku respondentů.

Cílem kvantitativního výzkumu bylo ověřit a doplnit informace, které jsme získali v části kvalitativní. Analýza dat získaných z dotazníků se skládá ze tří částí, první se věnuje úvodním informacím jako je pohlaví, věk, členství ve sboru apod. Druhá část se zabývá souhrnnými informacemi o společenských, kulturních a dalších akcích pořádaných sborem dobrovolných hasičů, část třetí reflektuje výsledky, zjištěné v kvalitativní části výzkumu.

1 Volný čas

1.1 Pojem čas

Pokud se zabýváme termínem volný čas, neobejdeme se bez zamyšlení nad výrazem čas. „Čas je zdroj, kterého máme každý k dispozici omezené množství. To, jak jej využijeme, ovlivňuje také náš život.“¹

V dějinách filosofie můžeme sledovat vývoj přemýšlení o čase. Aristoteles bere čas jako „míru pohybu“ („měřítko pohybu“). Říká, že čas sám o sobě není pohybem, ale bez pohybu ho není, díky pohybu, může mít čas protiklad dříve – později. Aristotelovo chápání času tedy patří k pohybu, počtu, prostoru.²

„I. Kant je názoru, že čas je vedle prostoru základní forma (kategorie a podmínka) každé smyslové zkušenosti. Augustinus upozornil na to, že v lidské zkušenosti je čas prožíván jako minulost, přítomnost a budoucnost, jejichž propojení je dílem duše. Odtud rozlišujeme vnější (objektivní, měřitelnou) a vnitřní (subjektivní, proměnlivou) stránku času, který pro nás jednou utíká, jindy se vleče. Čas není něčím mimo nás, nýbrž sama naše existence je časová, žijeme a jsme nejen v čase, nýbrž jako čas (M. Heidegger). Proto hraje čas významnou roli v každém příběhu ve vyprávění (P. Ricoeur) a v jazyce vůbec (gramatický čas).“³

V sociologickém slovníku nás termín čas odkazuje na pojem čas sociální, který je definován ve dvou významech. „První je čas jako lidské (skupinové, společenské, sociálně podmíněné a určené) prožívání, vnímání, uvědomování, měření a používání času (manipulace s časem), který je obvykle konvenčně označován jako čas astronomický, fyzikální či chronologický. Druhý je čas jako změna nebo pohyb určitého sociálního či sociokulturního fenoménu (události) ve vztahu k jiným sociálním událostem, které jsou vzaty jako vztažné (referenční) body.“⁴

Z první definice vyplývá, že je sociologicky lhostejné, zda „reálně“ různé časy jako čas fyzikální, biologický, astronomický, psychologický sociální či historický existují, nebo jestli jde jen o různé způsoby vysvětlování téhož objektivního času. Sociologicky je podstatné, že různé společnosti s časem odlišně nakládají, odlišně ho měří, ale také ho jinak emocionálně prožívají. V souvislosti času se sociologií je zásadní, že čas dostává

¹ Srov. *Jak Češi tráví čas? Výsledky 1. Ročníku výzkumu proměny české společnosti 2015* [online], s. 3.

² Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 17.

³ *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích 2 c/f*, s. 104.

⁴ MAŘIKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. I. svazek, A–O, s. 154.

smysl tím, jak o něm uvažujeme, tj. podle velikosti, množství, dostatku či nedostatku, omezenosti, o jeho směru a pomalosti nebo rychlosti jeho plynutí.⁵

Při pátrání po původu českého termínu „čas“, se tedy dostáváme k jeho nejtypičtějším rysům, tj. plynutí, ubíhání, střídání. Co je vlastně čas? Tato otázka nás odkazuje na starořeckou terminologii. Jeden z řeckých termínů je *chronos*, překládáme ho do českého jazyka jako „čas“. *Chronos* označuje čas jako chvíli, trvání, období, průběh, dobu, termín, lhůtu a roční období. Souvisí také s vyjádřením ve smyslu: „časem, za nějakou dobu“. Dalším výrazem, který do češtiny překládáme a rozumíme jím čas, je *kairos*. Tento termín vyjadřuje vhodnost, správnou míru, příhodnou dobu, správný poměr, místo, tu pravou chvíli a příležitost. Je to vhodný a vzácný čas, člověk si ho nemůže vynutit, protože přichází sám. *Kairos* je ten pravý čas, pokud se v něm koná to, co má, daří se lépe, více a snáze.⁶

Každá činnost člověka je jedinečná a neopakovatelná. Činnost jedince nemůžeme srovnávat s činností stejného druhu jednoho člověka, ale ani s tou samou činností u jiného člověka, která byla vykonávána v jiném čase, podmínkách a prostředí. Jednoduše řečeno naše činnosti se odlišují, i pokud děláme totéž v jiném čase. Tuto skutečnost můžeme vyjádřit také výrazem *pantharhei*, tzn., vše teče, i čas. Člověk nikdy nevstoupí dvakrát do stejné řeky. Žádný okamžik našeho života se nevrátí, každou minutou našeho života se jakoby rodíme a umíráme. Paradoxně to ve filosofii můžeme chápat jako neustálou stálost, trvání, neustále probíhající teď a nyní.⁷

To, jak lidé čas chápou je vyjádřeno dvěma dimenzemi, a to cyklickou a lineární dimenzí času. Cyklická dimenze se vyznačuje opakováním skutečností jako např. střídání dne a noci, anebo ročních období. Tato dimenze dává člověku jistotu, na jejímž základě může plánovat a počítat s tím co přijde. Lineární dimenze času je založena na neopakovatelnosti historických událostí a konečnosti lidského života, přináší nám tedy na jedné straně skutečnost konečnosti, kde je zahrnut i lidský život, na druhé straně myšlenku originality a nahodilosti dění.⁸

Budeme-li pátrat po změnách v prožívání času na venkově a ve městě, můžeme najít názor Tomáše Feřteka, který psal patnáct let reportáže o českém venkově, říká, že myšlení obyvatel měst a venkova se liší. Na první pohled vypadají stejně, ale jejich myšlení je jiné. Lidé z vesnice vnímají čas jiným způsobem. Bohuslav Blažek byl toho názoru, že na venkově čas běží cyklicky, kdežto ve městě lineárně. Na vesnici se

⁵ Srov. MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. I. svazek, A–O, s. 155.

⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 15–17.

⁷ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Teze k pedagogice volného času aneb vše ve světě má svůj čas*, s. 7.

⁸ Srov. KAPLÁNEK M. *Nauka o volném čase. Studijní texty pro pedagogy volného času*. s. 4.

některé věci rytmicky opakují (svátky, masopusty, poutě apod.), to člověku slouží k tomu, aby mu jednotvárný čas dával smysl.⁹

1.2 Pojem volný čas

Při užívání pojmu „volný čas“, se nevyhneme úvaze o tom, že čas se vztahuje k lidskému bytí. I přesto, že na čas můžeme pohlížet z různých hledisek, je volno vždy součástí „času našeho života“.¹⁰

Volný čas je subjektivně považován jako nejcennější čas, proto zůstane sférou relativně svobodné volby činností. Člověk je omezován tím, co mu historické podmínky určité etapy umožňují a také tím, co je možné dělat ve volném čase.¹¹

Jelikož je volný čas schopný napomáhat obnově pracovní schopnosti, může zvyšovat kvalifikaci a mladé vést ke kulturnímu obohacení a rozvoji, je mu připisován velký význam. Většinou ho vymezujeme tím způsobem, že z celkového časového úhrnu odečteme pracovní dobu a některé části mimopracovní doby, jako jsou např. čas na cestu do práce a zpět, uspokojování fyziologických potřeb (spánek, jídlo), péče o rodinu a vykonávání domácích prací.¹² Tak nám zbyde čas, se kterým můžeme nakládat dle vlastního uvážení a podle svých zájmů.¹³

Rozlišujeme dva hlavní směry v chápání termínu volný čas, a to chápání v pozitivním, či negativním smyslu. V předchozím odstavci jsme se věnovali právě charakteristice volného času z pohledu negativního vymezení. Definice volného času z negativního pohledu vychází z vymezení volného času vůči pracovní době, mohu si říct „mám volno od práce“. Pozitivní definice chce volný čas vymezit na základě jeho vlastní kvality, tzn. jako čas, se kterým může člověk nakládat svobodně, říká si: „mám volno pro sebe, pro svoje záliby, pro druhé atd.“¹⁴ S volným časem jsou spojeny aspekty nejen časové (volný čas – pracovní doba), ale i obsahové (volný čas – svoboda).¹⁵

Pozitivní směr v chápání termínu volný čas může pro člověka znamenat skutečnou svobodu. Je to také doba, kdy se jedinec může nezávisle na povinnostech svobodně realizovat a dělat to, k čemu ho nikdo nenutí a není k tomu nucen ani podvědomě.¹⁶

⁹ Srov. BAŽANT, A. *Volný čas: Venkov zanikl už dávno*[online]

¹⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 15.

¹¹ Srov. SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 16.

¹² Srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?*s. 5.

¹³ Srov. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 274.

¹⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 24.

¹⁵ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 29.

¹⁶ Srov. Tamtéž, s. 30.

„Volný čas je časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnost nezávisle na společenských povinnostech, vykonává ji dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.“¹⁷

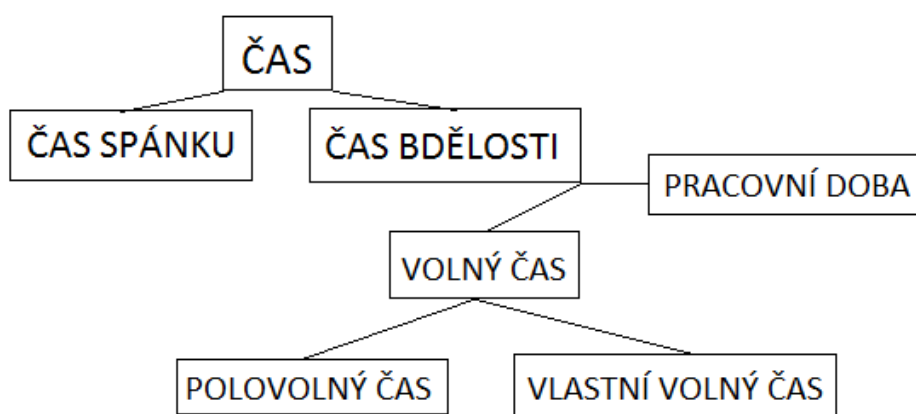
Pokud tedy budeme chápat sousloví volný čas neutrálně, myslíme tím čas, který dosud není ničím naplněný. V případě že ho uchopíme pozitivně, je to svobodný čas, tedy čas, který obsahuje potenciál svobody. Popřípadě také negativně, to je čas nenaplněný, promarněný, zbytečný.¹⁸

*Důležitý znak volného času je také v tom, že jde o činnosti, které mohu, ale nemusím vykonávat.*¹⁹

Pedagogika volného času prosazuje spíše definici pozitivní, ve skutečnosti ale nemůžeme oddělit volný čas od časových úseků týkajících se práce. T. W. Adorno říká, že produkty, které vznikají v pracovní době, jsou základnou pro možnosti trávení volného času. Působí tedy na volný čas člověka i společnosti, má podíl na stanovení cílů, obsahů a forem volného času. Pracovní doba je závislá na volném čase, ve kterém uskutečňujeme rekreaci, kulturní vývoj, sociální kontakty, spotřebu, politické rozhodování a také negativní či pozitivní společenskou atmosféru.²⁰

Rozlišujeme také mezi volným časem v širším smyslu a užším smyslu. Volným časem v širším smyslu rozumíme všechnen čas mimo pracovní dobu, řadíme sem tedy i spánek, jídlo, péči o vlastní tělo, cestu do práce apod. Volný čas v užším smyslu neobsahuje časové úseky související s prací, jako např. cesta z práce, odpočinek, neřadíme sem ani činnosti, které jsou pevně dány v každodenním programu člověka.²¹

Nahrstedt při definování toho, co je volný čas, vychází z rozdělení času (viz obrázek).

Obr. 1: Dělení času Nahrstedt

¹⁷VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?*s. 5.

¹⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 24.

¹⁹VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?*s. 5.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 24.

²¹ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 25.

Polovolným časem rozumíme nezbytné činnosti mimo zaměstnání. Vlastní volný čas pojmáme jako disponibilní čas, tedy čas, kdy libovolně jednáme, využíváme ho dle svých přání a můžeme tedy říct, že je to individuálně volně disponovatelný čas.²²

1.3 Funkce volného času

Poválečné vymezení psychologických funkcí volného času podle Joffre Dumazediera zčásti vyrovnává vliv práce. Objevuje se zde naděje (agente) a očekávání, osvobození od požadavků pracovního procesu a další zátěže života, dále také rozptýlení (divertissement) a zábava, které přináší např. divadlo, kino nebo hra, intelektuální, fyzický a umělecký rozvoj a vzdělávání.²³

B. Filipcová uvádí jako funkce volného času *odpočinek, rekreace, kompenzace jednostranných zátěží, informace a orientace (vzdělání)*.²⁴

Hofbauer považuje za funkce volného času odpočinek (regenerace pracovní síly), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury) a zábavu (regenerace duševních sil).²⁵ Tyto funkce též představuje J. Veselá a říká, že se navzájem překrývají.

Francouzský sociolog volného času Roger Sue uvádí jako funkce volného času tyto:

- psychosociologická – uvolnění, zábava, rozvoj,
- sociální – do této funkce řadíme socializaci, a to v rodině a dalších sociálních prostředích, dále symbolickou příslušnost, která vyjadřuje sociální uznání a potvrzení vlastní osobnosti ve skupině,
- terapeutická – z hlediska zdravotního, prevenci chorob, smyslový rozvoj a zdravý životní styl,
- ekonomická – obsahuje pozitivum, a to v uplatnění člověka v rámci profesní činnosti, člověk vynakládá výdaje na aktivity, kterých se účastní ve volném čase. Aktuální problém je však dvojznačnost této funkce, můžeme se ptát, kdy je činnost ve volném čase žádoucí spotřebou, a kdy už se člověk odcizuje sám sobě skrze její přecenění.²⁶

V knize Hofbaueranalezneme tyto funkce volného času, dle německého pedagoga volného času H. W. Opaschowského, ty se shodují s přehledem hlavních potřeb, kterými vystihuje aktuální požadavky člověka na konci 20. století, prezentovanými v práci Vážanského. Opaschowski upozorňuje na vzájemné prolínání potřeb, na vnitřní

²² Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 26.

²³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 14.

²⁴ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 32.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 13.

²⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 11.

závislost a současně i na rozdílné zdůrazňování a odlišné pořadí. Jsou to tedy tyto potřeby:

- Rekreace, potřeba zotavení, osvěžení, zdraví a dobrého pocitu. Jde zde o shromažďování sil, zbavení se zátěže všedního dne, dostatek odpočinku, spánku, uspokojení sexuální potřeby. Navození všeobecně příjemného pocitu.
- Kompenzace, potřeba vyrovnání nedostatků, rozptýlení a potěšení. „Nínedělání, lenošení.“ Člověk se vědomě zřiká pravidel, norem, oprostuje se od plnění stanovených cílů. Podpora přirozenosti, bezstarostnosti, užívání života.
- Edukace, potřeba poznání, dalšího vzdělávání. Člověk usiluje o poznání nového, touží po zážitcích. Výměna rolí a učení se v nich jednat. Další učení a aktivizace vlastních možností jednání.
- Kontemplace, potřeba klidu, pohody, rozjímání a sebevědomí. Člověk hledá čas pro sebe samého, uvědomění si vlastní osoby, porozumění sám sobě. Získání pocitu vlastní individuality a nalezení identity.
- Komunikace, potřeba sdělení, kontaktu a družnosti. Touha po sdělování, rozhovoru, zábavě. Člověk hledá kontakt s druhými, vyhledává sociální vztahy. Společně trávený čas s ostatními (pospolitost).
- Integrace, potřeba společnosti, kolektivního vztahu a tvoření skupin, prožívání skupinové atmosféry, sociální bezpečí a stabilita, pocit sounáležitosti s ostatními. Uznání, kolektivní a společenské vědomí, vztahy v rodině.
- Participace, potřeba účastenství, angažovanosti a sociálního sebepojetí. Člověk hledá možnost pro vlastní iniciativu, potvrzení sebe sama. Podíl na spolupůsobení na dění. Realizace společných záměrů, cílů. Spolurozhodování, spoluúčast, spoluodpovědnost.
- Enkulturační, potřeba kreativního rozvoje, produktivního uplatnění a účasti na kulturním životě. Uspokojení přání po růstu schopností. Touha po tvůrčím uplatnění. Podpoření schopnosti vyjádření, fantazie. Rozvoj estetického vnímání, nápadů.

Toto zaměření k jednotlivým potřebám se přibližuje k označení „cílové funkce volného času“. Můžeme říci, že první čtyři funkce (rekreace, kompenzace, edukace, kontemplace) jsou spíše individuální. Další čtyři (komunikace, integrace, participace,

enkulturace) jsou spíše všeobecné funkce.²⁷ M. Prokešová, která vychází z pojetí M. Vážanského a V. Smékala, uvádí tyto funkce:

- Kompenzace
- Komunikace
- Regenerace
- Rekrece
- Kontemplace
- Vzdělání a poznávání nového
- Kultivace²⁸

Ve volném čase je velmi důležité, že člověk má možnost seberealizace. Každý pro spokojený život potřebuje subjektivní pocit, že čas využívá smysluplně. Pokud člověk zažívá dlouhodobě nedostatek tohoto pocitu, vyvolává to u něj nespokojenost, je rozladěný. Tento stav může vést až k psychickému traumatu, často se pak stane původem různých výstřelků v chování člověka. Z toho důvodu lidé, ať už záměrně či spontánně, směřují k aktivitám, které jim tento subjektivní pocit mohou dát. Můžeme říci, že je to konkrétní prožitek, kdy si člověk uvědomí své přednosti a možnosti sebe samotného, svoji existenci.²⁹

1.4 Problémy ve způsobu využívání volného času

V současné době má způsob využívání volného času u dospělých mnoho problémů, ty ovlivňují též děti a mládež.

Tab. 1: Problémy spojené s využitím volného času³⁰

PROBLÉMY S VYUŽÍVÁNÍM VOLNÉHO ČASU	
Dospělí (J. Veselá)	Děti a mládež (J. Čáp)
Vztah mezi volným časem a prací: volný čas by měl vyrovnávat jednostrannosti práce v zaměstnání.	Problém s širokými a vlastně povrchními a nestálými zájmy, oproti případům značné jednostrannosti zájmové činnosti.
Problémy prostředků masmédií (tisk, rozhlas, televize...), obsahu a úrovně pořadu, vztahy mezi zábavou a rozvojem osobnosti.	Mladí lidé bez jakékoliv hodnotnější a trvalejší zájmové činnosti (člověk, který se nudí, „nic nedělá“, snáze spadá do part delikventů, může začít užívat drogy apod. než ten, který se věnuje zajímavé a hodnotné činnosti).

²⁷ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 36-38.

²⁸ Srov. PROKEŠOVÁ, M. *Teze k pedagogice volného času aneb vše ve světě má svůj čas*, s. 11.

²⁹ Srov. SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. s. 16.

³⁰ Srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?*, s. 6, 7.

Problém aktivních a pasivních (receptivních) forem využívání volného času, hodně lidí přechází od aktivního sportování k pouhému sledování sportu, amatérské provozování umění ustupuje pohodlnému poslechu reprodukováné hudby v profesionálním provedení atd.	Dalším problémem je, jak již bylo uvedeno u dospělých, problém aktivního a pasivního způsobu trávení volného času.
Problémy osob s krajním nedostatkem volného času (zaměstnané matky, matky studentky).	Poměr mezi přáním jedince se určité zájmové činnosti věnovat a mezi její skutečnou realizací.
Problémy osob bez jakékoliv hodnotnější náplně volného času.	Metody, formy a prostředky, se kterými se společnost snaží podporovat, stimulovat a řídit hodnotové zájmové činnosti mládeže, problematika mimoškolní výchovy, sportovních oddílů, zájmových kroužků, organizací mládeže a klubů, volného času v domovech mládeže.

Problémy, které jsou zde uvedené, spolu vzájemně souvisí. Mladí lidé chtějí poznávat svět, život, chtějí se ho aktivně zmocnit, potřebují si ověřit své schopnosti a předpoklady pro různé životní oblasti a také si vyzkoušet nové činnosti.³¹

Pestrost prožívání volného času u lidí je ovlivňována pohlavím, věkem, rodinným stavem, vzděláním, zaměstnáním jedince, duševní a tělesnou kondicí a také tradicemi konkrétního prostředí, ve kterém se člověk nachází. Cílevědomému využívání volného času odpovídá obvykle určitý soubor aktivit, kterému odpovídá životní koncepce a především zájmy, které jsou dlouhodobé. Člověk hledá ve volném čase zábavu a odreagování od každodenních povinností. Tyto aktivity mají pro něho smysl pouze ve vztahu k ostatním činnostem, zejména pak k práci. Například člověk, který ztratil práci, může mít pocit prázdnoty, dojem vyřazení ze společenského života. Tak i zájmy, na které dříve neměl dostatek času, člověka přestanou bavit. Dalším příkladem může být student ve zkouškovém období, který má potřebu kompenzovat si úsilí vynaložené na studium sportovními aktivitami, i přesto, že četba je jeho oblíbenou činností.³²

1.5 Trávení volného času Českého obyvatelstva

S pojmem volný čas se v Československu setkáváme už na přelomu 19. a 20. století, přesto se stálým výrazem v každodenním slovníku stal až ve druhé polovině 20. století. Hlavní nárůst významu volného času přichází po roce 1968, kdy se v Československu zavádí pětidenní pracovní týden.³³

Obdobím největšího rozmachu sociologie volného času v Československu jsou 60. a 70. léta 20. století, poté došlo k poklesu zájmu o výzkum volného času. V této

³¹ Srov. VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?*, s. 7.

³² Srov. SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 16.

³³ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 60, 61.

době se sociologové zabývali zejména výzkumy tzv. časového rozpočtu, to je vlastně využití skutečného času v rámci různých kategorií činností.³⁴

V. Spousta odkazuje na publikaci F. Zicha „*Co s volným časem?*“, který ve své práci uvádí výsledky získané empirickým výzkumem, kde můžeme vidět pořadí kategorií činností volného času.

Tab. 2: Kategorie činností volného času

Pořadí	Kategorie	%
1	Kulturní	56
2	Společenské	13
3	Rekreační	9
4	Záliby	8
5	Rodinné činnosti	7
6	Pasivní odpočinek	5
7	Sportovní činnosti	2

Procenta nám ukazují podíl volného času, který obyvatelstvo věnuje jednotlivým kategoriím aktivit ve volném čase. Tento přehled nám naznačuje průměrnou strukturu volného času našeho obyvatelstva.³⁵ V. Spousta neuvádí rok, kdy byl empirický výzkum prováděn, můžeme předpokládat, že byl uskutečněn před rokem 1935, což je rok vydání publikace F. Zicha, tento přehled trávení volného času je pro nás spíše historickým příkladem.

V současné době se ve většině zemí provádí výzkumy volného času, které vypovídají o způsobu života různých skupin obyvatel a stávají se důležitým informačním zdrojem při plánování sociálních politik. V České republice zatím nedošlo k rozsáhlejšímu statistickému šetření v tomto směru. První informace tohoto typu se snaží přinést výzkum „Proměny české společnosti“, jehož součástí je šetření nazvané „Jak Češi tráví čas?“³⁶

Jedná se o první ročník výzkumu, kterého se v roce 2015 zúčastnilo 5 212 českých domácností s více než 13 000 členy.³⁷

Z výzkumu můžeme zjistit, že 99% dospělých Čechů, se každodenně alespoň chvíli věnuje nějaké volnočasové aktivitě. O víkendu se procento z celkového času, věnované volnému času, zvyšuje oproti všednímu dni.³⁸

³⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy*, s. 65, 66.

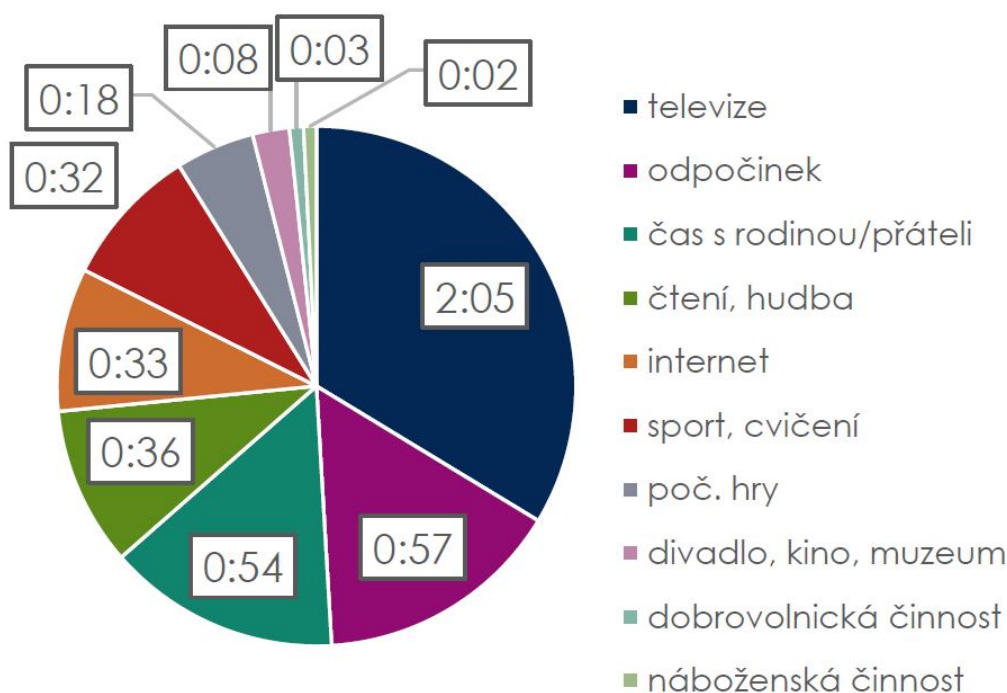
³⁵ Srov. SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 16, 17.

³⁶ Srov. Materiál k tiskové konferenci 20. 6. 2016: *Jak Češi tráví čas?* [online]. s. 1.

³⁷ Srov. Tamtéž, s. 20.

Na průměrného Čecha připadá každý běžný den 6 a půl hodiny volného času. Jak už jsem naznačila, tento čas se liší v rámci všedních a víkendových dní. Kolik volného času máme je proměnlivé s věkem, více volného času připadá mladým lidem do 24 let, ty mají denně přes 7 hodin volného času. S přibývajícím věkem objem volného času klesá až na 5 hodin u 35 až 44letých. Od tohoto bodu opět volný čas narůstá, senioři starší 65 let mají k dispozici přes 8 hodin volného času během dne.³⁹

V následujícím grafu můžeme vidět výsledky výzkumu volnočasových aktivit.

Obr. 2: Podíl volnočasových aktivit na celkovém volném čase⁴⁰

Zde vidíme skladbu, jak Češi tráví volný čas. Pro nás je zajímavý čas, který je strávený dobrovolnickou činností, kam bych zařadila sbory dobrovolných hasičů. Dále by se daly sbory dobrovolných hasičů zařadit do skladby výzkumu čas strávený s přáteli, které lidé ve sborech nacházejí a společně se setkávají. Dalo by se říci, že v některých případech se dají hasičské sbory zařadit také do části skladby sport a cvičení, jež nám sbory také poskytují (s tím souvisí požární sport, který je v naší republice v posledních letech velmi rozšířený a ve většině případech je zaštiťován právě sbory dobrovolných hasičů, kteří členům tyto aktivity sponzorují).

Podle průzkumu, který provedla Poštovní spořitelna, lidé žijící na venkově mají více času na své volnočasové aktivity než lidé z měst. Věnují se tedy svým zálibám

³⁸ Srov. Materiál k tiskové konferenci 20. 6. 2016: *Jak Češi tráví čas?* [online]. s. 3.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 14.

⁴⁰ Tamtéž, s. 14.

a koníčkům častěji. Výjimkou je sport, kterému se věnují obě skupiny stejně. Pravidelně sportují asi tři pětiny lidí ze skupiny dotazovaných. Na vesnici se dále přidávají aktivity jako procházky do přírody, kterým se věnuje přes 30 % lidí a práce kolem domu, té se věnují tři čtvrtiny lidí. Ve velkých městech navštíví přírodu několikrát do týdne pouze 16 % dotazovaných a do údržby domu či bytu se pustí necelá polovina. Pokud bychom se zabývali trávením volného času na internetu, zde převažují lidé z měst, skoro 90 % surfuje několikrát týdně v pravidelných intervalech, na vesnici takto tráví čas tři čtvrtiny dotázaných lidí.⁴¹

⁴¹ Srov. BUŘÍNSKÁ, B. *Novinky.cz: Kde se žije lépe, ve městě nebo na vesnici?* [online]

2 Venkov

V této kapitole je naším záměrem definovat pojmy jako venkov, vesnice, obec a město. Dále bych chtěla přiblížit, životní styl, který pro venkov bývá typický.

2.1 Venkov x vesnice x obec

Předtím, než se budeme věnovat pojmu venkov, je důležité vymežit si několik dalších výrazů, které s ním souvisí. Jsou to tyto pojmy: obec, město a vesnice.⁴² Pojmu město se budeme věnovat v nadcházející části práce, nyní se zaměříme na pojmy venkov, vesnice a obec.

Ve velkém sociologickém slovníku definují venkov jako „*obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také jinou sociální strukturou ve srovnání s městem. Typickou sídlištní jednotkou venkova je vesnice (oba pojmy vystupují v mnoha ohledech jako synonyma)*“. Můžeme zde najít též definice pojmu vesnice, ten sociologický slovník vymezuje takto: *Základní sídlištní jednotka ve venkovském prostoru, která jako správní celek je nazývána venkovskou obcí a vymezena max. počtem obyvatel*.⁴³

Malý sociologický slovník se zabývá pouze pojmem venkov, jehož vysvětlení věnuje autorka E. Horáková několik stran, o pojmu vesnice se zde nezmiňuje, není definován ani na následujících stranách, výrazy *venkov – venkovský jsou termíny, které se vztahují k určitému typu rozmístění populace v prostoru. Jako venkovské se označují oblasti nebo lokality s malým počtem a s nízkou hustotou obyvatel. Jde v podstatě o ekologické hledisko, které odpovídá statisticko-demografickému kritériu velikosti lokalit na základě počtu bydlících obyvatel*.⁴⁴

Naopak sociologický slovník J. Jandourka se zabývá pojmem venkov i vesnice, rozlišuje mezi nimi takto: *venkov je prostor mimo městské osídlení, vyznačující se nižší hustotou obyvatel žijících především ve vesnicích, převážně zemědělskou produkcí spojenou se zvýšenou závislostí na přírodě, tradičnějším životním stylem vyšší sociální kontrolou, menší sociální heterogenitou, sníženou profesní nabídkou*. Vesnici definuje jako *malé sídlo, jehož charakteristickými rysy je relativně malý počet obyvatel (do 2000 až 5000), silná sociální kontrola, vysoký podíl zemědělské produkce, majetková*

⁴² Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*. s. 37.

⁴³ MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. II. svazek, s. 1380, 1381.

⁴⁴ *Malý sociologický slovník*, s. 530.

*i emoční vazba obyvatel k půdě, izolovanost od městské kultury a existence vlastních forem kultury, zvýšený význam tradice.*⁴⁵

V. Majerová dává přednost užívání pojmu venkov. K tomu má několik důvodů, jedním z nich je, že termín vesnice lze užívat jen v některých zemích, a to proto, že venkovská sídla s určitým počtem obyvatel nebo území vymezená určitou zastavěnou plochou již v některých zemích (Norsko, Švédsko, Dánsko, Finsko, Velká Británie) zanikly a dalších (Kanada, USA, Austrálie, Nový Zéland) vůbec nevznikly. Další důvod je jazykový, pojem venkov má ve světových jazycích širší obsah než pojem vesnice.⁴⁶

Jak se liší od těchto pojmů termín obec? Pokud se budeme věnovat sociologickému hledisku, je obec *větší či menší sociální jednotka, tvořená obyvatelstvem společně užívajícím určité vymezené území, ve kterém se odehrává převážná část denního, hospodářského a kulturního života.*⁴⁷

Zákon vymezuje obec takto: „*obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů, tvoří územní celek, který je vymezen hranicí územní obce. Je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Vystupuje na právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající.*“⁴⁸

Obcí jsou označována všechna města i vesnice, bez zřetele na jejich velikost.⁴⁹

Pro potřebu této práce není rozdíl mezi pojmy venkov a vesnice tak výrazný, proto budu užívat plynule obou pojmů.

2.2 K pojmu venkov podrobněji

„Dříve byla vesnice spojována zejména s pojmem zemědělství, právě zemědělská výroba určovala, jaké bude sociální postavení obyvatel. Zemědělství mělo vliv na způsob života, chování, strukturu hodnot a další jevy sociální a kulturní povahy. Také venkov však v polovině 19. století ovlivnily industrializační a urbanizační procesy a došlo tak k výrazným změnám tohoto prostředí. Na venkově tak můžeme najít i historicko-kulturní hodnotu a specifika – umožňující rozvoj a zachování tohoto prostoru. Neřadíme sem pouze společenské a kulturní činnosti, ale také snahu občanů o rozvíjení jejich vlastní lokality, zájem o zachování přírodního a kulturního dědictví a jeho využívání pro kulturní, ekonomické a sociální účely.“⁵⁰

⁴⁵ JANDOUREK J. *Sociologický slovník*, s. 270, 271.

⁴⁶ Srov. MAJEROVÁ V. et al. *Sociologie venkova a zemědělství*, s. 155.

⁴⁷ MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*, s. 37

⁴⁸ Zákon 108/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), § 1, 2.

⁴⁹ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*, s. 37.

⁵⁰ Srov. KADERÁBKOVÁ, J.; TRHLÍNOVÁ Z. *Participace občanů na ochraně a využívání kulturního dědictví na českém venkově*, s. 371.

Jednotný pohled na venkov či definice tohoto slova se hledá těžko, jak se můžeme přesvědčit v mnoha publikacích, neexistuje jednotná definice. Například v knize R. Klufové se dočteme, že pouze jeden způsob, jak chápat venkov není. Zmiňuje se, že Woods podrobně rozebírá a rozlišuje chápání venkova z pohledu akademického (tj. chápání venkova sociology, geografů apod.), dále mediálního, politického i laického, které je určováno myšlenkami, činy a popisy lidí vycházející z jejich každodenního života.⁵¹

Tab. 3: Dva typy přístupu k pojmu venkov podle Terluina⁵²

Venkov jako „prostor“	Pojetí, které odlišuje venkov od města jakožto charakteristický odlišný typ lokality.
Venkov jako „reprezentující prostor“, jako sociální reprezentace	Sociální reprezentace jsou všeobecně sdílené zkušenosti, vytváří je jedinci, kteří patří do sociální sítě. Skrze sociální reprezentaci se předává pozorování a zkušenosti lidí, kteří žijí v určitém sociálním prostoru. Sociální reprezentace je součástí obecně sdílených poznatků.

Spousta se dívá na venkov jako na „zemědělskou rurální oblast, která je z dosahu větších měst, je poměrně řídko obydlena, ale zároveň hustěji než zemědělsky nevyužitelné hory, pouště či močály.“⁵³ Další pohled nám přináší definice z knihy Venkov má budoucnost, ta vidí vesnici jako „malou přehlednou prostorovou jednotku, je těsně spjata s přírodou a okolní krajinou. Klade důraz na společenské vztahy, které jsou velmi aktivní a hrají významnou roli v každodenním životě.“⁵⁴

Charakteristickým rysem venkova je dojíždění za prací, službami a vzděláním do měst. Tyto faktory také ovlivňují participaci občanů na veřejném životě, společných aktivitách, péči o kulturní a přírodní dědictví vesnic. Pokud má člověk možnost zaměstnání v blízkém okolí bydliště, má více volného času a tím i možnost více se podílet na veřejném životě své obce.⁵⁵

⁵¹ Srov. KLUFOVÁ, R. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*, s. 13.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 11.

⁵³ SPOUSTA J. *Proměny venkova*

⁵⁴ GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 51.

⁵⁵ Srov. KADERÁBKOVÁ, J.; TRHLÍNOVÁ Z. *Participace občanů na ochraně a využívání kulturního dědictví na českém venkově*, s. 372

Tab. 4: Vnímání venkova z různých úhlů pohledu a v různých souvislostech dle Kučery a Kuldové⁵⁶

1.	<i>Venkov jako neměstský prostor,</i>	tento úhel pohledu vymezuje venkov jako prostor mimo město, častými kritérii při tomto členění je počet obyvatel, hustota zalidnění apod.
2.	<i>Venkov jako krajina,</i>	zde se díváme na venkov jako na otevřený prostor, je alternativou ke stísněným a uzavřeným prostorům měst.
3.	<i>Venkov jako prostor pro zemědělství,</i>	toto pojetí je dáno zejména dojmem obyvatel měst, zemědělství však není nejdůležitějším ekonomickou aktivitou venkova, má sice krajinotvornou funkci, ale není jediným činitelem.
4.	<i>Venkov jako životní styl,</i>	častým tvrzením obyvatel měst je, že životní styl obyvatel venkova je odlišný od jejich, na venkově je patrný vliv uzavřených lokálních komunit, osobní vztahy jsou úzce omezené. V současnosti se však vytrácí identita vědomí života na venkově.
5.	<i>Venkov jako prostor rekreace a odpočinku,</i>	tento pohled na venkov přichází až ve 20. století s rozvojem turistiky a „druhého bydlení“ (chataření, chalupaření). Tato funkce venkova má však pozitivní i negativní důsledky.

2.3 Venkov x město

Jestliže se snažíme pochopit, co znamená pojem venkov, neobejdeme se bez objasnění toho, co vlastně rozumíme pod pojmem město. C. Votrubec se zmiňuje, že jsou teorie, které staví město a venkov proti sobě, jiné je však staví vedle sebe. V obou případech se město a venkov od sebe liší, a to v mnoha směrech, ale zároveň dochází i k jejich prolínání. V dnešní době je tedy těžké mezi těmito dvěma protiklady vymezit zřetelnou hranici, která by je jasně odlišovala. Ke stírání rozdílů mezi městem a venkovem vedou procesy nazývané urbanizační.⁵⁷ Prolínání a stírání rozdílů můžeme vidět v tomto zamyšlení D. Wielanda: *„Nejhezčí selské domy obývají lidé z města. Jen krávy tu chybějí. Mezi těmito staveními vyrůstají městské domy. Noblesní stavby s okny a balkóny, charakteristickými pro městskou zástavbu, krásně upravenými zahradami a nákladnými šlechtěnými jehličnany. Tady žijí děti našich sedláků a s kvílejícími žacími strojkami a další technikou vedou nelítostnou válku proti listí, býlí i posledním vzdorujícím stéblům trávy.“*⁵⁸

Během historického vývoje hranice mezi městem a venkovem postupně zanikaly, a v současné době došlo k jejich prolínání. Nejvýraznější rozdíly mezi městem a vesnicí

⁵⁶ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*, s. 112.

⁵⁷ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*, s. 40.

⁵⁸ GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 12.

můžeme tedy vidět ve středověku, to především na struktuře obce, na vzhledu domů, jejich uspořádání, výzdobě apod. Středověká města byla charakteristická svými hradbami, dále byla pro města typická hustá zástavba domů s více podlažími, dlážděné ulice, náměstí apod. V současné době se odlišují, krom těchto historických znaků, moderními architektonickými trendy, a také pozůstatkem minulých let, který přinesl velkou hustotu obyvatelstva, což můžeme vidět zejména na panelových sídlištích.⁵⁹

Město je silně determinované městskou civilizací, dále dějinami a až poté přichází na řadu podmíněnost přírodním kontextem (město říká, že právě na přírodním kontextu je nejvíce závislé). Venkov je jakýmsi způsobem bytí v krajině a to přijímá, snaží se z toho čerpat energii, materiály a jejího ducha. Stručně bychom to mohli shrnout takto: „*venkov umí být co nejvíc nezávislý na civilizaci a kultuře, město chce být co nejvíc nezávislé na přírodě.*“⁶⁰

V první polovině 20. století dostal venkov novou funkci a to rekreační. Zpočátku šlo o jednoduché dřevěné stavby v přírodě, které zde budovala trempská hnutí. V 60. letech se zvyšováním životní úrovně, začali obyvatelé měst pořizovat tzv. druhá bydlení, buď kupovali staré domy na vesnici, nebo stavěli chaty v rekreačních oblastech. Toto jednání mělo pro venkov několik důsledků, jedním z nich bylo, že díky kupování starých stavení došlo k jejich záchraně, která by jinak byla zdemolována. Dále obyvatelé měst přinášeli do života na vesnici svůj způsob života, své zvyky, s tím i různé „vymoženosti“ té doby, jako například teplou vodu, televizi apod., bez kterých se o víkend nemohli obejít.⁶¹

Pohled na venkov jakožto „rekreační oblast“ můžeme vidět i v knize D. Wielanda: „*O víkendu jsme přijeli z města, všechno jsme už měli nakoupeno. Zanechali jsme tu jen odpadky. Vesnici jsme prožívali jen jako turisté. Taková vesnice na neděli. O jejím životě jsme neměli zdání a jinak jsme se tu neangažovali. Teprve od té doby, co tu trvale žijeme, cítíme odpovědnost. Jako občané, jako velká rodina.*“⁶²

Za poslední desetiletí se městské a venkovské prostředí postupně vyrovnávalo a sblížovalo. Zejména venkovský život se radikálně změnil. Zásadně se o změnu zasloužily hromadné sdělovací prostředky. Poválečného venkovského člověka popsal J. Linhart jako: „*podléhajícího přírodním zákonitostem, jeho mentalita vyplývá z jeho způsobů práce a je tedy rovněž jednoduchá. Pomalý životní rytmus venkova se odráží i v pomalosti jednání venkovského člověka.*“ Tato definice venkovského člověka však v současnosti nemůže platit, vesnice prošla od této doby mnoha změnami, jednou z nich

⁵⁹ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*, s. 42.

⁶⁰ Srov. BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*, s. 22.

⁶¹ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*, s. 42.

⁶² GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 13.

je technický pokrok. Ten zasáhl život rodin, chod domácností a zejména výrobní proces v zemědělství, což mělo vliv na volný čas, který narůstal. Venkovský život ovlivnil též rozmach motorizace a hromadné dopravy, tím se navýšily možnosti sociálních kontaktů a kulturních možností. V současnosti již neplatí tvrzení, že všichni obyvatelé venkova jsou zemědělci, velká část dojíždí za prací do měst a jejich pracovní zařazení nemá s venkovem nic společného. Město a venkov se sblíží, ale zároveň některé rozdíly přetrvávají, nákupní možnosti jsou menší než ve městě, to se týká také služeb, jejichž nabídka je nižší. Často se liší i celkovým stylem života a způsobem bydlení. Venkovské prostředí je charakteristické blízkostí přírody, zachováním lidové kultury a folklóru, nižší úrovní služeb a migrační tendencí.⁶³

Tab. 5: Shrnující charakteristika dvou základních typů lokálního prostředí⁶⁴

	MĚSTO	VENKOV tradiční	VENKOV současný
1.	Profesní rozmanitost	Jednoznačně převládající profese zemědělská	Profesní rozmanitost s dominancí v zemědělství
2.	Chybí neformální sociální kontrola (anonymita)	Existuje silná sociální kontrola	Sociální kontrola funguje, byť v omezené míře
3.	Vztahy rodinné výrazně narušeny	Silné vazby rodinné v okruhu pokrevním i sousedském	Uvolněné svazky rodinné i sousedské
4.	Různorodost v oblasti dělby rolí	Jasně vymezení rolí vzhledem k pohlaví, věku, sociální pozici	Různorodost v oblasti dělby rolí
5.	Rozvinuté osvětové aspirace	Nedostatek osvětových aspirací	Aspirace především vzdělávací vzrostly
6.	Povrchnost mezilidských vztahů (absence sousedství)	Výrazná sounáležitost, solidarita	Oslabování osobních neformálních vztahů
7.	Dostupnost značného množství kulturních institucí	Kulturní život je organizován spontánně samotnými obyvateli (folklór)	Působení kulturních institucí je omezené
8.	Rychlá reakce na společenské dění	Konzervatismus, setrvávání na tradicích	Reakce na společenské dění je rychlejší pod vlivem médií

⁶³ Srov. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 126, 128.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 129.

To, že se „městské (urbánní) odlišuje od „venkovského (rurálního)“ je v naší kultuře silně zakořeněné, tato myšlenka patří mezi nejstarší z geografie. Odlišování města a venkova má původ v dávné minulosti, tehdy zde byla potřeba odlišit chráněná a uzavřená města od nekontrolovatelného a otevřeného prostoru, který se nacházel mimo ně.⁶⁵

Slepička uvádí, že oddělování se města od venkova a protiklad mezi jejich zájmy má kořeny již v otrokářském společenství, kdy byla v této společnosti oddělována obchodní a řemeslná činnost od zemědělské práce. V tomto společenském řádu, byl vztah města a venkova založen na nadvládě města nad venkovem. Venkov byl městem ovládaný, způsobovala to především ekonomika a vojenská nadvláda šlechty, ta přebývala hlavně na opevněných románských sídlech, poté v gotických hradech, a nakonec v renesančních a barokních zámcích, které byly na venkově.⁶⁶

*Leckterého člověka z města napadne: Není to s venkovem podobně jako se starým hradem? Je starobylý, občas hezký na pohled, ale natrvalo by se tam žít nedalo. Je to romantická kulisa pro volný čas.*⁶⁷

Pojem venkov většinou vzbuzuje v „městských“ obyvatelích jasnou představu. *Idylická vesnická stavení s pestrobarevnými zahrádkami a muškáty za oknem, nepřeborné množství květin na loukách, úpravná polička lemovaná alejemi vzrostlých topolu či třešní. V lese je příjemný chládek, opodál bublá potůček a slunce se odráží v klidné hladině prohřátého rybníku.*⁶⁸

Město dnes může lákat svojí anonymitou, ve smyslu sociálním je místem větší svobody, na venkově k sobě lidé mají navzájem blíže, jsou nedaleko přírody a volného prostoru.⁶⁹

K venkovu přiřazujeme také silně zakořeněné tradice. Právě na vesnicích se dochovaly lidové zvyky, tyto zvyky většina městských obyvatel zná pouze z knih případně vyprávění prarodičů. Lidé si představují bílé Vánoce, jež vrcholí půlnoční mší, odehrávající se v zasněženém kostele, dále masopustní průvody s hudbou, Velikonoce – svátky jara, se kterými souvisí mnoho zvyků. Příchod léta nám napovídá stavění májek a pálení čarodějnic. Naopak konec léta se vyznačuje dožínkami a hody. Dalo by se říci, že obyvatelé města, kteří mají tuto představu venkova, často utíkají do těchto oblastí, především proto, že si chtějí odpočinout od hluku, shonu a prachu současného

⁶⁵ Srov. KLUFOVÁ, R. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*, s. 11.

⁶⁶ Srov. SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město: Lidé/sídla/krajina*, s. 17.

⁶⁷ BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*, s. 20.

⁶⁸ MZ ČR, *Venkov v rozšířené Evropě*, s. 7.

⁶⁹ Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*, s. 87.

velkoměsta. Musíme ovšem podotknout, že tento pohled na vesnici by byl jednostranný, obyvatelé vesnic dobře ví, že život zde se od této idylky často může lišit.⁷⁰

2.4 Životní styl na venkově

Pro naši práci je podstatná především kulturně-sociologická charakteristika venkova. „Podle I. A. Bláhy lze vesnici definovat jako živý sociální organismus s vlastní hmotnou a duchovní kulturou a funkcemi.“⁷¹

Jak jsme zjistili, mezi venkovem a městem jsou určité rozdíly, můžeme to vidět i na životním stylu, který se taktéž od městského v mnohém liší, ale i v rámci venkova není životní styl jednotný, někteří se více svým životem blíží městu, jiní vyznávají typický venkovský styl.

Tab. 6: Definice čtyř životních stylů podle Majerové⁷²

1.	Tradiční venkovský styl se domnívá, že lidé takto žijící, věnují většinu času domácímu hospodářství a obdělávání zahrady či pole.
2.	Styl obyvatel rodinného domu-mají pozemek, zahrádku, na ní se věnují pěstování zeleniny a ovoce pro vlastní potřebu, pokud chovají zvířata tak pouze malá hospodářská.
3.	Styl obyvatel venkova, kteří většinu svého času tráví ve městě, zde mají práci i přátele a nemají domácí hospodářství.
4.	Styl lidí, kteří touží žít zdravě, v souladu s přírodou a v klidu.

Venkov dnes není nenahraditelný jen v tom, že je zdrojem obživy, podstatnou součástí je i lidský duch. To nejdůležitější, bez čeho by lidstvo lidstvem nebylo, je to, že právě ekosystémy s člověkem mu umožnily, aby žil v přímém dialogu s přírodou. Člověk není pouze obyvatelem, uživatelem nebo konzumentem, ale je spolutvůrcem a hospodářem.⁷³

Bydlení na venkově „místní usedlíci“ i „nově příchozí“ vysoce hodnotí. Oceňují zejména nízké zalidnění, kvalitu životního prostředí a dále možnosti, které nabízí příroda k využití ve volném čase. Jelikož v současné době vnímavost vůči životnímu prostředí roste, volný čas se prodlužuje a hodnotová orientace se mění, faktory, kterými vesnice láká, nebudou ztrácet na významu ani v budoucnu. Při rozhodování o tom, kde chce člověk žít, budou stále důležitější.⁷⁴

Lidé stále více hledají možnosti, kde by mohli rozvíjet svoji osobnost. Většinou jde o kompenzaci jednostranného a monotónního, i když mnohdy vysoce specializovaného,

⁷⁰ Srov. MZ ČR, *Venkov v rozšířené Evropě*, s. 7.

⁷¹ MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*, s. 1382

⁷² Srov. MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*, s. 86.

⁷³ Srov. BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*, s. 21.

⁷⁴ Srov. GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 92.

pracovního prostředí. Právě kutilství, pomoc druhým nebo samozásobení potravinami, ke kterým byl člověk v dřívějších dobách spíše nucen, dnes dostávají nový smysl. V současné době můžeme mluvit o změně společenských hodnot. Hodnoty jako identita, autonomie, rozvoj osobnosti se stávají pro utváření života člověka stále důležitější. Svoje postavení ztrácí zaměstnání a do popředí se dostává volný čas. Nejde zde pouze o vzdálení se povinností, které souvisí s prací, ale hledáme činnosti, které nám budou kompenzovat samostatnost, o tu přicházíme z důvodu dělby práce, centralizace a masové produkce. Jde tedy o to, aby měl člověk možnost samostatně jednat, a proto je zde velmi významná vlastní práce a svépomoc.⁷⁵

Na vesnici dochází také k zániku určitých norem a hodnot, příčinou toho může být pokles významu tradičně účinné sociální kontroly pro skupiny vesnických obyvatel. Přesto některé hodnoty přetrvávají, i když v jiných moderních měřítcích prestiže. Zajímavé například je, že dříve uznávané hodnoty jako „píle“, „výkon“, a „práce“ můžeme dnes najít v kritériích „aktivita a angažovanost pro sídlo“. I to může být částečným zdůvodněním pro mnohotvárné činnosti velmi zaměstnaných předsedů spolků.⁷⁶

2.5 K pojmu „veřejný prostor“

„Donedávna se na vesnici všichni navzájem znali a většina byla přinejmenším vzdáleně pokrevně příbuzná. Jakápak tedy veřejnost: když byli strejdové v hospodě, znali se stejně, když jeden druhému vypomohl, když šli v neděli v kostele na kůr nebo když jeli na kozlíku proti sobě na úzké cestě a vyhýbali se. Pravidla, která platila tam, kde se lidé takto si blízcí potkávali, byla takřka stejná jako pravidla nějaké více generační, široké domácnosti. Cizí člověk byl v této rodině okamžitě rozpoznán“⁷⁷.

Dalo by se říci, že veřejné prostory na venkově by se vždy a v každé obci daly nazvat jako „teploměr sociálních vztahů“. Zde se pozná, jak daleko obec došla v posunu od raně venkovských neformálních pravidel k normám společenského chování ve městě. Nemůžeme však mluvit o tom, že by to byl posun od primitivního k pokrokovému, vyššímu nebo lepšímu. Doby kdy to bylo takto bráno, jsou již za námi. Dokonce můžeme říct, že situace se začíná obracet, venkovská neformálnost a společenství začínají přitahovat obyvatele měst, ti na venkov jezdí častěji, v některých případech se sem i stěhují.⁷⁸

⁷⁵ Srov. GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 51.

⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 118.

⁷⁷ BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*, s. 40.

⁷⁸ Srov. Tamtéž, s. 41.

Veřejný prostor ve městě bychom mohli definovat jako místo, kde se k sobě všichni chovají jako cizí, i přesto že jsou domácí. Kdyby se takto lidé chovali na venkově, mělo by to neblahé následky, lidé z měst by přišli o důvod, proč na venkov jezdit, a vesničtí obyvatelé by ztratili důvod proč zde žít.⁷⁹

2.6 Společenství, komunita na venkově

*Základem zdravého venkova je místní společenství.*⁸⁰

Synonymem ke slovu komunita je společenství nebo také pospolitost. Společenství definuje sociologický slovník jako „*sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí.*“ Je to pojem, který je základní kategorií sociologického myšlení, často je sociology nejednoznačně chápán. V 2. polovině 19. století sociologové předpokládali, že symbolem tradičního společenství je vesnice, tato myšlenka pro ně byla přijatelnější než sociální poměry objevující se v industriální společnosti.⁸¹

Každý člověk je členem nějaké komunity. Komunitu můžeme v užším smyslu definovat „*jakou malou skupinu: tvoří ji lidé spojení vzájemnými emočními pouty, stejným zájmem, cílem či vědomým posláním.*“ V takových skupinách převažují neformální vztahy, jsou zde potlačovány hierarchické role a podporována co nejprostupnější komunikace a vzájemná pomoc. Komunita u svých členů formuje hodnotové cítění a vidění světa. Komunity vznikají na základě různých podnětů, mohou to být náboženské, duchovní, studentské či lékařské komunity, pracovní hospodářské jednoty apod. Též mohou vzniknout na základě geografie. Na lokálním (uzemním, sídelním) principu vzniká místní komunita (geografická). Tu tvoří osoby, problémy a situace v určité lokalitě, kde lidé žijí. Je to jedna z nejstarších typů komunit, lidé se sdružovali v místních, především rodově zemědělských jednotkách a navzájem se znali. Už Aristoteles doporučoval, aby v městském státě nebylo víc než 10 000 obyvatel, kvůli účasti na rozhodování o veřejných věcech. I v době industriální, která byla charakteristická vznikem velkých měst a rozpadem tradičních pospolitých vazeb, na venkově udržovali vzájemné sousedské vztahy. Až budovatelská myšlenka přibližování města a venkova, která byla provázena velkými přesuny obyvatelstva, zapříčinila ztrátu přirozeného vztahu k místu svého pobytu.⁸²

⁷⁹ Srov. BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*, s. 42.

⁸⁰ BLAŽEK, B. *Venkov města média*, s. 95.

⁸¹ Srov. MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*, s. 512-513.

⁸² Srov. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 120.

Venkov je z pohledu sociologie charakterizován hlavně specifickým typem komunity, tzv. venkovskou komunitou (také venkovským společenstvím či rurální komunitou). Ta se většinou vymezuje v protikladu městské komunity, a to těmito znaky:⁸³

Tab. 7: Vymezení venkovské komunity vůči komunitě městské

1.	Vyšší míra vzájemné sociální závislosti.
2.	Menší rozmanitost profesních možností
3.	Menší sociální diferenciaci a také zúžený prostor sociální mobility
4.	Silnější vazba na tradici a slabší náklonnost k sociální změně.
5.	Silnější determinace přírodním prostředím.

Aktivita občanů na venkově silně ovlivňuje sociální prostředí a kvalita komunit. Jsou to důležité činitele sjednocení různých sociálních skupin v rámci komunity, to se projevuje větší šancí realizovat společné akce, které následně vstoupí do historie komunity a potvrdí tak její celistvost. V tom se dále odráží také pozitivní aspekty, jako jsou vzájemná výpomoc, komunikace, společné aktivity a informovanost o dění v obci. V těchto komunitách, mají jasnější obrysy také hodnoty a hodnotové postoje. Venkov je místem, kde dochází k intenzivnějším sociálním kontaktům a ochota jednotlivců účastnit se na aktivitách obce je oproti městu vyšší.⁸⁴

2.7 Spolky

Dnes pod pojem kultura nevnímáme pouze uměleckou činnost nebo výsledky této činnosti, ale řadíme sem i osvětové, poznávací, vzdělávací a zájmové aktivity knihoven, muzeí i galerií, dále památkové objekty přístupné veřejnosti a taktéž činnost spolků, zvyky a tradice. Kultura je tedy oblastí, kde nacházíme různé individuální i společenské zájmy, aktivity a činnosti, které napomáhají člověku k jeho rozvoji a integraci do občanské společnosti, podstatná je i její funkce sociální a komunikační.⁸⁵

V současnosti můžeme na vesnicích nalézat rozmanité venkovské skupiny, které mají odlišné zájmy a organizační formy.⁸⁶

Tyto vesnické svépomocné skupiny přináší obohacení a zlepšování životních podmínek a posilují sociálně kulturní život v místě.⁸⁷

⁸³ Srov. MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. II. svazek, s. 1380.

⁸⁴ Srov. KADERÁBKOVÁ, J.; TRHLÍNOVÁ Z. *Participace občanů na ochraně a využívání kulturního dědictví na českém venkově*, s. 372.

⁸⁵ Srov. GREGORINIOVÁ, J.; SCHOLLAROVÁ V. Místní kultura – stabilizační a stimulační faktor rozvoje českého venkova. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět*, s. 333.

⁸⁶ Srov. GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 115.

⁸⁷ Srov. Tamtéž, s. 119.

Důležitým komunikačním médiem, které působí v každodenním životě vesnice a plní zde důležitou roli, jsou spolky. Jejich znakem bývá sociální přístupnost, plní funkci seberealizace a stávají se základnou pro učební procesy, mnohé aktivity a také pro vyjádření potřeb, to i mimo oblast stanovených činností. S vesnickým spolkařením nejsou spojeny pouze šance, ale také rizika. Mohou se zde utvářet specifické vládnoucí a mocenské skupiny nebo také vnitřní kliky, ty připomínají tradiční vlastnická a spřízněná seskupení a je možné, že povedou k rozdělování obyvatel. Spolky ale mohou působit i v zájmu integrace. Pomocí činností spolků a členstvím v nich, můžeme osoby do vesnice začleňovat.⁸⁸

Ve sborníku „Venkov je náš svět“ můžeme vidět tabulku, kde obce jmenovali spolky, které jsou činné v jejich vesnici. Autoři příspěvku čerpali z „Přihlášky obcí k Programu obnovy venkova – MMR ČR“. 90% obcí ze souboru jmenovali jeden, ale většinou více činných spolků.⁸⁹

Tab. 8: Vesnice a nejčastěji činné spolky

Typ spolku	Specifikace
Dobrovolní hasiči (8.104 sbory s 90.304 dobrovolnými hasiči)	Většinou mužské, ale existují i dětské a ženské oddíly. Organizují soutěže v požárních dovednostech.
Sportovní spolky	Sokol, Orel Oddíly podle druhu sportu např. fotbal, turistika, volejbal, šachy, kuželky, šipky, automobilový sport, horolezectví.
Zájmové spolky	Podle zájmů svých členů např. myslivci, zahrádkáři, chovatelé včelařů, rybářů, holubářů, kynologové, chovatelé koní, mykologové, mariášníci, ochránci přírody apod.
Ženské spolky	Klub žen, Červený Kříž
Národnostní spolky	Matice Slezská, spolky občanů polské, slovenské, německé a dalších národností.
Jiné spolky	Důchodci Invalidé Skauti, Junáci Sdružení rodáků a přátel (obce, školy) Osadní výbory – chataři Vzdělávací spolky – stále ještě i osvětové besedy Kulturní spolky (ochotnické divadlo, pěvecké sbory, loutkáři, folklorní soubory, muzejní spolky apod.)

⁸⁸ Srov. GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, s. 121.

⁸⁹ Srov. GREGORINIOVÁ, J.; SCHOLLAROVÁ V. *Místní kultura – stabilizační a stimulační faktor rozvoje českého venkova*, s. 334.

Česká zemědělská univerzita, v roce 2003 realizovala výzkum zabývající se zájmovými spolky a jejich různorodými aktivitami na venkově. Na dotazník odpovídalo 1135 obcí, které rovnoměrně pokrývají cele území České republiky. Z výzkumu bylo zjištěno, že na vesnicích převažují hlavně tradiční spolky a sdružení, ty dlouhodobě vykonávají svoji činnost a jsou zaměřeny na jeden specifický typ činnosti.⁹⁰

Tab. 9: Neexistence spolků v obcích v %⁹¹

Spolek	Hasiči	Sport	Myslivci	Chovatelé	Červený kříž	Svaz žen	Jiné spolky
Neexistence	5,8	19,1	22,2	46,8	45,2	46,0	70,8

Ve více než 94% všech sledovaných obcí, existuje místní Sbor dobrovolných hasičů a v méně než 80% obcí funguje místní sportovní nebo fotbalový oddíl. Ještě ve více než 50% obcí existuje sdružení místních chovatelů nebo zahrádkářů, a dokonce ve více než 50% obcí dosud existuje místní skupina Svazu žen. Prostá existence spolku ve venkovské obci však nevypovídá o jeho skutečné aktivitě a míře činnosti nebo práce pro občany obce.⁹²

Podle prováděných výzkumů se ukazuje, že někteří obyvatelé obcí jsou k dění v jejich bydlišti pasivní. Očekávají impulsy od samospráv či „aktérů“, to jsou občané, kteří se zasloužili o aktivní život obce a podílí se na změnách v obci. Výzkumy také ukazují, že spokojenost občana s jeho sídlem se nevztahuje pouze na kvalitu bydlení a materiální zajištění, ale také na sociální, společenské a kulturní zapojení do života komunity. Na otázky týkající se účasti na různých aktivitách obce se respondenti vyjadřovali s ochotou zapojit se do zlepšování života obce, bylo to však závislé jednak na věku a vzdělání, ale také na členství v zájmových a občanských spolcích.⁹³

⁹⁰ Srov. PERLÍN, R. *Zájmové spolky na venkově*, [online].

⁹¹ Srov. Tamtéž

⁹² Tamtéž

⁹³ Srov. GREGORINIOVÁ, J.; SCHOLLAROVÁ V. *Místní kultura – stabilizační a stimulační faktor rozvoje českého venkova*, s. 373.

3 Sbor dobrovolných hasičů

V této kapitole se nejprve krátce zastavíme u pojmů, které tvoří název spolku, kde se dobrovolní hasiči sdružují, tj. sbor dobrovolných hasičů, dále jen SDH.

Nad definicí slova sbor není třeba polemizovat, může mít sice *více různých použití, ale obecně vyjadřuje větší množství fyzických osob*, sdružených pro určitý účel, může to být jak pěvecký sbor jakožto hudební těleso či církevní sdružení, stejně tak dobrovolnické hasičské sdružení, jehož obvyklým názvem je sbor dobrovolných hasičů.⁹⁴

Synonymem ke slovu hasič je požárník, což je zastaralé označení, které bylo používáno v dřívějších dobách, toto označení se často opakuje v kronikách obcí, v nichž vystupují též SDH a je použito i v následujícím textu. Označení hasič či požárník se týká jak profesionálního, tak dobrovolného člena hasičské jednotky. Pojmenování hasiči (též požárníci), které se často v množném čísle užívá, je hovorové označení dobrovolných i profesionálních hasičských sborů.⁹⁵

Jak již z názvu sboru vyplývá, dobrovolní hasiči jsou organizací, která je založená na dobrovolné práci, to nás přivádí k pojmu dobrovolnost či dobrovolník. Dle psychologického slovníku je pojem „dobrovolný“ definován jako *konající či konaný z vlastní vůle, bez povinnosti nebo donucení*.⁹⁶ Pod slovem dobrovolník si každý může představit něco jiného, dobrovolnictví však člověka provází už od nepaměti, každý z nás se v životě stává alespoň na okamžik dobrovolníkem. Hranice mezi pomocí příbuznému, sousedovi či kolemjdoucímu a mezi dobrovolnou prací pro klub či školu se hledají těžko, jsou to všechno formy dobrovolné pomoci, které se vyznačují samozřejmostí, spontánností, nečekáním odměny ani vděku. To, co nás k dobrovolné práci motivuje je předpoklad: „*Dnes já tobě, zítra ty mně*“. Dobrovolník neklade nárok na finanční odměnu, dává svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ku prospěchu ostatních lidí.⁹⁷

3.1 Z historie dobrovolných hasičů

Boj člověka s ohněm je zahrnut do celých lidských dějin, tj. od doby, kdy lidé začali využívat oheň. První zmínky organizovaného hašení, sahají až do starověkého Říma. V období antiky za vlády císaře Augusta (27 př. n. l. až 14 n. l.) též vznikaly první hasičské sbory, v dobách římské republiky existovaly noční hlídky a vznikala hasičská

⁹⁴ Srov. Synonymum slovník synonyma.postis.org [online]

⁹⁵ Srov. Význam slova.com [online]

⁹⁶ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 119.

⁹⁷ Srov. TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*, s. 35.

družstva z otroků, kteří byli nazýváni „vigiles“, ti měli za úkol hlídkovat na hradbách a případně zasáhnout. Vigiliové používali k hašení ohně hlavně košíky, proto se jim říkalo košíkáři, jejich hasební systém spočíval v řetězovém podávání vody z ruky do ruky. O něco později za vlády císaře Septima Severa (193–211) už sbor vigiliů netvořili z většiny otroci, ale zejména svobodní občané. Proběhla reorganizace a byly vytvořeny skupiny, které plnily úkoly, jež jim byly přiřazeny. Každá skupina neboli též kohorta měla svého velitele, lékaře, nosiče vody, vylévače vody apod. Každý příslušník měl vlastní ubytování a též pevný plat, to však spíše vypovídá o počátcích profesionálních hasičů. Za císaře Septima Severa můžeme vidět též počátky dobrovolných hasičů. V Římě fungovala dobrovolná sdružení řemeslníků, kteří se také starali o hašení požárů, tyto dobrovolníky a jejich skutky císař osvobodil od veřejných daní.⁹⁸

Ve středověku vedly velké požáry měst k vydávání různých směrnic, jak požáru zabránit či ho hasit.⁹⁹ U zrodu požární ochrany na českém území stojí Marie Terezie, která vydala rozhodnutí, že každý dům, musí být vybaven žebříkem a hasícím vědrem. Pokud opravdu vypukl požár, do boje s ním vyráželi zástupci řemeslnických cechů, kterým velel většinou kovář či kominík.¹⁰⁰ Po celá staletí se při krocení ohně používalo vědro ve všech možných podobách a z různých materiálů. Tento způsob měl však řadu nevýhod, například nedovoloval přiblížení k hořícímu objektu, také se často voda, která do věder byla nabírána, po cestě při předávání řetězovým způsobem vyšplíchala. První hasičské čerpadlo bylo pravděpodobně sestrojeno v egyptské Alexandrii, v roce 255 př. n. l., toto zařízení mělo sice slabý účinek, ale vynález byl používán v různých vylepšených podobách až do 18. století.¹⁰¹

Rozvoj požární techniky přinesl vynález parního stroje, výkonnější požární stříkačky už ale vyžadovaly odbornou obsluhu, což vedlo k situaci, kdy byly ustavovány skupiny pracovníků mající hašení požárů na starosti. Od té doby uběhlo mnoho let, než se vytvořily jednotky, jež měly za úkol pouze boj s ohněm. Se změnou přišel revoluční rok 1848 a pád Bachova absolutismu, hlavně v Rakousku to zapříčinilo uvolnění a s tím i spolčovací a shromažďovací právo. V této době se začaly zakládat první dobrovolné hasičské sbory, jedním z důvodů bylo, že v menších městech nebyly finance na udržování placených hasičských sborů, proto se lidé, ovlivnění humanistickými ideály, začali sdružovat a zakládat SDH. Tito nadšenci službě věnovali

⁹⁸ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 122.

⁹⁹ Srov. *Sdružení pro obnovu hasičských tradic, z. s.: Počátky hasičství* [online]

¹⁰⁰ Srov. Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum*, min. 9:54.

¹⁰¹ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 127.

svůj volný čas i často nemalé prostředky, spoluobčanům pomáhali nejen při požárech, ale také za různých mimořádných událostí, jako byly např. povodně.¹⁰²

V Evropě za počátek dobrovolných hasičů můžeme považovat rok 1841, kdy byl založen první sbor dobrovolných hasičů v německé Míšni.¹⁰³ U nás se první hasiči objevili zhruba před 150 lety, nebylo jich moc a s těmi dnešními se pochopitelně nedaly srovnávat. Jejich sbory nejprve vznikaly ve městech, a v druhé polovině 19. století i na vesnicích, nejdříve v Čechách a poté na Moravě.¹⁰⁴

První dobrovolný hasičský sbor vznikl v Česku v roce 1850, a to v Zákupech na Českolipsku, zde ho založili tehdejší němečtí obyvatelé. O zakládání sborů dobrovolných hasičů pojednává Nitra, který poukazuje na to, že zakládání těchto sborů na českém území nebylo ve svých počátcích vůbec jednoduché, čeští hasiči museli „bojovat“ s německým živlem, který jim jejich snahu často znesnadňoval. Z toho důvodu byl první hasičský sbor na českém území založen Němci.¹⁰⁵ První ryze český sbor byl založen o čtrnáct let později roku 1864 ve Velvarech.¹⁰⁶ V bilanční zprávě českého hasičstva z roku 1891 se můžeme dočíst, že před rokem 1874 existovalo 15 českých dobrovolných hasičských sborů a 12 sokolských jednot, které se věnovaly hasičství jako vedlejšímu oboru, postupem času byly všechny přetvořeny na hasičské jednoty. Počet SDH se stále zvyšoval, roku 1874 již bylo sborů 107, po tomto roce přišel prudký vzrůst, roku 1876 existovalo 561 sborů se 40 183 členy a za následujících 10 let se počet navýšil na 1827 sborů s 93 410 sbory.¹⁰⁷ Sbory na vesnicích zakládali v té době nejváženější občané, byl to například starosta obce, řídící učitelé, továrníci, statkáři, zkrátka osoby, které tehdy ve vesnici něco znamenaly, lidé s vyšším postavením.¹⁰⁸

„Hasičstvo si záhy ke své technické činnosti přibralo i vlastenecké poslání a vzdělávací úkoly. Od počátku však zápasilo s nedostatkem financí.“¹⁰⁹ Tehdejší členové hasičského sboru nebyli sjednoceni ve stejnokrojích s dokonalým vybavením, záleželo na tom, zda se podařilo sehnat finance či cokoli použitelného, co by mohli při hašení požáru použít. Z počátku používali vyřazené uniformy například rakousko-

¹⁰² Srov. *Sdružení pro obnovu hasičských tradic, z. s.: Počátky hasičství* [online]

¹⁰³ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 125.

¹⁰⁴ Srov. Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum*, min. 9:54.

¹⁰⁵ Srov. NITRA J. *Všem živlům navzdory člověku ku pomoci*, s. 9.

¹⁰⁶ Srov. MÜLLEROVÁ, V. *Česká televize: Dobrovolní hasiči. Fenomén pomoci "celou duší a celým tělem"* [online].

¹⁰⁷ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 61.

¹⁰⁸ Srov. Toulavá kamera [online], *Muzeum hasičů*, min. 18:52.

¹⁰⁹ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 60.

uherské armády, to samé platilo o přilbách a dalších doplňcích, až ve 20. letech byl vydán předpis, který všechny sbory sjednotil.¹¹⁰

Pro naši práci je důležitým regionem kraj Vysočina, který je zkoumanou oblastí ve výzkumné části, kde se budeme zabývat činností sboru dobrovolných hasičů ve vybraných obcích, jednou z nich je i obec Sedlejev. SDH jsou v kraji Vysočina obrovským fenoménem, je jich zde nejvíc z celé republiky, na Vysočině je dobrovolným hasičem každý desátý obyvatel, sbor je téměř v každé i té nejmenší obci.¹¹¹

V knize Malá kronika obce Sedlejev, nalezneme zmínku o prvotních počátcích sboru: „v roce 1886 byl v Sedlejevě velký požár, který zničil 5 domů, po tomto neštěstí se obyvatelé obce dohodli na zakoupení první ruční stříkačky v obci, taženou párem koní¹¹², peníze na ni získali dobrovolnou sbírkou a ziskem z tanečních zábav. SDH byl však založen až v roce 1905.“¹¹³

Sbory dobrovolných hasičů mají ve společenském životě obce specifické postavení společenské prestiže, tento znak se objevuje od konce 19. století až dodnes, to mělo mnoho příčin. Jednou z nich, zřejmě nejdůležitější, byla symbióza ochranně humanitních a společenských aktivit činnosti SDH. Tato symbióza spočívala ve čtyřech skutečnostech, kterými se SDH vyznačoval:

- hlavním posláním, které SDH vždy důsledně uskutečňoval, bylo chránit majetek a životy všech obyvatel obce vez výjimky,
- SDH byla instituce od svého vzniku vždy politicky nestranná,
- společensky byl sbor zcela otevřený, tedy přístupný všem mravně bezúhonným členům obce, kteří splňovali daný věk, nepohlíželo se na rozdílnost jejich sociálních a společenských poměrů,
- kromě stanoveného poslání SDH se zde objevovaly aktivity, které přinášely společenské a kulturní činnosti.¹¹⁴

U zrodu dobrovolných hasičských sborů v Čechách, na Moravě i ve Slezsku stojí heslo: „*Boku ku cti, vlasti k slávě, bližnímu ku pomoci*“¹¹⁵, to vystihuje ušlechtilé poslání mužů, označovaných jako hasiči.¹¹⁶

¹¹⁰ Srov. Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum*, min. 9:54.

¹¹¹ Srov. Události v regionech (Brno)[online], *Dobrovolní hasiči na Vysočině*, min. 0:05

¹¹² Ukázkou takovéto stříkačky můžeme vidět v příloze č. 1

¹¹³ Srov. MAREK, J., MARKOVÁ M., BENEŠ M. *Sedlejev: Malá kronika*, s. 18.

¹¹⁴ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 143.

¹¹⁵ Heslo ve zkrácené podobě můžeme vidět na snímku v příloze č. 2

¹¹⁶ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 61.

Hlavním úkolem hasičů všech dob byla vždy záchrana lidského života, a poté majetku ohrožených osob, to je humanistické poslání, kterému jsou věrni hasiči jak dobrovolní, tak hasiči z povolání dodnes.¹¹⁷ „Pročež každý dříve, než vstoupí v řady hasičské, ať si dobře rozmyslí, chce-li také skutečně něco dělati, neboť hasič pro parádu není a lépe učiní ten, kdo by pouze chtěl být parádním hasičem, když zůstane doma. Každý z nás dobrovolně vzal na sebe povinnosti stavu tohoto, jest tudíž povinen své cti a svému dobrému jménu, by také povinnosti své správně plnil, nikdo ho nenutí, a proto tím čestnější jest práce naše.“¹¹⁸ Spolky hasičů v Českých zemích vznikaly za účelem boje s ohněm a dalšími živly, pokud bychom hodnotily činnost hasičstva v 19. století, můžeme říci, že to byla organizace s nejvyšším humanitárním posláním.¹¹⁹

SDH procházely různými etapami, v čele však vždy stály aktivity, které vedly k získání, rozšíření a udržení hasičských dovedností. Proto se pořádaly různé druhy cvičení např. pochodová, s náradím potřebným pro hašení, se stroji, stříkačkami a cvičení, která zvyšovala fyzickou kondici členů.¹²⁰ Pro příklad členové SDH Pavlov si po druhé světové válce vybudovali vlastní cvičiště s požární nádrží, zde pořádali cvičení a soutěže, které podporovaly jejich fyzickou zdatnost a obratnost v hasičských dovednostech.¹²¹ První soutěž zde proběhla roku 1948 po zakoupení nové motorové stříkačky, toto cvičiště hasičům sloužilo celou řadu let.¹²² Ve starých zápisech obce můžeme najít toto prohlášení: „... ostatní zúčastněné sbory tohoto prvenství nezavíděly, neboť také zvítězily, jak zmínil při závodech vedoucí závodu Aitel, který řekl: „Prohrál ten sbor, který nic nedělá. Proto nemusíme být první, ale poctiví...“¹²³

Jednou z dalších důležitých a časově náročných činností byla snaha o údržbu a modernizaci hasičské techniky a péče o majetek sboru a též úsilím SDH postavit ve své obci budovu, která by nabízela prostory pro uložení výzbroje a výstroje a rovněž místo, kde je možno se o ni po technické stránce postarat.¹²⁴ Tato snaha často vedla od půjčených stodol až ke zděným hasičským zbrojnicím, ve kterých byla často i spolková místnost pro setkávání členů.¹²⁵ SDH se staral také o protipožární prevenci v obci,

¹¹⁷ Srov. *Sdružení pro obnovu hasičských tradic*, z. s.: *Počátky hasičství* [online].

¹¹⁸ NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*, s. 99.

¹¹⁹ Srov. NITRA J. *Všem živlům navzdory člověku ku pomoci*, s. 10.

¹²⁰ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 143.

¹²¹ Viz. příloha č. 3

¹²² Srov. HOS F. *100 let požární ochrany v Pavlově*, s. 9.

¹²³ Tamtéž, s. 28.

¹²⁴ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 143.

¹²⁵ Pro příklad můžeme uvést, že v obci Pavlov potřebovali dobrovolní hasiči uložit nově nakoupenou výstroj a výzbroj, proto začali svépomocí budovat první požární zbrojnici – hasičské skladiště. „Byla to

členové sboru měli často na starosti žňové noční hlídky, služby u mlátiček, prohlídky komínů venkovských obytných domů, nebo také např. dozor při divadelních představeních či slavnostech a sportovních akcích. Všechny tyto aktivity museli členové sboru zvládat ve svém volném čase, i přes překonávání různých existenčních problémů, které v té době lidi pronásledovaly, dříve to bylo spíše obdělávání vlastních polí a hospodářství. S postupem času problémy, které přineslo např. dojíždění za prací.¹²⁶ V záznamech o žňových hlídkách můžeme vidět, jak probíhaly: členové sboru vyráželi ve dvojicích do terénu, další členové drželi službu v hasičské zbrojnici, hlídky byly stanoveny vždy v určitých časových intervalech, úkolem hlídky bylo pozorovat a odstraňovat vše, co by mohlo zapříčinit škodu na veřejném i soukromém vlastnictví, dále případně vyhlásit poplach.¹²⁷

Hasičské sbory se věnovaly také samaritánské stráži, která byla zavedena v roce 1892.¹²⁸ Členové se zúčastňovali kurzů, kde získávali potřebné znalosti, ty poté uplatňovali i v běžném životě.¹²⁹ Kurzy často vedli lékaři a profesionální zdravotníci, samaritánské služby byly využívány zejména v době první a druhé světové války, kdy především na vesnicích přinášely možnost poskytnout rychlou a kvalitní první pomoc, do určité míry nahrazující lékařskou pohotovostní službu.¹³⁰ Každý hasičský sbor měl povinnost vytvořit z dobrovolně přihlášených členů alespoň jednu samaritánskou stráž, nejlépe ve složení o třech „bratřích a dvou „sestrách, v obci tedy byla zpravidla pětičlenná samaritánská stráž. K samaritánské službě se vyjádřil T. G. Masaryk: „*Naše hasičstvo najde v samaritánství krásný doplněk hasičské služby. Hasič – samaritán musí býti svému okolí vzorem zdravotnické čistoty osobní, rodinné, domácnostní a rozumí se, že všechny předměty pro první pomoc musí mít stále k ruce a ve vzorné čistotě.*“¹³¹

kůlnička postavená z truplí, pokrytá lepenkou“. Teprve po získání dalších finančních prostředků, byla zakoupena krytina. Zanedlouho však bylo zjištěno, že ve skladišti je vlhko a uložená výstroj zde reziví. Proto začali členové opět shánět další finance na výstavbu nového skladiště. V kronice obce Sedlejev se dozvídáme, že občané se pustili do přestavby sálu obecního hostince s hasičským skladištěm, což v té době stálo 76 000 Kč. Sbor získával finanční prostředky na zabezpečení svojí činnosti, tj. k nákupu nové výzbroje a výstroje, srce pořádání plesů, zábav, hraní divadelních her, to vyžadovalo obětavou práci členů sboru, pokud prostředky získané z kulturní činnosti nestačily, často museli členové sboru sáhnout do vlastních úspor.

¹²⁶ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku.* s. 143.

¹²⁷ Srov. CHLÁDEK, P. *Žňové hlídky.* [online].

¹²⁸ Srov. NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895,* s. 98.

¹²⁹ V obci Pavlov byla členkou samaritánské stráže zároveň první členka sboru v historii. Můžeme tedy říci, že samaritánská služba přinášela prostor ženám v činnosti SDH.

¹³⁰ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku.* s. 143.

¹³¹ Srov. PEŠORNA, K. *Samaritství v hasičských jednotkách*[online].

Náročné na čas a práci pro členy SDH, tedy zejména pro vrchní představitele sboru, bylo udržování spolkového života, který by měl být řízený pravidly, jež ukládají stanovy. K dodržování těchto pravidel se každý člen slavnostně zavázal při vstupu do sboru. Nejvyšší představitelé tak museli vést různé dokumenty např. dokumentace činnosti sboru, požární deníky, protokoly o průběhu schůzí, vedení kronik, formy evidence se postupně proměňovaly, pokud se tyto historické dokumentace dostaly do archivů či muzeí, jsou dnes pro nás důležitým informačním zdrojem. Právě z těchto dokumentů se dozvídáme více o životě našich obcí v minulosti, ukazují, jak plnokrevný a bohatý život přinášel hasičský sbor, to jak ovlivňoval lidské povahové vlastnosti, které na jednu stranu sbor rozvíjel a podporoval, na stranu druhou svědectví různých krizí a nevhodného chování členů, která mohla vést až k rozpadu sboru.¹³² Např. *v únoru 1934 pořádal O. J. R. D a M. J. R. D spolu se sborem dobrovolných hasičů v Sedlejšově maškarní ples, z toho bylo mnoho nesváru a hádanic před plesem i po plese s poukazem na politizování hasičského sboru. V průčelí při plese byl znak republikánské strany. Výsledky toho se projevovaly ještě dlouhou dobu.*¹³³

Dozvídáme se zde také o svárech mezi spolky v rámci obce, nesmíme však zapomenout na svědectví, která vypovídají o boji se živly, o záchraně životů a majetku spoluobčanů, za které mnohdy zaplatil člen sboru svým životem. Ukázkou z těchto historických zápisů může být tento: „7. října roku 1920 vypukl oheň u starosty Josefa Noska asi ke 3 hodině odpoledne, když všichni lidé, byli na polích za setím obilí a sbíráním brambor. Přispěchalo několik mužů, kterým se podařilo přitáhnout obě místní hasičské stříkačky a za přispění obecnstva se podařilo zhoubný požár utlumit. Za oběť ohni padl pouze stoh slámy na dvoře a nevymlácené obilí složené v přístavku hlavního stavení.“¹³⁴

Členové se také snažili o získávání nových informací a vzdělávání, na schůzích si předčítali z hasičských časopisů např. z Ochrany hasičské. Postupně přibývali i odborné přednášky a zavedení zimních škol.¹³⁵ Ve svých počátcích to nebyly školy jako takové, z dnešního pohledu, byly to spíše kurzy¹³⁶, které začínali například v pondělí či v úterý a končily v neděli.¹³⁷

¹³² Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 144.

¹³³ Srov. *Pamětní kniha obce Sedlejšov, 1925–2003*, s. 83.

¹³⁴ Srov. Tamtéž, s. 24, 25.

¹³⁵ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 144.

¹³⁶ Viz. příloha č. 4

¹³⁷ Srov. Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum*, min. 9:54.

Přitažlivosti SDH a touhu vstoupit do něj v historii často ovlivňovala viditelnost konání velkých slavností, kdy členové sboru v uniformách s praporem, za zvukových signálů trubačů a řízených povelů velitelů slavnostně nastupovali a pochodovali v útvaru. Toto veřejné vystupování sbory velmi zviditelňovalo a akce přinášely do obcí neobyčejné kulturní a společenské události.¹³⁸ „Hasiči“ jak se často členové SDH nazývali, byli samozřejmostí při každé veřejné příležitosti, svou roli hráli i v katolickém prostředí, byli přítomni při různých církevních obřadech a slavnostech. Jedním z častých obřadů bylo svěcení zvonů, které se pořádalo zejména po skončení první světové války, kdy byly nahrazovány zvony rekvírované pro zbrojní průmysl. Často byli přítomni odhalování pomníků padlým, kde se mnohokrát objevovala jména právě členů sboru.¹³⁹

Nosit hasičskou uniformu, přilbu, tesák a sekyrku však nebylo tak jednoduché, příslušný adept mohl na tento okamžik čekat ve zkušební době i třeba celý rok, bohatost zdobení uniformy dokazovala dosaženou hodnost, hasiči byli mnohdy jedinými nositeli kulturního a společenského života v obci, při hasičských sborech vznikaly například divadelní a čtenářské spolky, hasiči též vykonávali celou řadu dalších činností.¹⁴⁰

Koncem 20. století se začíná rozvíjet péče o dorost¹⁴¹, představitelé sborů přichází s novými spolkovými aktivitami, které odpovídají potřebám, zájmům a mentalitě nastupující generace, ze které sbor získává nové členy. Jsou to především závody a soutěže, poznávací zájezdy nebo také letní tábory, to ovlivňuje společenskou činnost hasičských sborů. Vznikají také samostatné ženské oddíly.¹⁴² Brožura SDH Pavlov pojednává o nutnosti prohlubovat svou teoretickou a praktickou vycvičenost, která napomáhá v protipožární prevenci a při likvidaci požárů i při jiných haváriích, které je třeba mít stále na mysli, tyto dovednosti upevňuje právě skrze sportovní požární soutěže, disciplíny plní jak muži, tak ženy.¹⁴³

Obecně sbory dobrovolných hasičů udržovaly také pospolitost mezi sousedními obcemi, na veřejné akce byli vysíláni členové sborů, kteří byli danou obcí vždy důstojně pozváni. Přelom 19. a 20. století přináší slavnosti hasičských sborů při příležitosti svěcení stříkačky, ta byla většinou pořizována za velkého úsilí sboru, který musel

¹³⁸ Podobné průvody můžeme vidět i dnes, např. při oslavách výročí sboru, viz. příloha č. 5

¹³⁹ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 145.

¹⁴⁰ Srov. Toulavá kamera [online], *Muzeum hasičů*, min. 18:52.

¹⁴¹ Viz příloha č. 6

¹⁴² Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 146.

¹⁴³ Srov. AKS Pavlov. *Historie a současnost obcí Pavlov, Stajiště a Bezděkov*, s. 41.

shánět dárce, pořádat sbírky nebo se zadlužit, poté jeho veškerá činnost směřovala k získání prostředků na porytí dluhu. I přesto nechyběla velkolepá slavnost, která ovlivnila společenský život v obci a přidala sboru na společenské prestiži.¹⁴⁴ Příkladem je tento historický zápis: „*Od rána přicházely přátelské hasičské sbory, aby se účastnily slavnosti našeho mladého sboru.*“¹⁴⁵ Součástí svěcení nové stříkačky byla též bohoslužba a často kmotra či kmotr, kteří na stříkačku přispěli jistý peněžní obnos, poté nastal kulturní program s hudbou a tancem.¹⁴⁶

SDH pořádal též kulturní, výchovné a společenské akce pro veřejnost, které byly většinou dobře organizovány a propagovány. Můžeme konstatovat, že snaha totalitního státu ideologizovat spolkovou činnost, zásahy do kulturních a společenských akcí a protináboženské ataky nezasáhly SDH tak, jako drastické útoky, vedené proti ostatním spolkům. Pavlišťík to přisuzuje nezpochybnitelné a nenahraditelné roli ochránce obyvatel při živelných pohromách a výrazně viditelné účasti na veřejných akcích. „*SDH byl ve vývoji společenského a kulturního života ve venkovském prostředí trvale pozitivním, stabilizačním faktorem.*“¹⁴⁷

Dle Pavlišťíka se členové i hlavní představitelé sboru na venkově věnovali kulturně společenské činnosti cílevědomě a vždy s chutí. To, jaký měly akce rozsah, obsah i intenzitu předurčoval charakter příslušné etapy aktuálního historického vývoje v zemi a také společensko-politické podmínky v obci. Sbory se snažily o růst kulturně-světové úrovně života, dnes se SDH snaží udržovat případně oživovat lidové tradice.¹⁴⁸

Obecní pokladny, které často nebyly příliš bohaté, nutily členy sboru vymýšlet jiné alternativy příjmů, i proto se SDH v Čechách na Moravě a ve Slezsku zabývaly a dodnes zabývají kulturní činností, to jim přinášelo finance, které potřebovaly pro svoji činnost. V dnešní době jsou tyto činnosti často vykonávány jako udržování tradic, které sbory v místech svého působení kdysi zavedly.¹⁴⁹ Např. kácení máje z roku 1968 je v kronice obce Sedlejev popsáno jako: „*zvlášť zdařilá kulturní událost, neboť na ní byly provedeny všechny dosud známé staré zvyky a obyčeje, takže pořádající Česko-*

¹⁴⁴ Srov. PAVLIŠŤÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 146, 147.

¹⁴⁵ Srov. *Historie – Pamětní kniha* [online].

¹⁴⁶ Viz příloha č. 7

¹⁴⁷ Srov. PAVLIŠŤÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 147.

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 148.

¹⁴⁹ Srov. *Sbor dobrovolných hasičů Praha – Miškovice: Historie hasičských sborů na našem území* [online].

slovenský svaz požární ochrany a další dobrovolní zájemci připravili pro široké okolí znamenitou podívanou a obveselení. “¹⁵⁰

SDH byly od svého vzniku až do 40. let 20. století existenčně závislé na příspěvcích členů, na občasných a nevelkých příspěvcích obcí, na příspěvcích od pojišťoven a bank, na darech od průmyslových závodů, velkostatků i jednotlivců, z toho důvodu byly vlastní aktivity sboru důležité pro jeho financování a přežití. Je však třeba říci, že tato skutečnost neubírá na úrovni společenských a kulturních aktivit, které sbory pořádaly a obyvatelé obce se na ně těšili a stále těší. Později financování, které souviselo s nákupem techniky, vybavení i s činností sboru převzaly obce a stát, přesto snaha získávat finanční prostředky skrze kulturně-společenskou činnost nepřestává i přesto, že sbor už na ní není existenčně závislý. Motivací se stává nadstandardní vybavení, touha obohatit život sboru společenskými akcemi¹⁵¹ jako např. poznávací zájezdy, aktivity pro dorost, potřeba společensky prezentovat sbor a také udržení sboru v předním postavení udržování a ožívování tradic.¹⁵²

„Hasiči, jak je lidový název, měli vždy největší podíl na kulturním dění v obci.“¹⁵³

V době Rakouska – Uherska, první republiky, a ještě v době okupace byla v působení hasičských sborů oblíbená činnost divadelních ochotníků. Této činnosti se věnovali především na podzim a v zimě, často byly nacvičeny 2 až 3 hry za sezónu, ke kterým přibýly ještě programy na mikulášskou nadílku či silvestrovský večer. Pravidlem také bývala výměna představení mezi sousedními obcemi, to často končilo závěrečnou společnou zábavou pro hostující i hostitele, výtěžek vždy připadl té obci, kde se představení odehrávalo. Pavlišťík toto období ve svém článku nazývá „Zlatý věk hasičského ochotnického divadla“.¹⁵⁴

Častou a tradiční kulturní akcí, pořádanou pro veřejnost, byl hasičský ples, nedílnou součástí byla účast všech členů ve vycházkových uniformách.

¹⁵⁰ *Pamětní kniha obce Sedlejev, 1925–2003, s. 197.*

¹⁵¹ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku. s. 148, 149.*

¹⁵² V publikaci, vydané k příležitosti setkání rodáků obce Pavlov v roce 2002, se dočítáme, že místní hasičský sbor byl založen roku 1889, pro svou existenci však potřeboval peníze, za které by mohl nakoupit výstroj a výzbroj, proto začali členové pořádat kulturní a společenské akce, získaný výtěžek sloužil právě k pokrytí těchto výdajů. Tím se dobrovolní hasiči stali už při svém vzniku neaktivnější organizací pořádající kulturně společenské akce v obci. Pomáhali také při různých stavbách v obci např. výstavba mateřské školy, požární nádrže, výstavba kulturního domu apod.¹⁵² Ze starých zápisů kronik pár vět vystihující tuto situaci: „...*Jmění hasičského sboru a výnosy ze zábav a veškeré příspěvky sboru věnovány budou na zakoupení nové motorové stříkačky...*“ „...*usneseno všemi bratry, že se bude letošního roku pořádati poutní taneční zábava, což by za pěkného počasí mohlo vynést slušný peníz...*“.

¹⁵³ Srov. MAREK, J., MARKOVÁ M., BENEŠ M. *Sedlejev: Malá kronika, s. 18.*

¹⁵⁴ Srov. PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku. s. 149.*

Dalo by se říci, že se v jednotlivých sborech vytvořila pevná roční struktura akcí, které pořádaly, jako příklad uvádí Pavlišťík tento výčet akcí:¹⁵⁵

- (leden) hasičský ples,¹⁵⁶
- (leden – únor) masopustní zábava s obchůzkou,¹⁵⁷
- (duben – květen) stavení a kácení máje se zábavou,¹⁵⁸
- (červenec – srpen) výlet či zahradní slavnost,
- (září) hodová zábava,
- (říjen – prosinec) jedno až tři divadelní představení.¹⁵⁹

3.2 Dobrovolní hasiči dnes

Dalo by se říci, že hlavní náplní sborů vždy bylo hašení požárů, v současnosti je však většina zásahů technických, jako například vyproštění osob nebo likvidace nebezpečných látek, a to se týká zejména profesionálních hasičů. Dobrovolní hasiči si z minulosti ponechali kulturní aktivity. Existují obce, kde byl pořádán ples v brzké době po založení sboru a jejich tradice trvá dodnes, byly to ale také hudební soubory, pořádání výletů apod.¹⁶⁰ Dobrovolní hasiči jsou pro život obcí nepostradatelní, kromě toho, že pomáhají při živelných pohromách, jsou významnou součástí kulturního dění, například v Březové, dobrovolní hasiči odpracují každý rok stovky brigádnických hodin, pomáhají při stavbě májky, starají se o techniku, jsou nositeli celé řady kulturních a sportovních akcí a jsou tedy nedílnou součástí společenského života v obci.¹⁶¹

Financování SDH v současnosti stále není zcela vyřešeno, některým sborům finance chybí, zejména těm menším, v kraji Vysočina jsou to například obce Polníčka a Měřín: „*Naším problémem ty peníze jsou, musíme pořádat zábavy, pořádáme cyklistické závody, hlídáme křižovatky. Chodíme na brigády na sběr kamene do zemědělských podniků, na sběr železného šrotu po obci.*“ Větší města jako například Žďár nad Sázavou či Nové Město na Moravě problémy s financemi nemají: „*Nás nedostatek peněz netrápí, město je k nám vstřícné. Zároveň se zapojujeme i do dotačních titulů, různé granty, snažíme se čerpat, co se dá.*“ Kraj Vysočina,

¹⁵⁵ Srov. PAVLIŠŤÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na Zlínsku*. s. 150.

¹⁵⁶ Viz příloha č. 8

¹⁵⁷ Viz příloha č. 9

¹⁵⁸ Viz příloha č. 10

¹⁵⁹ Viz příloha č. 11

¹⁶⁰ Srov. Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum*, min. 9:54.

¹⁶¹ Srov. Události v regionech (Praha) [online], *Jak hasiči pomáhají*, min. 0:01.

dobrovolným hasičům nabízí dotace. Od příštího roku by chtěl připlácet i na řidičské průkazy skupiny C, kterých je mezi členy SDH nedostatek.¹⁶²

V dnešní době můžeme říci, že jsou SDH největší volnočasovou organizací v České republice. Podle Jaroslava Salivara, který je náměstkem dobrovolnické centrály, jsou dobrovolní hasiči fenoménem svého druhu. Vysvětluje si to velkou tradicí, kterou nazývá jako tradici pomoci bližnímu svému. Říká, že je to pomoc, která přináší dobrovolným hasičům jistou míru uspokojení a je to pro ně splnění dětského snu. Zmiňuje se také o tom, že členství ve sdružení dobrovolných hasičů je celoživotním koníčkem a vztahem, a že v řadě obcí je to jediná zájmová organizace, v obci též není jiné zařízení, které by bylo starostovi kdykoli ku pomoci, ať se děje cokoliv.¹⁶³

1. února roku 1891 byla v pražském Grand-Hotelu založena samostatná Zemská ústřední hasičská jednota království Českého. Od té doby si čeští hasiči prošli stoletím, kde se často měnil název jejich organizace, ale heslo „Bližnímu ku pomoci“ vlající na praporech, přetrvalo dodnes. Po sto letech od založení Zemské ústřední hasičské jednoty se 9. dubna 1991 oficiálně ustanovilo a zaregistrovalo Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, které umožnilo svobodné sdružování tisíců hasičů.¹⁶⁴

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska si klade za cíl účastnit se na vytváření podmínek, které ochraňují život a zdraví občanů, majetek před požáry a poskytují pomoc při živelných pohromách a podobných událostech, kdy je život, zdraví či majetek v nebezpečí. Chce také vytvářet podmínky pro činnost s dětmi a mládeží tak, aby byl podporován zdravý rozvoj jejich osobnosti, a především jejich fyzických, sociálních, mravních, intelektuálních a psychických schopností. Snaží se vést mladé členy k tomu, aby byli odpovědní za rozvoj své osobnosti, ctili svoji vlast, přírodu i celé lidské společenství. Podporuje dodržování preventivně výchovných zásad v oblasti požární ochrany, ochrany obyvatelstva a dalších mimořádných událostí. Podporuje sportovní činnost členů a přípravu na sportovní reprezentaci. Napomáhá k organizaci a podpoře výkonu dobrovolnictví.¹⁶⁵

Ve sdruženích dobrovolných hasičů je v současné době víc než 353 tisíc členů, toto číslo zahrnuje 49 tisíc dětí a mladých do osmnácti let, technickou podporu zajišťují obce, v čele sboru stojí starosta, kterému všichni členové podléhají.¹⁶⁶ SDH působí v rámci své obce, jeho rozhodujícím orgánem je valná hromada, výkonným orgánem je

¹⁶² Srov. Události v regionech (Brno)[online], *Dobrovolní hasiči na Vysočině*, min. 0:22.

¹⁶³ Srov. MÜLLEROVÁ, V. *Česká televize: Dobrovolní hasiči. Fenomén pomoci "celou duší a celým tělem"*[online].

¹⁶⁴ Srov. NITRA J. *Všem živlům navzdory člověku ku pomoci*, 7, 8.

¹⁶⁵ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2016*[online], s. 2.

¹⁶⁶ Srov. MÜLLEROVÁ, V. *Česká televize: Dobrovolní hasiči. Fenomén pomoci "celou duší a celým tělem"*[online].

výbor SDH a starosta SDH, případně jeho náměstek či náměstkyně, velitel SDH případně vedoucí kolektivu mladých hasičů a vedoucí zájmových kolektivů.¹⁶⁷ Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska je uspořádané podle územního principu, okruhy působnosti pobočných spolků (SDH, okrsků, okresních sdružení hasičů, krajských sdružení hasičů) se většinou shodují s územně správním členěním České republiky.¹⁶⁸

Tab. 10: Početní složení sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska v roce 2014 a 2016:¹⁶⁹

Označení	Zkratka	Počet sdružení		Počet členů	
		2014	2016	2014	2016
Sbory dobrovolných hasičů	SDH	7 783	7 688	(přes) 353 000	357 317
Okresní sdružení hasičů	OSH	77	77	-	-
Krajská sdružení hasičů	KSH	14	14	-	-

Tab. 11: Údaje o počtu SDH v kraji Vysočina v roce 2014:¹⁷⁰

OHS	KHS	Počet registrovaných SDH k 31. 12. 2014
Vysočina	Havlíčkův Brod	185
	Jihlava	130
	Pelhřimov	185
	Třebíč	200
	Žďár nad Sázavou	256

Tab. 12: Údaje o aktivitě SDH v roce 2014:¹⁷¹

OHS	KHS	Kulturní a společenská činnost		
		akce	členů	hodin
Vysočina	Havlíčkův Brod	940	0	14 925
	Jihlava	512	3 521	11 335
	Pelhřimov	605	5 268	10 536
	Třebíč	791	4 769	21 960
	Žďár nad Sázavou	984	6 774	22 807
Celkem		3 832	20 332	81 563

Při pátrání po nejčastěji pořádaných kulturních a společenských akcích sbory dobrovolných hasičů v současné době, jsem nenarazila na souhrnný výčet, proto jsem prošla dostupné webové stránky SDH v kraji Vysočina a zaznamenala nejčastěji se opakující:

¹⁶⁷ Srov. *Soubor předpisů SH ČMS – I/5–2006, Organizační řád*. [online].

¹⁶⁸ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2016*[online], s. 3.

¹⁶⁹ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2014*[online], s. 8. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2016*[online], s. 4.

¹⁷⁰ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2014*[online], s. 157.

¹⁷¹ Srov. *Tamtéž*, s. 160.

- sportovní aktivity pro členy SDH (např. cyklistické soustředění, fotbal, bruslení – hokej na pronajatém stadionu),
- soutěže v požárním sportu,
- výroční schůze,
- masopustní průvody a zábavy, maškarní ples,
- stavění a kácení máje,
- pálení čarodějnic,
- hasičský ples,
- dětský karneval,
- taneční zábavy pořádané k různým příležitostem (mikulášská, pouťová apod.),
- akce pro děti (např. dětský den),
- oslavy k založení výročí sboru.

Za zmínku jistě stojí požární sport, kterým se zabývají zejména děti a mladší členové SDH a v současné době se těší velké oblibě. Požární sport má svoji bohatou historii. Dobrovolní hasiči chtěli upevňovat svoji sílu a fyzickou kondici, a zároveň cvičit manuální dovednosti s hasícími pomůckami (hadicemi, proudnicemi apod.). V České republice se tento sport poprvé objevil v roce 1967.¹⁷² „*Cílem požárního sportu je zejména zvyšování obratnosti, rychlosti a fyzické obratnosti hasičů, potřebné pro výkon jejich činnosti při zásahu v místě mimořádné události.*“¹⁷³

V posledních několika letech se z požárního sportu stává doslova fenomén. I nejmenší obce, kde často nenajdeme školu či prodejnu potravin, pořádají soutěže pro hasiče.¹⁷⁴ „*Požární sport spojuje atletiku s určitými prvky a úkony z práce hasičů. Pro jeho zvládnutí je nutné spojit rychlost a obratnost, nebát se překážek, ani ohně, ani výšek.*“¹⁷⁵ Zmiňuje se o tom též Jaroslav Salivar, kteří říká, že požární sport má těsné sepětí mezi sportovní stránkou a skutečně reálnou dovedností, kterou by měl ovládat každý hasič. Toto sepětí je vidět na všech disciplínách požárního sportu, je zde jakási logika ve spojení mezi praxí a čistým sportem, u atletických disciplín se toto spojení hledá složitěji, ale i přesto tam je, tento sport je jedním z druhů přípravy pro zdolávání krizových situací.¹⁷⁶

¹⁷² Srov. Kabrňák: *Kulturně společenský a obchodně cestovní průvodce Jihomoravským krajem a krajem Vysočina. Požární sport* [online].

¹⁷³ Hasičský záchranný sbor České republiky: *Disciplíny požárního sportu* [online].

¹⁷⁴ Srov. Kabrňák: *Kulturně společenský a obchodně cestovní průvodce Jihomoravským krajem a krajem Vysočina. Požární sport* [online].

¹⁷⁵ Srov. Hasičský záchranný sbor České republiky: *Disciplíny požárního sportu* [online].

¹⁷⁶ Srov. Téma pro hosty (Na slovíčko) [online], *Požární sport*, min. 1:10.

Rozlišujeme čtyři disciplíny požárního sportu: běh na 100 m s překážkami, výstup do 4. podlaží cvičné věže, štafeta 4 x 100 m s překážkami a požární útok. Disciplína, která je běžně pořádána jako soutěž na vesnicích, je požární útok.¹⁷⁷ Bývají to buď pohárové soutěže, memoriály nebo soutěže zařazené do oblastních lig, kde týmy sbírají body a usilují o celkové vítězství v lize.¹⁷⁸ „Cílem požárního útoku je v sedmi členném týmu „*co nejrychleji propojit zdroj vody (nádrž), motorovou stříkačku, hadice, rozdělovač a proudnice, doběhnout ke dvěma terčům vzdáleným 90 metrů a pak se do nich trefit proudem vody, čímž je zastaven čas.*“¹⁷⁹

Pro děti, mládež a dorost bývají disciplíny upraveny, většinou na kratší vzdálenost. Zároveň mají i jiné disciplíny.¹⁸⁰

Tab. 13: Údaje o organizaci dětí a mládeže v rámci SH ČMS z roku 2013 (sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska):¹⁸¹

	Počet
Děti a mládež 3–18 let	47 685
Dorost 18–26 let	46 371
Družstva mladých hasičů	3 759
Družstva dorostu	356
Vedoucí a instruktoři	5 986

Nejúspěšnější družstva z celé České republiky tradičně měří své síly při mistrovství České republiky hry Plamen a soutěže dorostu v požárním sportu.¹⁸² Kategorie v této soutěži jsou rozděleny na mladší do 11 let a starší od 11 let do 15 let. Děti a mládež zde soutěží v těchto disciplínách: požární útok, štafeta 4x 60, požární útok s překážkami CTIF, štafeta CTIF, závod požárnické všestrannosti a štafeta požárních dvojic.¹⁸³ CTIF je zkratkou pro mezinárodní organizace Comité Technique International Contre du Feu (Mezinárodní technický výbor pro prevenci a hašení požárů), ta se věnuje spolupráci v oblasti požární ochrany.¹⁸⁴ Mistrovství České republiky hry Plamen však předchází okrsková a okresní kola, kterými musí děti a mládež projít a zvítězit, právě ta jsou pořádána v jednotlivých obcích.¹⁸⁵

¹⁷⁷ Viz příloha č. 12

¹⁷⁸ Srov. Kabrňák: *Kulturně společenský a obchodně cestovní průvodce Jihomoravským krajem a krajem Vysočina. Požární sport* [online]

¹⁷⁹ *Hasičský záchranný sbor České republiky: Disciplíny požárního sportu* [online].

¹⁸⁰ Srov. Kabrňák: *Kulturně společenský a obchodně cestovní průvodce Jihomoravským krajem a krajem Vysočina. Požární sport* [online].

¹⁸¹ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2013* [online], s. 13.

¹⁸² Srov. *Tamtéž*, s. 19.

¹⁸³ Srov. *Směrnice hry Plamen: Metodická pomůcka pro vedoucí a instruktory* [online], s. 11.

¹⁸⁴ Srov. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska: zpravodaj hasičského sportu*, s. 1.

¹⁸⁵ Viz příloha č. 13

V současnosti se hasičské sbory řídí zákonem České národní rady o požární ochraně č. 133/1985 Sb., paragraf 29 pojednává o obci a obecním úřadu jako o samostatně působícím na úseku požární ochrany, vymezuje zde, jaké povinnosti obce mají ve vztahu ke SDH.¹⁸⁶

V části čtvrté, v paragrafu 65 nalezneme druhy jednotek požární ochrany, kterými jsou jednotky hasičského záchranného sboru a jednotky hasičského záchranného sboru podniků, jejichž příslušníci vykonávají činnost v jednotce jako své zaměstnání, dále jednotky *sboru dobrovolných hasičů obce, která je složena z fyzických osob, které nevykonávají činnost v této jednotce požární ochrany jako své zaměstnání.*¹⁸⁷ Ke konkrétní činnosti SDH se vyjadřuje paragraf 68, zmínky o SDH se prolínají celým textem tohoto zákona.

¹⁸⁶ Srov. Zákony pro lidi.cz [online]

¹⁸⁷ Srov. Tamtéž

4 Metodologie

V metodologické části práce představíme kvalitativní a kvantitativní výzkum, na kterém je tato práce založena.

Cílem práce bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů působící ve vesnicích kraje Vysočina ovlivňují volný čas jejich obyvatel. Dílčími cíli bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů přináší do konkrétních obcí volnočasové aktivity, zda jsou lidé ochotni se těchto aktivit účastnit, jakým způsobem se do těchto aktivit zapojují a jaké konkrétní akce zde můžeme vidět, dalším cílem bylo zjistit, jaké faktory ovlivňují to, že sbor dobrovolných hasičů má nebo nemá vliv na trávení volného času obyvatel vesnic.

Před realizací výzkumu jsme stanovili techniku sběru dat, konkrétní vesnice a respondenty, které budeme v naší práci využívat a také metodu následné analýzy dat.

4.1 Design výzkumu

Jako metodu jsme zvolili kvalitativní a kvantitativní výzkum. Nejprve byla provedena kvalitativní část, kde byly realizovány strukturované rozhovory s vybranými respondenty. Následně z informací zjištěných tímto výzkumem byla stanovena hypotéza, kterou jsme ověřili v části kvantitativní skrze dotazníky.

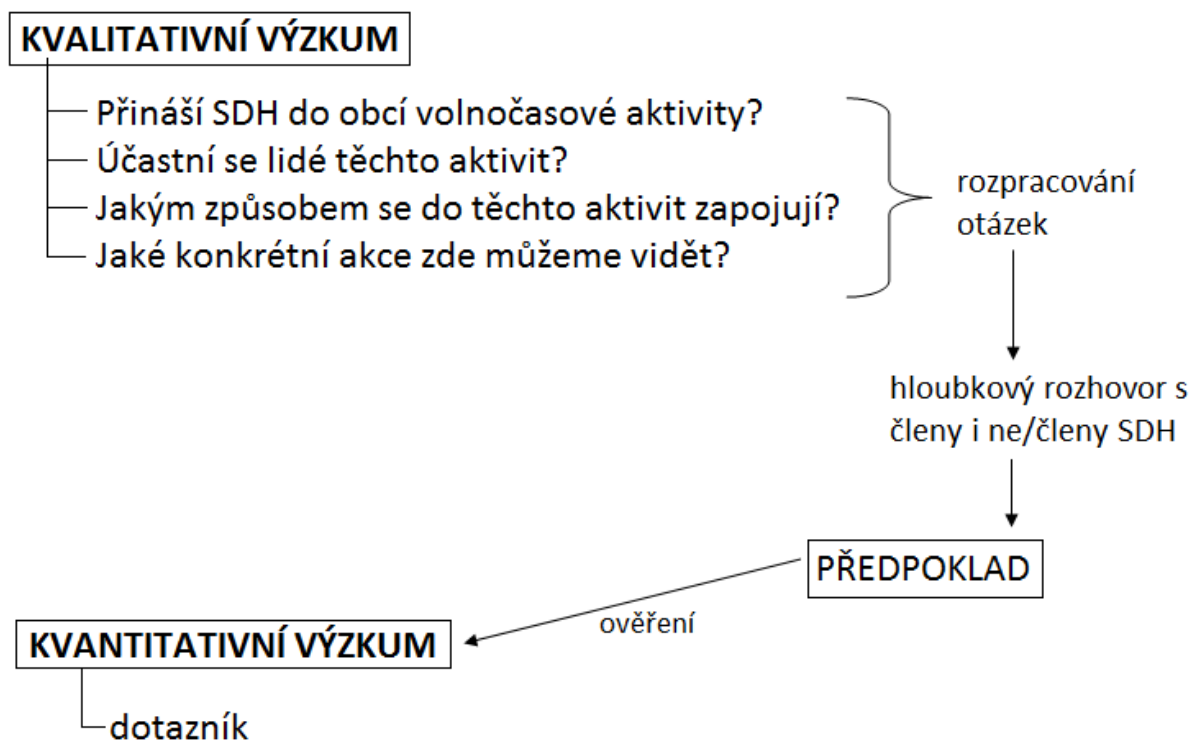
Na začátku výzkumu si výzkumník určí základní výzkumné otázky, ty může dále upravovat a doplňovat během výzkumu, sběru a analýzy dat. Naše základní otázky jsou tyto:

- Přináší SDH do obcí volnočasové aktivity?
- Účastní se lidé těchto aktivit?
- Jakým způsobem se do těchto aktivit zapojují?
- Jaké konkrétní akce zde můžeme vidět?

V průběhu výzkumu vznikají jak výzkumné otázky, tak předpoklady i nová rozhodnutí, jak upravit výzkumný plán a jak dále při sběru dat a analýze pokračovat. Sběr dat a jejich analýza probíhají současně, výzkumník provede sběr a následně provede analýzu, kde vyhodnotí, zda data potřebuje, či je třeba začít se sběrem dat znovu. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je práce s omezeným počtem jedinců, často na jednom místě, proto se zde objevují obtíže se zobecňováním výsledků. Je zde těžší testovat hypotézy a teorie, výsledky mohou být snadněji ovlivněny osobními preferencemi výzkumníka.¹⁸⁸ Proto jsme se rozhodli předpoklad získaný skrze tento výzkum dále ověřit výzkumem kvantitativním, který byl uskutečněn skrze dotazník.

¹⁸⁸ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní teorie, metody a aplikace*, s. 46, 48.

„Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování.“¹⁸⁹ Jednou z výhod je, že jeho výsledky lze zobecnit na populaci, je zde možnost testování teorií, tento typ výzkumu je v podstatě nezávislý na výzkumníkovi.¹⁹⁰ Můžeme říci, že se postupně prosazuje názor, že jak kvantitativní, tak i kvalitativní výzkum přináší znalosti o člověku a jeho světě každý po svém. Nelze se na tyto dva typy výzkumu dívat jako na vzájemně si odporující, jejich výsledky se mohou vzájemně doplňovat.¹⁹¹ Pokud použijeme nejprve kvalitativní metodologii a poté kvantitativní, můžeme tak vytvořit teorii, jež bude potvrzena na širším vzorku respondentů.¹⁹² Současný proud pedagogického výzkumu chce tyto dva přístupy kombinovat, cílem je maximálně využít silné stránky obou metodologických přístupů.¹⁹³ Design našeho výzkumu můžeme vidět na následujícím obrázku:

Obr. 3: Design výzkumu

¹⁸⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní teorie, metody a aplikace*, s. 42.

¹⁹⁰ Srov. Tamtéž, s. 45

¹⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 52.

¹⁹² Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 25.

¹⁹³ Srov. Tamtéž, s. 27.

5 Výzkumná část kvalitativní

5.1 Cíl výzkumu

Cílem kvalitativní části práce bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů působící ve vesnicích kraje Vysočina ovlivňují volný čas jejich obyvatel.

5.2 Výběr vesnic pro kvalitativní výzkum a jejich představení

Jak jsme již zmiňovali, výzkumný vzorek v kvalitativním výzkumu je často na jednom místě. Pro náš výzkum jsem vybrala tři vesnice v kraji Vysočina, ve kterých působí SDH, které se nachází nedaleko od sebe. Výběr jsem provedla podle osobní znalosti dvou zvolených obcí, zejména proto, že mě zaujal veliký rozdíl právě v činnosti SDH. Jedna z vybraných vesnic prožívá velký úpadek sboru, a naopak druhá prožívá jedno z neúspěšnějších období. Třetí vesnici jsem proto zvolila náhodně se zvědavostí, ke které straně se tato obec přikloní více. V obcích je též odlišný počet trvale žijících obyvatel. V následujícím textu vás s vesnicemi blíže seznámíme.

Obec Sedlejev se nachází v kraji Vysočina okrese Jihlava, je vzdálená 5 km severně od historického města Telč. V obci žije okolo 280 obyvatel. První písemná zmínka o obci je z roku 1366. Hasičský spolek je v obci od roku 1904.¹⁹⁴ V současnosti zde najdeme sportovní areál s malým fotbalovým hřištěm, plochou pro pořádání soutěží v požárním útoku i dětské hasičské soutěže, požární nádrž, která během letních měsíců slouží jako koupaliště a přilehlou budovou sloužící k letnímu posezení.¹⁹⁵ Pravidelnými kulturními a společenskými akcemi, které jsou pořádány SDH během roku, jsou hasičský ples v měsíci lednu, v dubnu pálení čarodějnic, během července a srpna prázdninové rožnění pstruhů každou sobotu v krytém posezení ve sportovním areálu, v srpnu je pořádána soutěž „O pohár starosty SDH“, která se v posledních letech zařadila do seriálu Jihlavské open ligy. V měsíci říjnu je regionálně známou akcí tradiční výlov návesního rybníka, v listopadu výroční schůze pro členy SDH a pro pomáhající při výlovu rybníka, zde se projednává činnost sboru za uplynulý rok, jsou zde předneseny projevy představitelů sboru. Výroční schůze je zakončena volnou zábavou s občerstvením a živou hudbou pro členy, pomocníky a jejich rodiny. Alespoň jedenkrát za rok SDH pořádá zájezdy, a to jak tuzemské, tak zahraniční, pronajímá též zimní stadion, kde si mohou členové sboru zabruslit či zahrát hokejový zápas a obvykle v zimních měsících sportovní halu, kde se schází především mužská část sboru ke sportovním hrám. Pravidelně SDH pořádá oslavy k výročí založení sboru, poslední byla

¹⁹⁴Srov. MAREK, J., MARKOVÁ M., BENEŠ M. *Sedlejev: Malá kronika*, s. 8.

¹⁹⁵Srov. Tamtéž, s. 4.

oslava k příležitosti 110 let od založení sboru. Přibližně jednou za čtyři roky sbor organizuje okrskovou požární soutěž, které se pravidelně účastní družstvo mužů, žen i dětí. Pokud ji nepořádá, navštíví sousední vesnici, která tuto soutěž organizuje. Součástí kulturního domu je požární zbrojnice, kde je uskladněna výstroj, výzbroj, hasičský vůz pro výjezdy a je zde též místnost, která slouží jako klubovna pro členy sboru, v té jsou vystaveny hasičské trofeje z požárních soutěží. SDH má 108 členů. Z toho 75 mužů, 15 žen a 18 dětí. V obci jsou činné i další spolky, a to myslivecké sdružení a Spolek sedlejevských maminek.

Obec Pavlov se nachází rovněž v kraji Vysočina okrese Jihlava, 11 km severovýchodně od města Telč. Ve vesnici žije přes 440 obyvatel. Nejstarší dochovaná zmínka o obci je z roku 1350. V roce 1882 nastoupil do místní školy jako učitel Antonín Kužel, který měl zásluhu na zbudování nové školy a roku 1889 založil SDH.¹⁹⁶ V roce 2008 byl slavnostně otevřen nový sportovní areál s fotbalovým hřištěm a kabinami a též s hasičskou dráhou pro pořádání požárních soutěží. Kulturní a společenské akce pořádané SDH v současné době spíše upadají. Ples SDH, který byl dříve pořádán, již mnoho let nebyl zorganizován. Jednou z akcí, která se dodnes zachovala je masopustní průvod obcí, avšak bez večerní zábavy, která bývala jeho součástí. Každoroční aktivitou je pořádání pouťové zábavy, to dříve bývalo výsadou především SDH, dnes se na pořádání střídavě podílejí členové hasičského sboru a členové sportovního klubu Pavlov. Pravidelně byla pořádána požární soutěž „O zlatou proudnici SDH Pavlov“, ta byla naposledy realizována v roce 2014. V současné době zde není aktivní sportovní družstvo mužů, žen ani dětí. V podzimních měsících je pravidelně pořádána výroční schůze hasičů, které se účastní členové SDH. Za zmínku jistě stojí období po roce 1996, v této době zde vzniklo družstvo mladých hasičů, to se pod vedením vedoucích zaměřovalo na disciplíny hry Plamen. Již v roce 1998 přineslo snažení celkové 3. místo pro mladší žáky a 4. místo pro starší žáky, o rok později 2. místo pro mladší žáky a 5. místo pro starší žáky. V roce 2000 obě družstva vybojovala na okrese 1. místo ve hře Plamen.¹⁹⁷ Sbor pravidelně pořádá oslavy výročí SDH, naposledy tomu tak bylo v roce 2009 při 120 výročí založení sboru. V obci je budova požární zbrojnice, kde je uskladněna výstroj, výzbroj a zásahový vůz. Součástí je též klubovna pro členy sboru a místnost s poháry a trofejemi z požárních soutěží. Místní sbor má 73 členů, z toho 61 mužů a 12 žen. V obci jsou aktivní též další spolky především sportovní klub, archivní a kronikářský spolek, český svaz včelařů a myslivecké sdružení.

¹⁹⁶Srov. Obec Pavlov – Oficiální web obce. *Historie a současnost*[online].

¹⁹⁷Srov. AKS Pavlov. *Historie a současnost obcí Pavlov, Stajiště a Bezděkov*, s. 42.

Obec Rozseč se nachází na Vysočině, v okrese Jihlava 15 km jihovýchodně od Telče. Žije zde přes 200 obyvatel. První písemná zmínka o obci je z roku 1349. SDH byl založen v roce 1921, v současnosti má v obci k dispozici travnatou plochu, kde mohou členové sboru nacvičovat na soutěže v požárním sportu. V rámci SDH je činné družstvo mužů, které se pravidelně účastní okrskové soutěže na začátku června, během letních měsíců se neúčastní žádné z lig v požárním sportu. Pravidelnými akcemi, které sbor v obci pořádá, je dětský karneval v únoru, pálení čarodějnic v dubnu, na začátku a též na konci letních prázdnin pořádá posezení s pečením praseta jako přivítání a loučení s prázdninami. Ne zcela pravidelnou akcí je zábava k příležitosti poutní slavnosti v obci. V podzimních měsících je uspořádána výroční schůze pro členy sboru, kde je prodiskutován uplynulý rok a projednán rok nastávající. Schůze je zakončena posezením s občerstvením a volnou zábavou. V obci je též požární zbrojnice s klubovnou pro členy sboru. SDH má nyní 50 členů z toho 44 mužů a 6 žen, členem není žádné dítě. V obci je též činné myslivecké sdružení.

5.3 Výběr respondentů

Pro výzkum jsme využili tzv. dostupný výběr, tj. obyvatele popsanych lokalit s potenciálem vazby na další budoucí respondenty.

Při výběru respondentů jsme postupovali takovým způsobem, abychom vytvořili optimální vzorek lidí. Proto jsme vybírali tak, aby byly zastoupeny různé věkové kategorie, členové i nečlenové sboru dobrovolných hasičů a muži i ženy z každé vesnice. Zvolili jsme z každé obce jednu ženu a jednoho muže s určitým věkovým odstupem, z nichž jeden je člen SDH a jeden není členem. Celkem jsme tedy oslovili 6 respondentů různého věku.

Tab. 14: Přehled výběru respondentů¹⁹⁸

Obec	Respondent	Věk	Člen/nečlen SDH
Sedlejev	Stanislav	21	Ano
	Soňa	49	Ne
Pavlov	Petra	22	Ano
	Pavel	58	Ne
Rozseč	Radek	26	Ano
	Romana	64	ne

¹⁹⁸ Jména respondentů jsou smyšlená pro zachování jejich anonymity.

5.4 Techniky sběru dat

Rozhovor může být použit jak ve výzkumu kvalitativním, tak kvantitativním, záleží však na tom, jaký bude mít účel a podobu. Cílem v přístupu kvalitativním je hloubkový a polostrukturovaný rozhovor, kde získáme detailní a komplexní informace o studovaném jevu. Účel kvantitativního přístupu je ve standardizovaném strukturovaném rozhovoru, který je uskutečněn se všemi respondenty, kterým je položeno několik identických otázek ve stejném pořadí.¹⁹⁹ Pro náš účel jsme tedy využili jako techniku sběru dat polostrukturovaný rozhovor s členy i nečleny SDH, který je součástí právě kvalitativní části výzkumu. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, následně přepsala, vytiskla a poté kódovala.

Pro rozhovor s respondenty v kvalitativní části výzkumu jsem zvolila několik následujících okruhů, které tvořily tazatelské schéma:

- Ve vaší obci můžeme najít spolky jako.... (myslivecké sdružení, sportovní klub apod.). Jsou ještě nějaké, které jsem nezmínila?
- Který z těch spolků, o kterých jsme se nyní bavili, považujete za nejaktivnější ve vaší obci?
- Mají tyto spolky pro Vás jakožto obyvatele vaší vesnice nějaký přínos, např. pořádají nějaké kulturní akce?
- Jaký je váš názor na SDH, máte pocit, že je pro dění v obci prospěšný či nikoliv?
- Pořádá konkrétně SDH nějaké kulturní či společenské akce pro veřejnost? Případně akce pouze pro členy SDH?
- (Pokud ano) Účastníte se těchto akcí? Ať už jako pasivní návštěvník či jako aktivní člen?
- Jak se k těmto akcím staví vaše rodina?
- Mohl/a byste zhodnotit, zda se akcí zúčastňují ostatní občané vaší obce?
- Pokud tedy můžeme mluvit o tom, že SDH ve vaší obci aktivně působí, jakým způsobem se do těchto aktivit zapojujete, spíše jako pasivní pozorovatel, účastník či jako aktivní pořadatel?
- Dalo by se říci, že pokud SDH uspořádá nějakou kulturní či společenskou akci, rád/a ji zařadíte do svého programu ve volném čase?
- Máte pocit, že SDH přispívá ke zkvalitnění života ve vaší obci? Např. sdružuje obyvatele, upevňuje vztahy mezi nimi apod.?

¹⁹⁹ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 13.

- Myslíte si, že se aktivity SDH v průběhu let mění? Že bývaly doby, kdy byl sbor aktivnější, pořádal více akcí apod.? Nebo je tomu naopak?

Sběr dat probíhal na podzim roku 2017, v rozmezí října až prosince. Rozhovory proběhly při osobním setkání s respondenty, kdy jim byly položeny předcházející otázky, které mohly být upraveny a změněny v návaznosti rozhovoru.

Během sběru informací tedy uskutečňování rozhovorů byla průběžně prováděna jejich transkripce. Přepis všech rozhovorů velmi usnadňuje práci výzkumníka, který se při analýze a interpretaci k datům, které zjistil, neustále vrací. Dalším důvodem pro přepsání je také vizualizace dat, můžeme si informace zvýrazňovat, kódovat, přidávat poznámky, komentovat či hledat. V neposlední řadě si přepisem rozhovoru rozvíjíme schopnost rozhovor vést, můžeme se poučit ze svých chyb a při dalším rozhovoru se jim vyvarovat.²⁰⁰

5.5 Shrnutí rozhovorů

Respondent č. 1: Stanislav

Stanislavovi je 21 let. Bydlí v obci Sedlejev, od svých 7 let je členem SDH Sedlejev.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondent hodnotí činnost SDH ve své obci celkově kladně. Považuje sbor za neaktivnější složku v obci. Záměrně SDH vyvyšuje nad ostatní spolky, které se v obci vyskytují jakožto organizaci, která přináší nejvíce volnočasových aktivit pro občany obce.

Respondent sám se do aktivit pořádaných sborem aktivně zapojuje, většinou ve funkci, která je mu přidělena z pozice vyššího představitele sboru. Pokud není funkce přidělena, účastní se jako běžný účastník.

Účast obyvatel obce hodnotí též kladně, zmiňuje také, že některých akcí se účastní nejen místní obyvatelé, ale též lidé z širokého okolí. Jak obyvatelé obce, tak ostatní návštěvníci se do těchto aktivit zapojují jako diváci, odběratelé nabízených produktů přichází především za účelem požitku a zábavy.

Jako jediný uvádí, že i mezi nečleny sboru, se najdou dobrovolníci, kteří aktivně pomáhají s přípravami i realizací akcí stejně, jako členové sboru.

Konkrétními akcemi, jež respondent při rozhovoru zmínil, jsou tradiční, jako podzimní výlov návesního rybníka, účast soutěžních družstev hasičů na soutěžích

²⁰⁰ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 181, 182.

v požárním útoku v okolních, ale i více vzdálených obcích, rožnění pstruhů během letních prázdnin, soutěž v požárním útoku, kterou sbor sám pořádá, oslavu výročí SDH, výroční schůzi, zájezdy, hasičský ples a tréninky v rámci družstva mužů, které probíhají celou soutěžní sezónu jednou až dvakrát za týden od jara do podzimu. Respondent samotný se účastní všech zmíněných aktivit.

Respondent č. 2: Soňa

Soně je 49 let. Od 19 let žije v obci Sedlejev, není členkou SDH Sedlejev.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondentka hodnotí vliv SDH na volný čas v obci Sedlejev též povětšinou kladným vyjádřením. Hasičský sbor mezi ostatními spolky vidí jako nejaktivnější v obci. Zejména z pohledu pořádání akcí pro obyvatele obce. Domnívá se, že „hasiči“ jsou nositelem kulturního a společenského života v obci. Respondentka sama se akcí účastní jako návštěvník a odběratel služeb. Zmiňuje však také, že ne všech aktivit se zúčastňuje, vybírá si pouze některé.

Účast lidí z obce hodnotí kladně. Akce, kterých se ona sama účastní, jsou hojně navštěvovány jak místními, tak přespolními zájemci, jsou to především výlov rybníka a letní rožnění pstruhů, opakující se každou sobotu v červenci a srpnu.

Zapojení lidí, hodnotí různě, členy sboru pokládá za aktivní, pracující, starají se, aby vše dobře proběhlo, plní své úkoly. Návštěvníci samozřejmě přichází za zábavou, dobrým jídlem apod.

Z konkrétních akcí, které v obci Sedlejev můžeme vidět, zmínila respondentka různé brigády, rožnění pstruhů na koupališti, jarní pálení čarodějnic, podzimní výlov, výroční schůze, soutěž v požárním útoku, hasičský ples. Sama respondentka se nejčastěji účastní pálení čarodějnic, několikrát za letní měsíce rožnění pstruhů, výlovu a soutěže v požárním útoku.

Respondent č. 3: Petra

Petře je 22 let. Bydlí v obci Pavlov, od 6 let je členkou SDH Pavlov.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondentka se k situaci týkající se aktivit místního sboru hasičů staví negativně. Sbor v porovnání s ostatními spolky hodnotí jako zcela neaktivní. V rozhovoru zmiňuje minimum volnočasových aktivit, které sbor do obce přináší. Oproti tomu vyzdvihuje myslivecké sdružení a sportovní klub, ty považuje v této oblasti za aktivnější. Lze však říci, že úpadek sboru vidí spíše v několika posledních letech, dříve hasičský sbor viděla

jako produktivnější a přinášející do obce volnočasové aktivity pro své členy, ale i pro obyvatele obce.

S tím samozřejmě souvisí také účast lidí na akcích pořádaných SDH. Respondentka sama uvádí, že se těchto akcí, pokud jsou, účastní jakožto divák. Jako člen již není aktivní několik let. Účast ostatních obyvatel obce hodnotí celkem kladně, uvádí, že pokud je nějaká akce zorganizována, lidé se jdou alespoň podívat. Myslí si však, že pokud by akcí bylo více a byly pořádány v pravidelných cyklech, účast na nich by se zvýšila.

Dle respondentky zde v současné době můžeme vidět pouze masopustní průvod obcí, pouťovou zábavu a výroční schůzi pro členy sboru.

Respondent č. 4: Pavel

Pavlovi je 58 let. Přibližně před 35 lety se přestěhoval do obce Pavlov, kde žije až do současnosti. Není členem SDH Pavlov.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondent se k aktivitě místního spolku hasičů nestaví příliš pozitivně. Za neaktivnější spolky považuje sportovní klub a myslivecké sdružení. O hasičském sdružení se vyjadřuje v tom smyslu, že v současné době, pořádají minimum kulturních a společenských akcí. Ve srovnání s dobou minulou, to vidí jako veliký úpadek. Podotýká, že hasiči bývali nositelem kulturního a společenského života v obci, dnes už tomu tak, však není.

Respondent, pokud je nějaká akce uspořádána, se účastní jako pasivní pozorovatel, uvádí, že z nabízených událostí si vybírá. Některé z nich považuje za aktivity, které už nejsou pro člověka jeho věku vhodné, proto se jich neúčastní, tím má na mysli pouťovou zábavu. Naopak rád se jde podívat na masopustní průvod. To jsou veškeré volnočasové aktivity, které dle slov respondenta hasičské sdružení v obci nabízí.

Účast lidí z obce na uvedených událostech, vidí v celku pozitivně, sám však hodnotí pouze masopustní průvod, říká, že je povětšinou doprovázen velkým množstvím lidí, kteří se přijdou na masky a masopustní veselí podívat. Pouťovou zábavu hodnotí pouze z doslechu. Říká, že dříve byly zábavy hojně navštěvovány i lidmi z okolí, dnes se zde sejdou spíše místní obyvatelé.

Respondent č. 5: Radek

Radkovi je 26 let. Bydlí v obci Rozseč, členem SDH Rozseč je od 18 let.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondent vybírá ze spolků fungujících v jeho obci sbor dobrovolných hasičů, považuje ho za nejaktivnější. Říká, že do obce přináší různé volnočasové aktivity. Jiné spolky sice v obci fungují, ale respondent je hodnotí jako takové, které nedělají nic pro občany, ale pouze pro své členy.

Respondent sám se aktivně podílí na většině akcí, které sbor pořádá. Z jeho výpovědi plyne, že on sám, je často tím, který přichází s novými nápady, nebo spíše přichází se snahou obnovovat staré tradice, které dříve sbor dodržoval. Pomáhá také s různými přípravami pořádaných společenských a kulturních akcí. Vidí však i negativa, říká, že někteří členové sboru jsou často lhostejní k pořádaným akcím a s přípravami odmítají pomáhat. Respondent tento problém připisuje tomu, že mají mnoho jiných soukromých aktivit a na tyto jim již nezbyvá čas.

Účast obyvatel obce vidí celkem kladně, pokud sbor něco pořádá, přijdou se podívat, pobavit se apod. Problém však vidí v tom, že vztahy obyvatel v obci nejsou vždy dobré, což účast některých obyvatel ovlivňuje. Dle jeho názoru se nejhojnější účastí těší dětský karneval.

Respondent během našeho rozhovoru zmínil tyto volnočasové aktivity: výroční schůzi pro členy sboru, dětský karneval, stavění máje, zakončení prázdnin s posezením, občůzka mikulášské družiny v obci, silvestrovský ohňostroj. Členové se též schází k společným míčovým hrám, k těm patří fotbal a nohejbal. Z nepravidelných akcí jsou to zábavy, výlov rybníka či ples, na kterém mají spoluúčast s nedalekou obcí, kde se tento ples také odehrává.

Respondent č. 6: Romana

Romaně je 64 let. Žije v obci Rozseč, je členkou SDH Rozseč.

Shrnutí analyzovaného rozhovoru:

Respondentka jako nejaktivnější organizaci v obci, která se věnuje volnočasovým aktivitám, jak pro své členy, tak i pro ostatní obyvatele obce, považuje sbor dobrovolných hasičů. Dále jmenuje ještě myslivecké sdružení, to však hodnotí aktivnějším pro své členy.

Respondentka se některých akcí, jež sbor nabízí, účastní jako divák. Na akce se jde zejména pobavit a setkat se s ostatními občany či s rodinou. K účasti obyvatel obce se

vyjadřuje v celku pozitivně, podotýká, že ona sama, to však nemůže zcela hodnotit, protože se nevyskytuje na všech akcích, vybírá si pouze některé. V rozhovoru jmenuje stavění máje s posezením, dětský karneval a ohňostroj, kterých se zúčastnila, dále se zmiňuje o pouťové zábavě, pálení čarodějnic, posezení k příležitosti začátku prázdnin s pečením prasete a výroční schůzi, těch se však ona sama neúčastní.

5.6 Metody analýzy textu

Jak jsme již zmínili pro zpracování dat, jsme využili doslovný přepis rozhovorů. V této fázi jsme měli k dispozici nestrukturovaná data. Úkolem bylo začít s organizací a zpracováváním těchto textů. V kvalitativní analýze dat, nám nejde o numerické vypočítávání, kolik z respondentů prohlásilo určitou věc, případně kolik z nich řeklo něco jiného, analytické nástroje nestojí na kvantifikacích. Kvalitativní analýza je spíše popisná a dalo by se říci, že svým způsobem i literární. Nemusíme také vyčkávat na dostatečné množství dat, ve chvíli, kdy máme první rozhovor, můžeme začít s jeho analýzou.²⁰¹

Velmi efektivní a univerzální způsob, jak s analýzou dat začít je otevřené kódování. Je to základ, na kterém mohou dále pokračovat různé sofistikované analytické techniky. Proto i naše přepisy rozhovorů jsme podrobili metodě otevřeného kódování. „Pomocí této techniky jdou údaje, jež máme k dispozici rozebrat, konceptualizovat a složit novým způsobem. Text je rozčleněn na jednotky, každá jednotka dostává své jméno, s takto nově označenými částmi textu dále pracujeme. Jednotkou může být slovo, věta i odstavec. Jde především o význam, proto mohou být jednotky různé velikosti, jednou je to slovo jindy odstavec. To přináší fakt, že hranice některých významových jednotek se mohou překrývat. Každé jednotce přidělíme jméno, tedy kód, což je slovo či krátká fráze, jež jednotku vystihuje. Kódy, které vytváříme, by měly odpovídat povaze našeho datového fragmentu ve vztahu ke zvolené výzkumné otázce. Postupně se začínají výpovědi respondentů v různých obměnách opakovat, označujeme je kódy, které jsme již vytvořili.“²⁰²

Při kódování rozhovorů jsem vytvořila tyto jednotky – kódy:

- spolky – všechny spolky, které byly v rozhovoru zmíněny, tzn. sbor dobrovolných hasičů, ale i ostatní jako myslivecké sdružení, sportovní klub, sdružení maminek apod.,

²⁰¹ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*, s. 210, 211.

²⁰² Srov. Tamtéž, s. 211, 212, 214, 216.

- nejaktivnější spolek – dle názorů respondentů nejaktivnější spolek, který v obci působí,
- aktivita hasičů – všechny kulturní a společenské akce, které respondenti zmínili a další aktivity, jež v obcích probíhají, např. brigády apod.,
- aktivita ostatních spolků – veškeré zmíněné aktivity, které provádí ostatní spolky působící v obcích respondentů krom SDH,
- přínos obci – názor respondentů na to, zda aktivity, které přináší SDH jsou obci nějakým způsobem prospěšné, pro ně či obec,
- odměna – za práci v rámci SDH, získávají členové SDH odměnu v různých formách např. výlet zdarma, kulturní večer s živou hudbou, podpora soutěžních družstev,
- finance – veškeré poznámky týkající se financování sboru skrze jejich aktivity, tzn. ty, které pořádají, aby vydělali peníze pro fungování sboru,
- vlastní účast – vyjádření k tomu, zda se respondent účastní akcí, které SDH pořádá a další vyjádření k této otázce,
- vlastní aktivita – veškerá činnost, kterou respondent vynakládá v rámci pořádání akcí SDH, jakou má funkci, přináší nové nápady apod.,
- účast nečlenů – vyjádření k účasti či neúčasti nečlenů na akcích, které SDH pořádá,
- řízení shora – jaký vliv má vedení členů ve vedoucích pozicích na to, jak funguje či nefunguje pořádání různých kulturních a společenských akcí a aktivit,
- rodina – zhodnocení situace, zda se členové rodiny účastní či neúčastní aktivit pořádaných SDH,
- volný čas na vesnici – názory, které se vztahují k volnočasovým aktivitám v konkrétní vesnici respondenta, často myšleny tak, že na vesnicích je členství v SDH jednou z mála možností, jak trávit svůj volný čas v rámci nějakého kolektivu,
- vztahy občanů – informace o tom, zda obyvatelé konkrétních vesnic mají mezi sebou kladné nebo záporné vztahy a další s tímto související,
- změny akcí v průběhu let – veškeré odpovědi a informace o tom, jak se během života konkrétního respondenta změnila struktura akcí, které SDH v jejich obci pořádají,
- délka pobytu v obci – jak dlouho respondent v konkrétní obci žije,
- radost z účasti – výpovědi, které se týkají pozitivního případně negativního postoje vůči trávení volného času právě skrze aktivity pořádané SDH,

- minulost – veškeré zmínky o tom, jak SDH fungovaly dříve, informace o tradicích, které byly dodržovány apod.

Z těchto kódů jsem dále vytvořila několik kategorií, v kterých jsou citovány některé vybrané výpovědi respondentů, jež se vztahují k danému tématu.

5.7 Kategorie

Kategorie č. 1: Spolky ve zkoumaných obcích a jejich aktivita

Ve všech třech zkoumaných obcích fungují kromě sboru dobrovolných hasičů další spolky. Konkrétně respondenti jmenovali myslivecké sdružení, spolek místních maminek, sportovní klub a archivářský spolek. Dvě ze tří obcí staví sbor dobrovolných hasičů na první místo. Dotazovaní respondenti ze Sedlejova a Rozseče ho považují za neaktivnější v obci. Naopak respondenti z obce Pavlov na první místo řadí sportovní klub, poté spolek maminek a myslivecké sdružení, hasičský sbor hodnotí v podstatě neaktivním.

Kategorie č. 2: Nabídka volnočasových aktivit

Tuto kategorii jsem dále rozdělila podle příslušnosti respondenta k obci, abychom měli k dispozici porovnání.

Tab. 15: Výčet volnočasových aktivit v jednotlivých obcích respondentů

SEDLEJOV	ROZSEČ	PAVLOV
Výlov návesního rybníka	Výroční schůze	Výroční schůze
Rožnění pstruhů každou sobotu během letních prázdnin	Dětský karneval	Pouťová zábava
Soutěž v požárním útoku: „O pohár starosty obce“	Míčové hry (nohejbal, fotbal)	Masopustní průvod
Oslava výročí založení sboru (poslední 110 let)	Stavění máje	
Výroční schůze	Zakončení prázdnin	
Zájezdy (Praha, Budapešť aj.)	Obchůzka obcí s mikulášskou družinou	
Hasičský ples	Silvestrovský ohňostroj	
Členové soutěžních družstev: trénink alespoň 1x týdně	Okřskový ples v Nové Říši	
Pálení čarodějnic		
Brigády (různé opravy, stavby, aj.)		

Kategorie č. 3: Přínos sboru dobrovolných hasičů svým členům, sobě a obci (obyvatelům)

Sedlejev

Respondent Stanislav vidí některé z akcí, které sbor pořádá, jakou dobrou reprezentaci obce. Konkrétně mluví o podzimním výlovu rybníka, na který se sjíždí velké množství lidí z okolí. Dále hodnotí aktivitu hasičů jako jediný zdroj toho, jak trávit svůj volný čas v rámci nějakého zájmového sdružení. Konkrétně jeho výpověď zní takto: „*Na vesnici je to celkem normální, že jsou všichni hasiči, protože tady nejsou žádné kroužky, jediný, co tu je, jsou hasiči. To je jedinej kroužek na vesnici, běhá se od první třídy.*“

Respondenti z obce Sedlejev se též zmiňují o tom, co činnost sboru přináší jemu samotnému. Většinou je to příjem financí pro sbor. Respondentka Soňa stejně tak, jako Stanislav hodnotí výlov rybníka jako nejnavštěvovanější akci v roce, která hasičům přináší největší výdělek, ze kterého může bez finančních problémů fungovat. Stanislav říká, že sbor peníze pro svoji činnost potřebuje, s tím souvisí výhody, jež pro své členy sbor přináší: svým členům financuje zájezdy, sportovní aktivity startovné a cestovné soutěžních družstev a též jejich výstroj. Jako odměnu za práci během roku, sbor uspořádá výroční schůzi pro členy a jejich rodinné příslušníky ve formě společenského večera s občerstvením a živou hudbou zdarma.

Oba respondenti uvedli, že účast na aktivitách, které sbor nabízí, jim přináší pocity radosti a uspokojení.

Rozseč

Radek se domnívá, že vše, co sbor pro svou obec pořádá je pro ni určitým přínosem, předpokládá, že kdyby zde nebyl aktivní sbor dobrovolných hasičů, někdo jiný by zde nic neuspořádal. Tudíž organizaci hasičů považuje v obci za potřebnou. Respondentka Romana z počátku nad otázkou, zda sbor dobrovolných hasičů je jakým přínosem pro jejich obec, váhá, ale po dalším objasnění hodnotí organizaci jako jedinou, která má alespoň snahu pro obec uspořádat kulturní či společenskou akci. Zamýšlí se také nad vztahy v obci a říká, že pokud by takových akcí bylo víc, mohlo by to přispět ke zlepšení vztahů mezi lidmi. Radek se k této problematice též vyjadřuje, myslí si, že sbor přispívá k tomu, aby se vztahy mezi lidmi zlepšovaly. Aktivity sboru vidí jako jednu z mála volnočasových aktivit pro mladé, která je v obci nabízena: „*Kdyby se to nedělalo, tak nevím, co by ty děcka dělaly.*“ Dále Radek uvádí, že většinu akcí, si do svého programu rád zařadí.

Romana aktivity hodnotí také vesměs kladně, říká, že účast na nich a setkávání s lidmi jí přináší radost.

Pavlov

Petra se domnívá, že v současné době SDH obci nic nepřináší: „*Vždyť ono se teď nic neděje přeci...už ani nevím, co naposled udělali.*“ I přesto je názoru, že pokud alespoň někdy sbor nějakou událost uspořádá, je to pro obec dobré. Zastává myšlenku, že by takových akcí mělo být víc, protože by to na obyvatele mělo kladný vliv, např. na zlepšení vztahů mezi nimi.

Pavel hodnotí prospěšnost sboru pro občany z pohledu kulturních a společenských akcí, jako v podstatě nepřínosnou, protože počet takových akcí za rok, klesl na minimum, tj. 2–3 za rok. „*No hasiči, to musím teda říct, že ty poslední dobou nedělají skoro nic.*“

Kategorie č. 4: Účast/neúčast na akcích pořádaných SDH, vlastní aktivita respondentů

Všichni respondenti se alespoň některých z pořádaných akcí účastní. Ne všichni však stejným způsobem. Respondenti Stanislav a Radek se jakožto členové SDH aktivně účastní přípravy akcí i jejich průběhu. Petra i přesto, že je členkou sboru, se účastní jako divák – pasivní pozorovatel. Ostatní respondenti, kteří nejsou členy SDH, se vždy všech akcí účastní jako přihlížející, diváci, odběratelé nabízených služeb a produktů.

Stanislav se účastní, pokud má možnost všech akcí, které sbor pořádá. Na otázku, jak se zapojuje on sám jako člen, odpovídá takto: „*No já většinou tak, že sloužím na nějakým stanovišti, každej má přidělenou nějakou funkci, já třeba osobně na výlov jsem v rybníku a lovím ryby, někdo prodává řízky, někdo smaží a tak, každej má svoje stanoviště a pracuje.*“ Dále se zmiňuje, že je členem soutěžního družstva: „*No běhám, aspoň dvakrát tejdně máme trénink a celý léto se jezdí na soutěže.*“

Radek mluví o tom, že ne všech akcí se zúčastňuje, ale většiny ano. Říká, že pokud je třeba, jde pomoci s přípravami: „*Třeba karnevalu se nějak nezúčastňuju, jdu to tam připravit, ale že bych tam nějak pak třeba obsluhoval to ne, to oni si děcka udělají už samy. Když je pak potřeba uklidit, tak to tam taky jdu. Když se staví májka nebo tak, to většinou musím vzít traktor, aby se to dovezlo, pilu. Většinou jsem spíš aktivní, když mi řeknou, tak jdu. Já jsem byl jeden z těch, co chtěli začít stavět tu májku.*“

Všichni respondenti uvedli, že jejich rodiny se akcí, pokud nějaké jsou, také účastní. To, jakým způsobem, závisí na tom, zda jsou členy či nejsou členy SDH a též od toho, jak je sbor v obci aktivní.

Respondenti hodnotili také účast obyvatel obce, případně návštěvníků z blízkého okolí. Stanislav reaguje na otázku, zda na jejich akce přichází lidé z obce takto: „*No tak to je jasný, na soutěž se jdou podívat a na výlov, to přijedou taky cizí lidi, to samý i na ples a na pečení pstruhů.*“ To potvrzuje i respondentka Soňa: „*Tak musím říct, že hasiči*

to hodně často dělají právě pro lidi a třeba výlov nebo to pečení pstruhů, na to nechodí už jenom lidi, co tu bydlí, ale jezdí sem hodně lidí z okolí.“

Radek si myslí, že kulturních a společenských akcí, které pořádají, se účastní i obyvatelé obce. *„Většinou se to nějak nerozlišuje na členy a nečleny, určitě je to pro všechny.“* Romana též říká, že lidé z obce se účastní, ale podotýká, že může hodnotit jen podle situací, kdy ona sama se účastní: *„To víte, vždycky někdo přijde, někdo chodit nechce, tak nejde.“*

Petra k účasti či neúčasti místních obyvatel: *„Asi záleží jak kdo, ta mladší věková generace ještě jde, když je to třeba zábava, tam už ty starší nechodí, ty se jdou podívat zase třeba spíš na ten masopust. Hlavně když je tady něco jednou za rok, tak ty lidi na to nejsou zvyklí, tak tam nejdou, kdyby to bylo častěji, tak asi jo.“*

Kategorie č. 5: Vedení/nevedení SDH a jeho vliv na fungování sboru

Respondenti se též zmiňovali o vedení sboru jeho vedoucími představiteli, ať v pozitivním či negativním smyslu, které ovlivňuje celou činnost sboru. O vedení sboru se zmínila část respondentů, která je členem SDH. Stanislav hovoří o tom, že každému je přidělena funkce, kterou má během pořádání nějaké akce zastávat: *„No prostě přijde velitel, rozdělí funkce a každéj má svoje stanoviště a pracuje, to je jednoduchý.“*

Radek se vyjadřuje v podobném smyslu: *„Příští rok, až bude ples, tak každéj má nějakou funkci.“*

Petra zastává názor, že do určité doby sbor fungoval dobře, přinášel různé aktivity apod., zlom k horšímu nastal po změně starosty sboru.

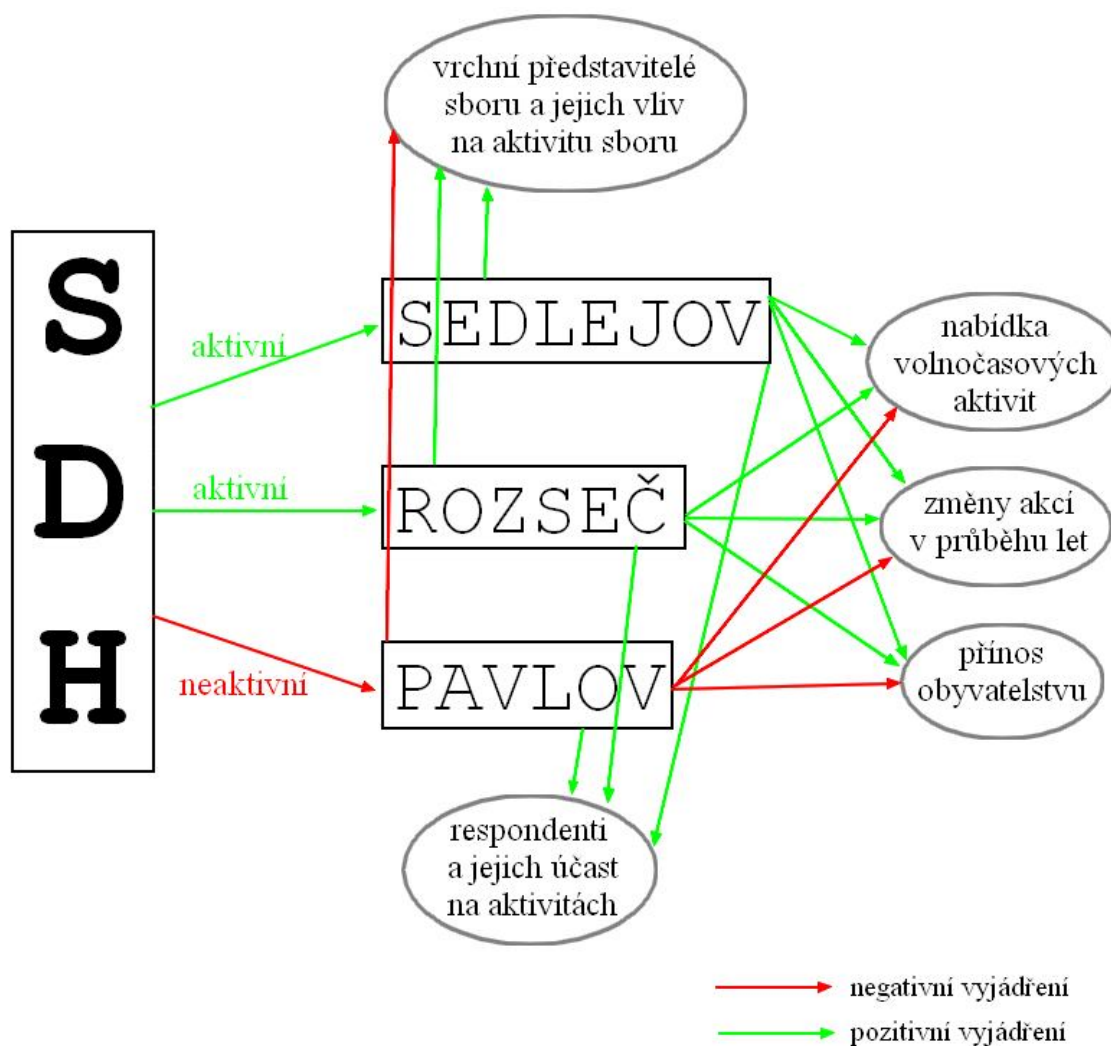
Kategorie č. 6: Vývoj/změny akcí pořádaných SDH a jejich minulost

Dle výpovědí respondentů se změny v každé z vesnic vyvíjely jiným směrem. V obci Sedlejev se respondenti přiklání spíše k pozitivním změnám. Soňa říká, že některé akce, co se v minulosti pořádaly, již vymizely např. horácké kácení máje. Jsou ale další, které naopak přibývají, jako pečení pstruhů a zájezdy. Stanislav se vyjadřuje v tom smyslu, že dříve nebyly akce v takovém rozsahu: *„Spíš jsou ty akce čím dál větší, jakože na náročnost, pořadatelství a účast lidí. Například výlov, ples zrovna ne, tam je to spíš naopak, to tolik lidí nechodí, ale na výlov jo. Víc akcí možná taky, to nikdy tolik nebejvalo, že se pořádaly nějaký zájezdy jako Budapešť a tak.“*

V obci Rozseč se nejprve Radek zmiňuje, že lidé v minulosti byli aktivnější alespoň podle toho, co se doslechl od pamětníků: *„Ty lidi šli víc do sebe, dřív se prostě sešli a šlo to raz dva. Ta chuť a odhodlání lidí tam není, nemají prostě motivaci.“* Dál se ale vyjadřuje v tom smyslu, že zatímco se některé akce už nepořádají, jako např. masopust,

některé tradice opět po letech ožily – stavění máje. Nakonec uvažuje o tom, že jsou i takové, které v současnosti přibyly – nohejbal, karneval apod. V podobném smyslu se vyjadřuje Romana: „*Jestli jich bylo víc nebo míň, to vám neřeknu, možná to vyjde nastejno, některý se změnil. Chodívало se na masopust, to už není. Byla doba, kdy se nestavěla májka, k tomu se zase vrátili.*“

V Pavlově jsou změny spíše negativní. Můžeme to vidět na výčtu akcí, které zmínil respondent Pavel, ale dnes se již nepořádají: „*Kdysi dělávali ples hasiči, ale ty už nedělají nic... o pouti se dělávaly zábavy v pátek, v sobotu a párkrát byla i v neděli, dneska to už je myslím jen v sobotu... o masopustu býval průvod obcí, a pak ještě večerní maškarní zábava, ale to už taky není, už dělají jen průvod... dřív se dělaly vzadu u lesíka soutěže, byla vždycky „O zlatou proudnici“.* Jak můžeme vidět v porovnání s kategorií č. 2, počet akcí klesl.

Obr. 4: Schéma kvalitativního výzkumu

6 Výzkumná část kvantitativní

Kvantitativní šetření jsme zvolili jako ověření předcházejícího kvalitativního výzkumu, které by mělo odhalené skutečnosti ověřit na větším, reprezentativním vzorku respondentů.

V kvantitativní části použijeme jako techniku sběru dat dotazník. Je pravděpodobně nejrozšířenější a nejpropracovanější technikou získávání dat, zasáhne velký počet i prostorově vzdálených zkoumaných osob. Dotazník přináší respondentům čas na rozmyšlení a anonymitu. Má však i své nevýhody jako například nízkou návratnost, či zodpovězení otázky rodinným týmem.²⁰³ Dotazník byl složen ze 17 otázek, tyto otázky byly dále strukturované pro lepší přehlednost do 3 sekcí:

- Úvodní informace – pohlaví, věk, členství v SDH, kraj, v němž se respondent trvale zdržuje, existence SDH v obci.
- Souhrnné informace o společenských, kulturních a dalších akcích pořádaných SDH – konkrétně zda SDH tyto akce pořádá, jak časté jsou tyto aktivity, samotná účast respondenta a jeho způsob zapojení do akcí, konkrétní aktivity pořádané SDH a další spolky v obci, které mohly SDH a jejich aktivitu v obci nahradit.
- Část reflektující výsledky kvalitativní části výzkumu, tedy otázky, které doposud v dotazníku nebyly položeny, ale vyplývají z výpovědí respondentů kvalitativní části výzkumu – dotazy týkající se změny kulturních, společenských a dalších aktivit pořádaných SDH v obci v průběhu let, a to z různých pohledů, tj. z pohledu počtu aktivit, druhu akce, množství návštěvníků akcí i ve způsobu pořádání, dále se zaměřujeme na vliv vrchních představitelů sboru v pozitivním i negativním smyslu.

6.1 Výzkumný vzorek

Protože je celý tento výzkum orientován na kraj Vysočina, zaměřili jsme se na osoby žijící v tomto kraji, stejně jako v části kvalitativní.

Postupovala jsem dle jednotlivých okresů kraje (Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou) z těchto jsem vybrala veškeré vesnice, kde počet obyvatel nepřesahuje 500, jelikož záměrem byl výzkum menších vesnic. Z těchto vesnic byly dále vybrány ty, které měly zveřejněnou e-mailovou adresu, a bylo možno jim dotazník v elektronické podobě rozeslat s žádostí o případné rozeslání mezi další

²⁰³ Srov. OLECKÁ, I., IVANOVÁ K. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*, s. 23, 24.

občany.²⁰⁴ Tímto způsobem se podařilo rozeslat velký počet dotazníků respondentům z různých okresů, z nichž se výzkumu účastnilo 133. Podařilo se nám tak získat optimální vzorek respondentů z celého kraje Vysočina.

6.2 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je doplnit výsledky předchozího kvalitativního výzkumu a ověřit získané informace, tj. ověřit zejména informace o společenských, kulturních a dalších aktivitách pořádaných SDH v malých obcích kraje Vysočina, konkrétně ověřit, zda SDH tyto akce pořádají, jak často a zda se obyvatelé obce těchto aktivit účastní. Dále zjistit, jakým způsobem se respondenti do těchto akcí zapojují a jaké konkrétní aktivity sbor pořádá.

Cílem kvantitativní části výzkumu je též na základě informací získaných v kvalitativní části výzkumu ověřit získané výpovědi, týkající se kulturních, společenských a dalších aktivit pořádaných SDH a jejich změn v průběhu let, dále též postavením vrchních představitelů sboru a jeho vlivu na fungování sboru.

6.3 Realizace kvantitativního výzkumu

Jak bylo nastíněno v designu výzkumu, nejprve si na základě již získaných informací stanovíme předpoklady, které následně skrze dotazník ověříme.

Než jsme začali s anketním šetřením, stanovili jsme tyto tři předpoklady:

Předpoklad č. 1:

- Sbor dobrovolných hasičů volný čas vesnických obyvatel ovlivňuje za předpokladu, že nabízí volnočasové aktivity.

Předpoklad č. 2:

- Členové sboru se do aktivity zapojují jako aktivní pořadatelé, nečlenové sboru jako pasivní pozorovatelé a odběratelé nabízených služeb.

Předpoklad č. 3:

- Sbor dobrovolných hasičů přináší do obcí volnočasové aktivity, pokud je aktivní a jeho činnost nepřevzal jiný ze spolků v obci fungující.

²⁰⁴ Viz příloha č. 14

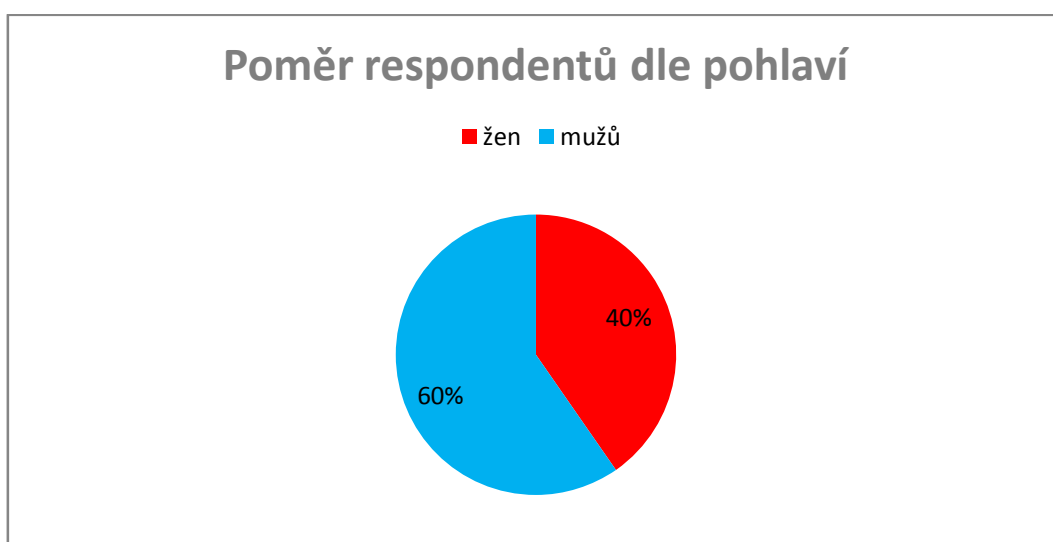
6.4 Výsledky kvantitativního výzkumu

Jak můžeme vidět z následujících grafů vzorek respondentů, kteří odpovídali na dotazník je optimálně vyrovnaný. Výjimkou je snad pouze poměr pohlaví respondentů, kde je jasná převaha mužské části populace.

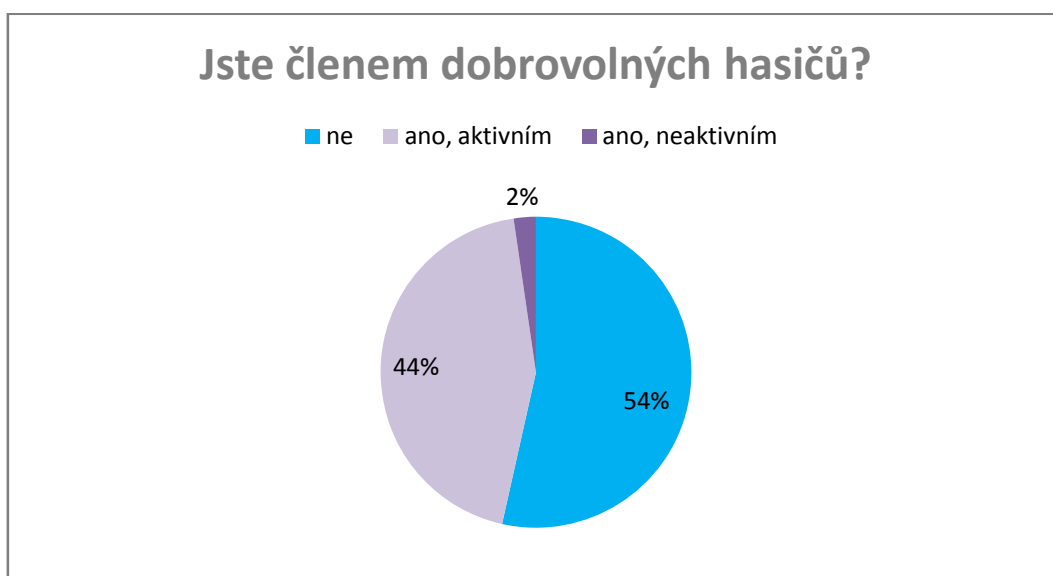
Zastoupení členů a ne/členů sboru dobrovolných hasičů se blíží téměř k polovině, je zde zastoupeno 54% respondentů, kteří nejsou členy sboru a 46% respondentů zařazující se mezi členy, graf dále rozděluje na aktivní a neaktivní členy.

Stejně tak vyrovnaný je průměrný věk respondentů v porovnání člen – ne/člen, jak můžeme vidět v grafu č. 4.

Pro naši práci je důležitá existence sboru dobrovolných hasičů v obci, pouze 2% ze všech dotazovaných vypovídá o neexistenci SDH v jejich vesnici.

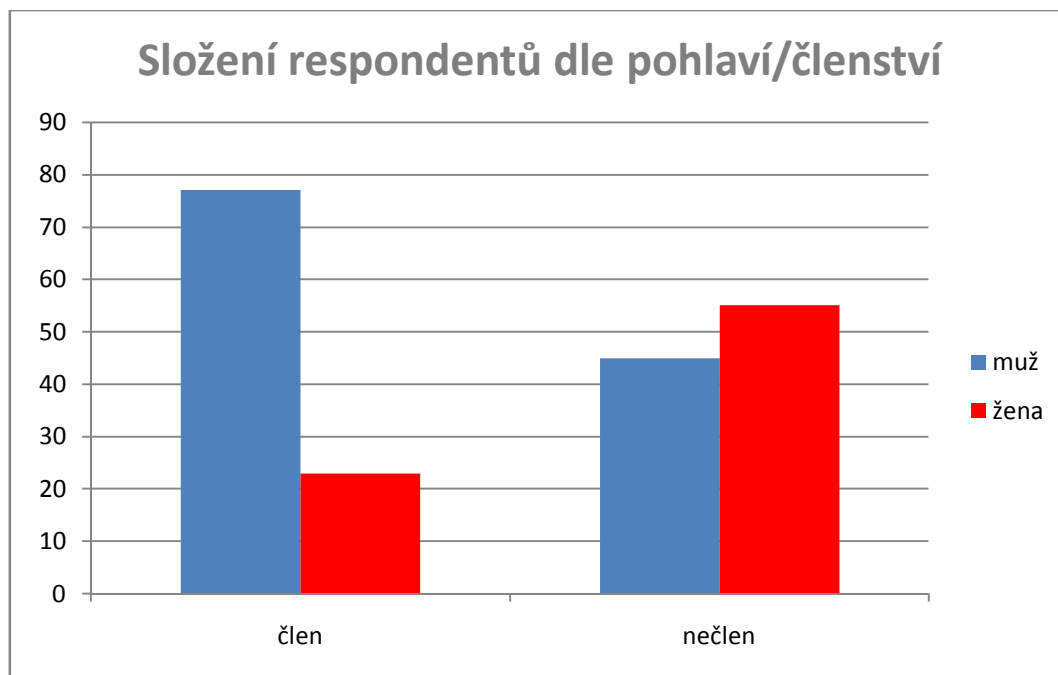

Graf č. 1: Respondenti – pohlaví

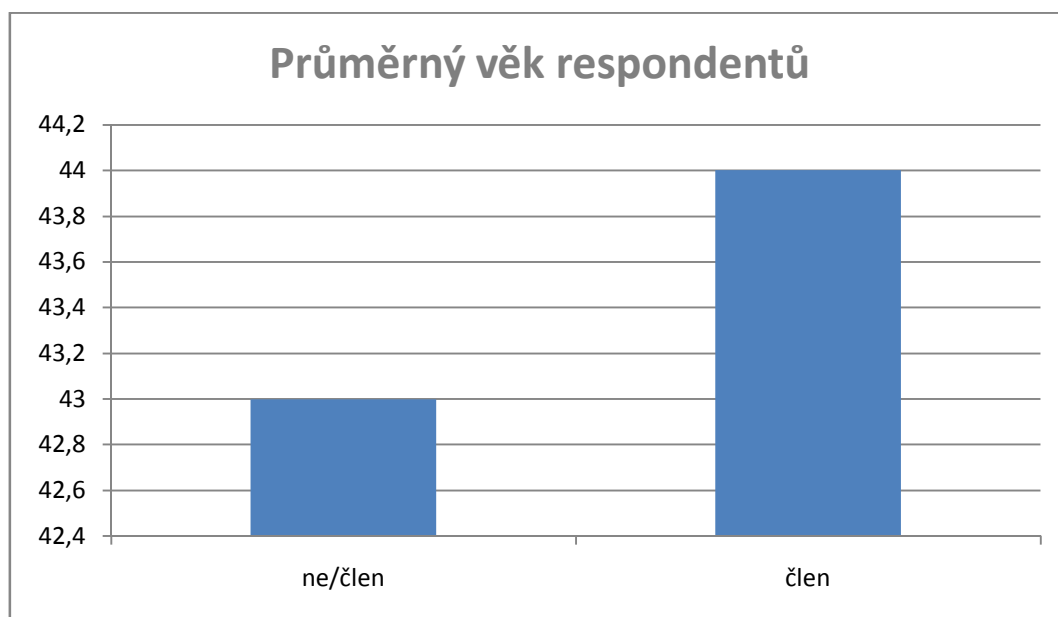

Graf č. 2: Členství ve SDH

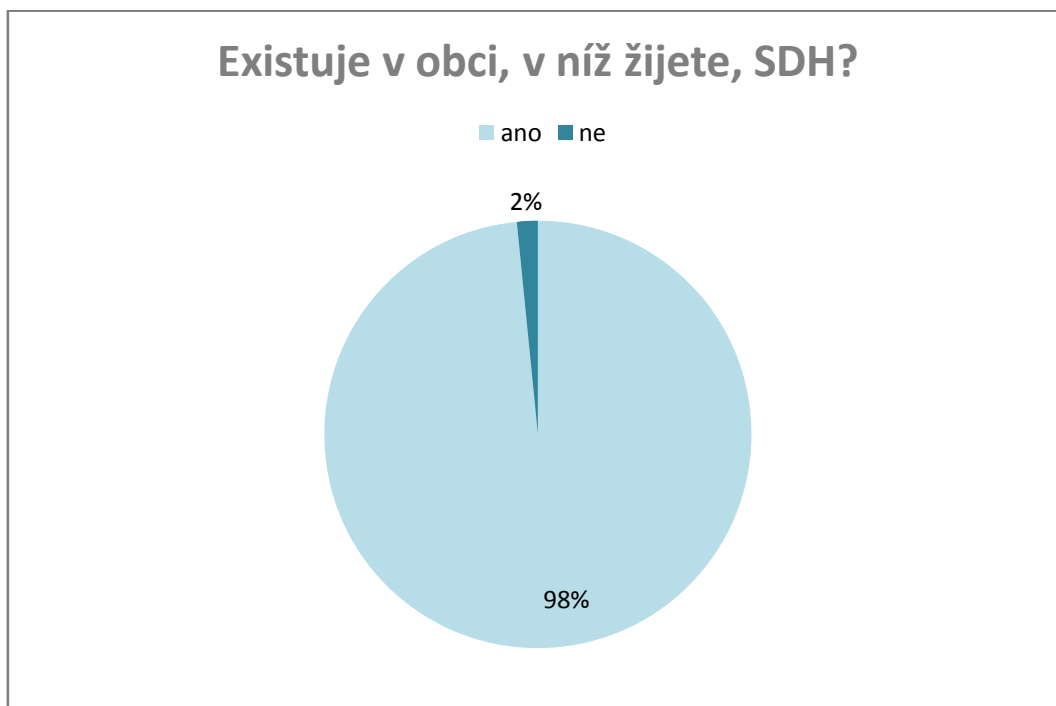
Následující graf ukazuje složení respondentů z pohledu pohlaví a členství u SDH, vidíme, že mezi členy je jasná převaha mužů, to jen potvrzuje rozložení sil v obcích, z kterých pocházeli respondenti v části kvalitativní, tuto převahu jsme mohli vidět v popisu obcí. I přesto, že SDH je krom svého poslání často nositelem kulturního a společenského života v obci, stále mezi dobrovolnými hasiči převažuje počet mužů.

Graf č. 3: Složení respondentů dle pohlaví v porovnání s člen/nečlen v %

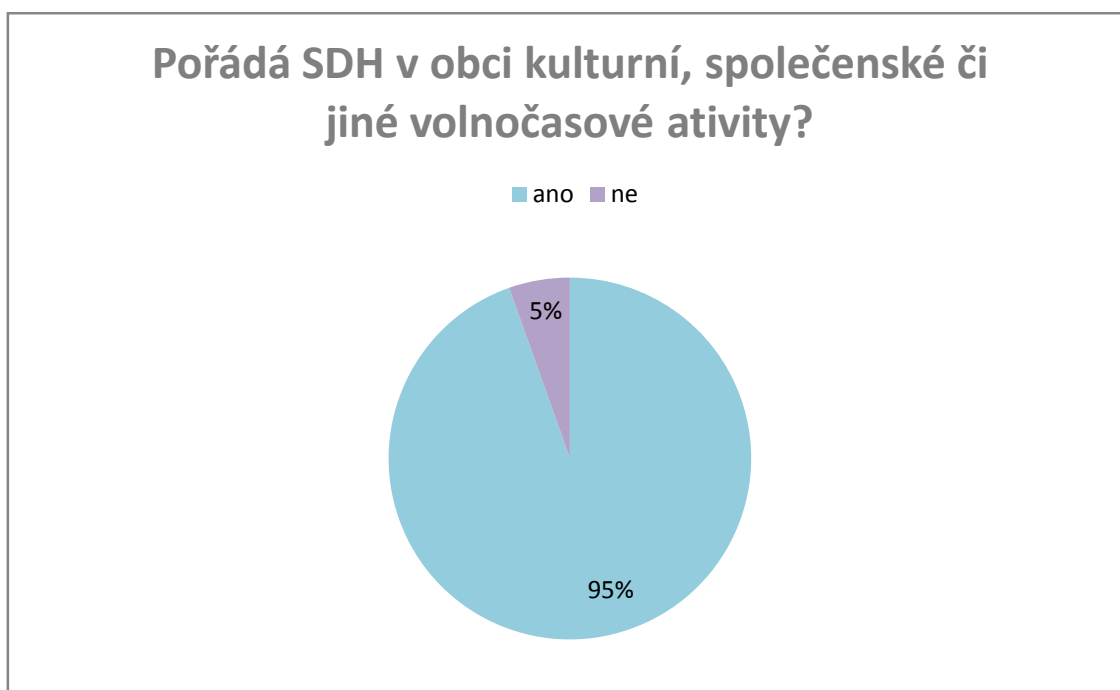

Graf č. 4: Průměrný věk člen – ne/člen

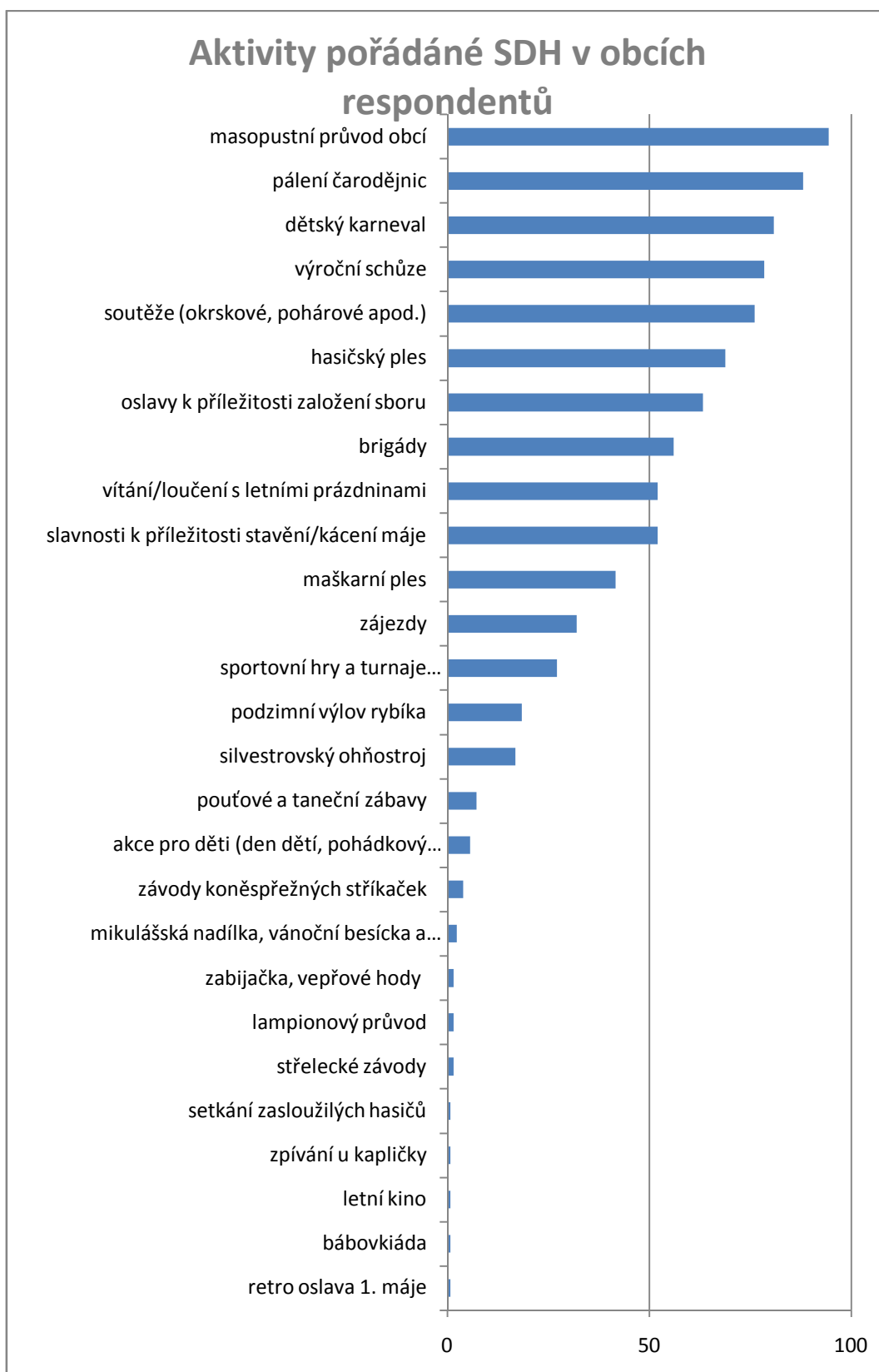
Graf č. 5: Existence SDH v obci respondenta

Jedním z předpokladů, které jsme si pro naši práci stanovili je, že SDH volný čas vesnických obyvatel ovlivňuje za předpokladu, že nabízí volnočasové aktivity. V následujícím grafu, můžeme vidět výsledky odpovědí respondentů.

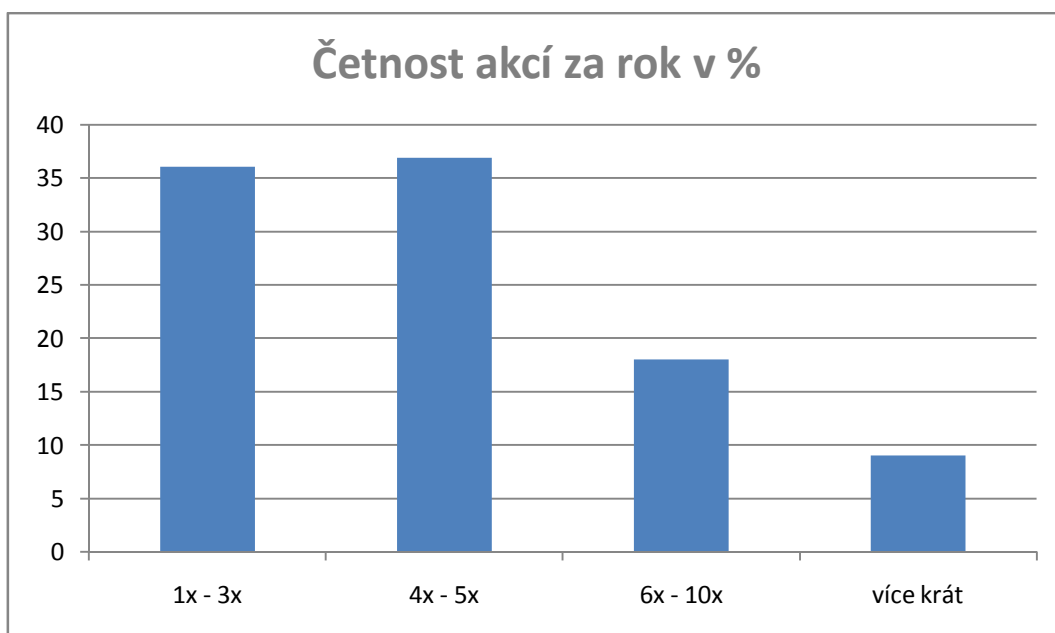
Graf č. 6: Volnočasové aktivity v obcích respondentů v %

Respondenti s kladnou odpovědí se dále vyjadřovali ke konkrétním společenským, kulturním a jiným volnočasovým aktivitám, které v jejich obci můžeme vidět. Přehled těchto akcí a nejčastěji konané vidíme v následujícím grafu.

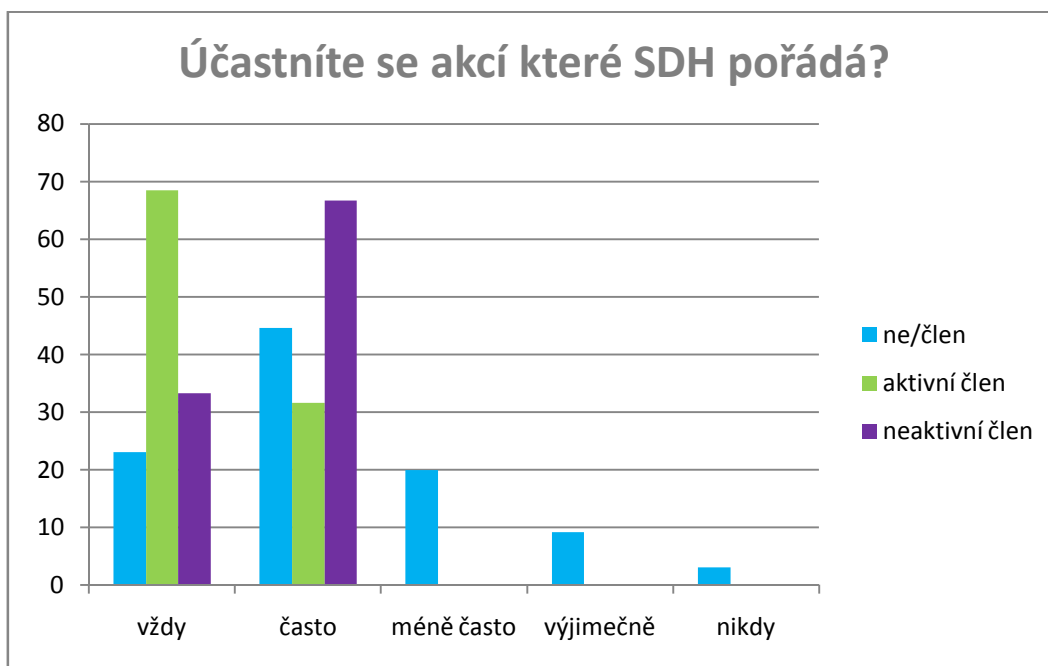
Graf č. 7: Výčet aktivit v obcích respondentů v %

Respondenti též odpovídali na otázku, kolikrát za rok se tyto volnočasové aktivity, které sbor pořádá, uskutečňují.

Graf č. 8: Četnost akcí za rok v %

Zajímavými informacemi jsou také odpovědi respondentů, zda oni sami se těchto akcí účastní. V grafu č. 9 můžeme vidět, porovnání účasti členů a nečlenů SDH, členové sboru, ať aktivní či neaktivní, odpovídají, že se účastní vždy nebo často. Nečlenové sboru svoje odpovědi rozptylují mezi všechny odpovědi, účastní se též méně často, výjimečně případně nikdy. Nejčastější je však odpověď často, poté vždy a méně často.

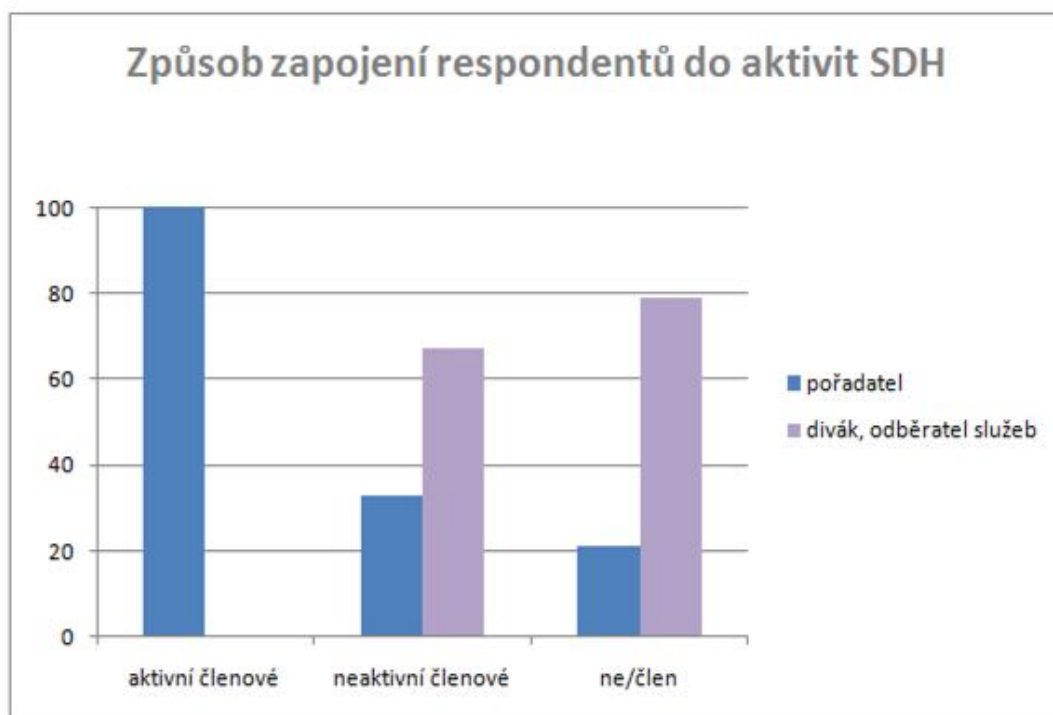

Graf č. 9: Účast členů – nečlenů na akcích pořádaných SDH v %

Další z předpokladů stanovených pro kvantitativní část této práce bylo tvrzení, že členové sboru se do aktivity zapojují jako aktivní pořadatelé, nečlenové sboru jako pasivní pozorovatelé a odběratelé nabízených služeb. Respondentům byly předloženy dvě možnosti:

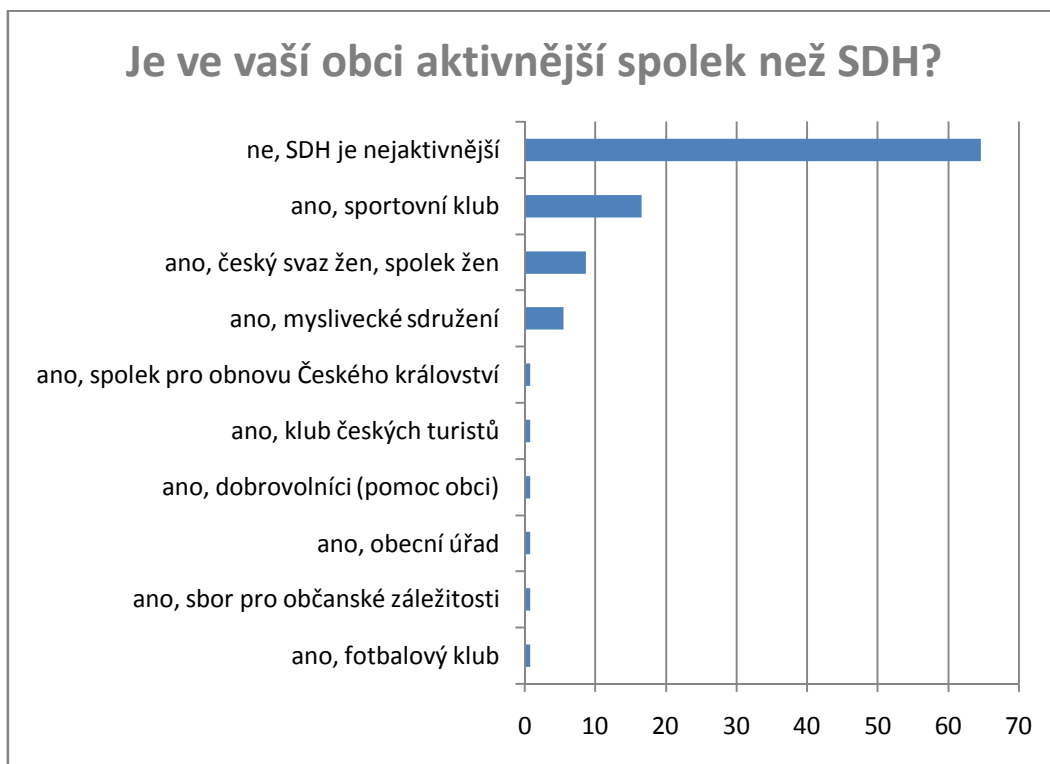
- Řadím se mezi pořadatele, aktivně pomáhám s přípravami i průběhem akce.
- Jsem divákem, pozorovatelem a odběratelem nabízených služeb.

Na následujícím grafu vidíme, odpovědi aktivních členů, odpovídají, že se vždy účastní jako pořadatelé, z neaktivních členů se 33 % považuje za pořadatele a zbývající za diváky. Našemu tvrzení zcela neodpovídá fakt, že někteří respondenti, kteří nejsou členy SDH se řadí mezi aktivně pomáhající s průběhem akce apod., potvrzuje to však už tvrzení respondenta Stanislava, který poskytl rozhovor pro kvalitativní část práce a zmiňoval se též o pomáhajících, kteří nejsou členy, ale přesto se do aktivit zapojují jako ostatní členové.

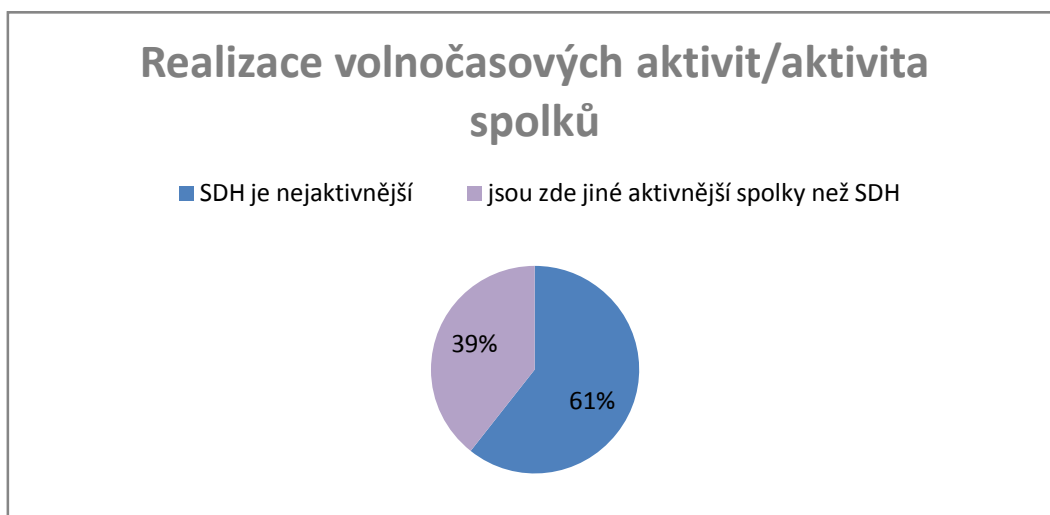
Graf č. 10: Zapojení respondentů do aktivit SDH v %

Třetím stanoveným předpokladem je domněnka, že sbor dobrovolných hasičů do vesnic přináší volnočasové aktivity, ale pouze za předpokladu, že jeho činnost pořádání kulturních, společenských a jiných volnočasových aktivit nepřevzal jiný ze spolků, který v obci funguje. V následujícím grafu vidíme, že respondenti vyjmenovali též jiné spolky, které v jejich obcích fungují, přesto má SDH jasnou převahu.

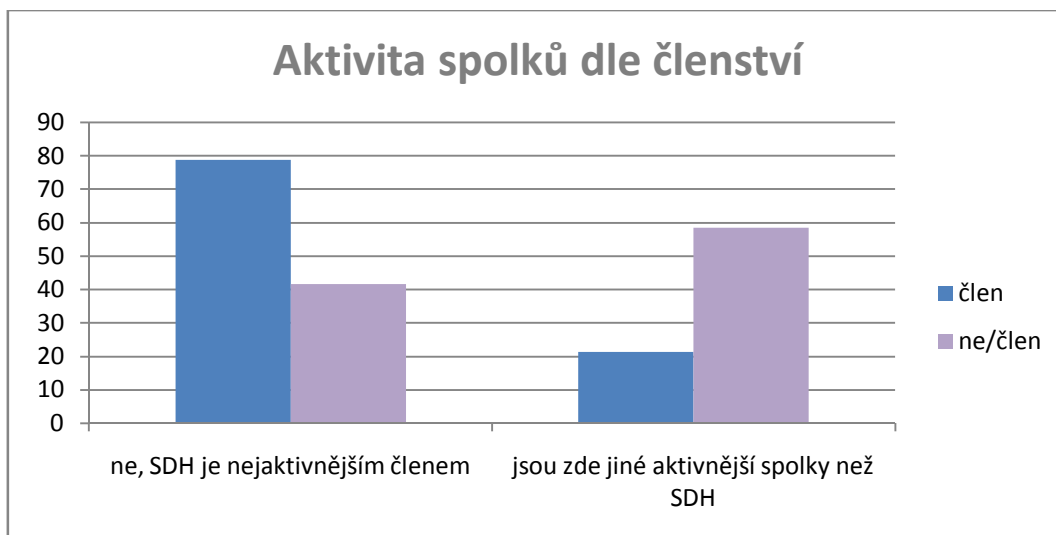
Graf č. 11: Porovnání aktivity spolků v obcích v %

Skrze výpovědi respondentů o pořádání kulturních, společenských a jiných volnočasových aktivit, kde odpovídají na otázku zda SDH v jejich obci pořádá či nepořádá volnočasové aktivity, jehož výsledky můžeme vidět v grafu č. 6, zjistíme, že 96 % dotazovaných potvrzuje, že SDH pořádá volnočasové aktivity. Pokud se zaměříme pouze na respondenty s kladnou odpovědí, v následujícím grafu vidíme, že i přesto, že respondenti odpovídají většinou kladně, nemusí to vždy znamenat, že je zde SDH neaktivnější, i přesto že volnočasové aktivity pořádá a volnočasové aktivity do obce přináší, to vyvrací náš poslední předpoklad.

Graf č. 12: Realizace volnočasových aktivit/aktivita spolků v %

Graf č. 13 nám doplňuje předchozí o srovnání výpovědí podle toho, zda je respondent členem SDH či nikoliv. Vidíme, že členové v 79 % odpovídají, že SDH je v jejich obci nejaktivnější, 21 % považuje za aktivnější jiný spolek. Nečlenové sboru naopak považují za aktivnější ostatní spolky v 58 %, zbylých 42 % považuje za aktivnější SDH.

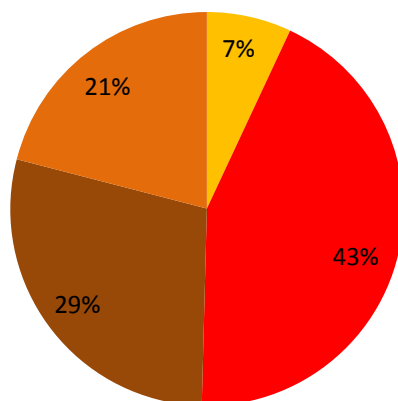
Graf č. 13: Realizace volnočasových aktivity/aktivita spolků dle členství ve sboru v %

Doposud jsme se zabývali dvěma částmi dotazníku: úvodními informacemi a dále souhrnnými informacemi o společenských, kulturních a dalších akcích pořádaných SDH, skrze tyto informace jsme si potvrdili či vyvrátili naše předem stanovené předpoklady. Třetí část reflektovala výsledky kvalitativní části výzkumu, které nebyly v předchozích částech dotazníku zpracovány, ale vyplývaly z výpovědí respondentů v kvalitativní části výzkumu. Výsledkům této části se budeme věnovat nyní.

Respondentům byla položena otázka, zda mají pocit, že v průběhu let se v jejich obci změnil počet společenských, kulturních a jiných volnočasových aktivit, které pořádá SDH. V následujícím grafu vidíme, že více respondentů se přiklání ke kladné odpovědi, z těch je dále zpracován graf, který zobrazuje snížení či zvýšení počtu aktivit.

Změnil se v průběhu let počet akcí, které SDH pořádá?

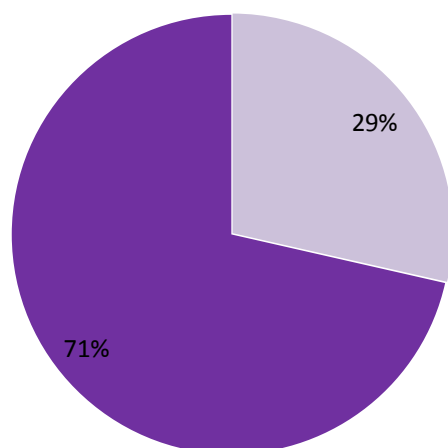
■ ne ■ ano ■ spíše ano ■ spíše ne

Graf č. 14: Změna v počtu akcí pořádaných SDH v průběhu let

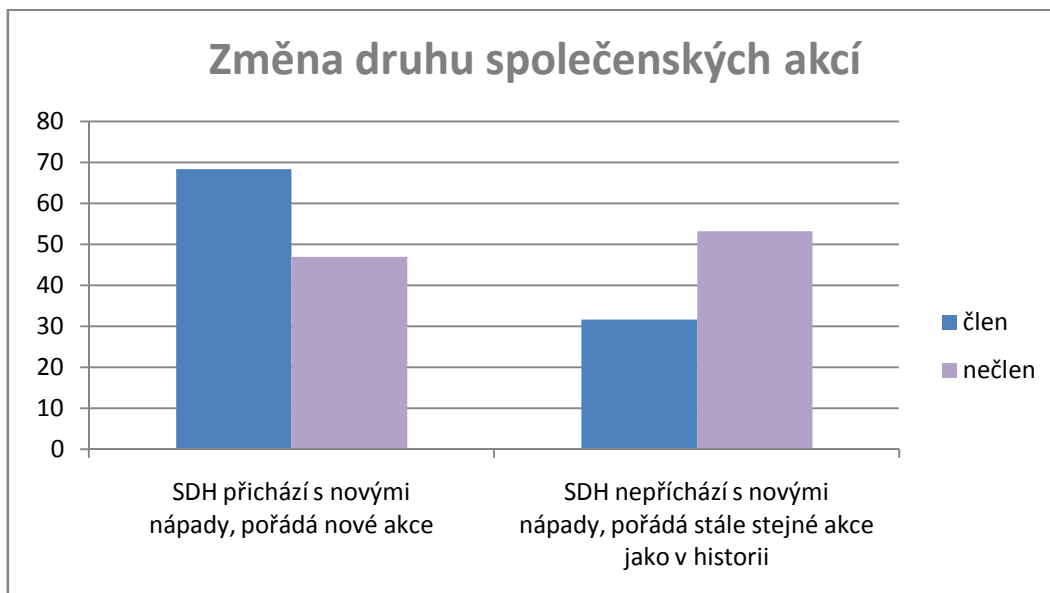
Pokud ano, jakým způsobem?

■ počet akcí se spíše snížil ■ počet akcí se spíše zvýšil

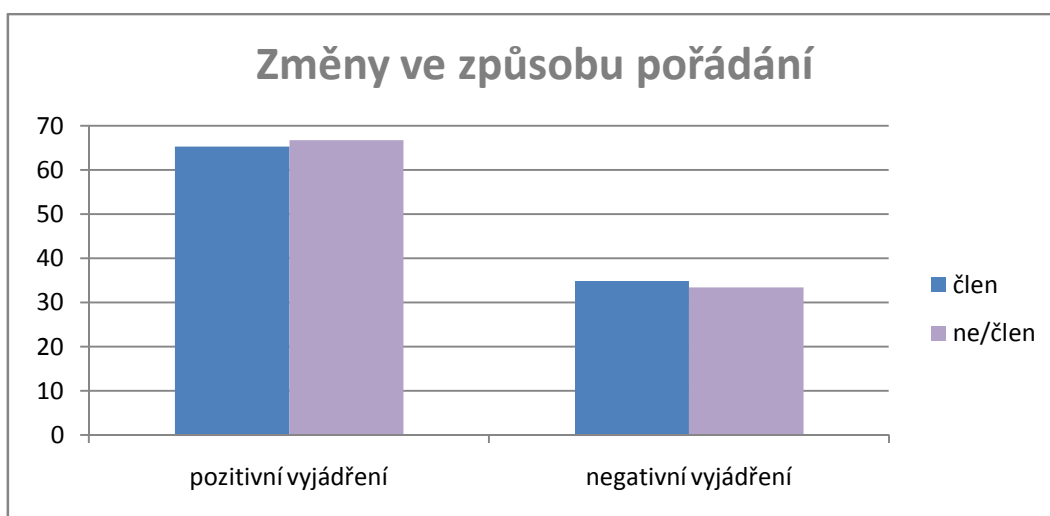
Graf č. 15: Změna aktivit z hlediska počtu

Změna aktivit však nemusí probíhat pouze z pohledu množství, respondenti též odpovídali na otázku, zda proběhly nějaké změny z hlediska druhu společenských, kulturních a jiných volnočasových aktivit, tzn., zda dříve byly pořádány jiné akce než dnes apod.

Graf č. 16: Změna v druhu pořádaných volnočasových aktivit SDH dle výpovědi člen/nečlen v %

Poslední otázka týkající se změn akcí v průběhu let, se týká způsobu jakým společenské, kulturní a jiné volnočasové aktivity SDH byly pořádány. Tato otázka měla možnost otevřené odpovědi, možnost vyjádřit využilo 26% z dotazovaných. Odpovědi respondentů se dělí na negativní a pozitivní komentáře, v následujícím grafu jsou dále rozděleny dle členství respondentů, můžeme vidět, že odpovědi byla poměrně vyrovnané.

Graf č. 17: Změny ve způsobu pořádání volnočasových aktivit SDH v %

Tabulka č. 16 a 17 zobrazuje odpovědi respondentů na změnu ve způsobu pořádání volnočasových aktivit sborem dobrovolných hasičů.

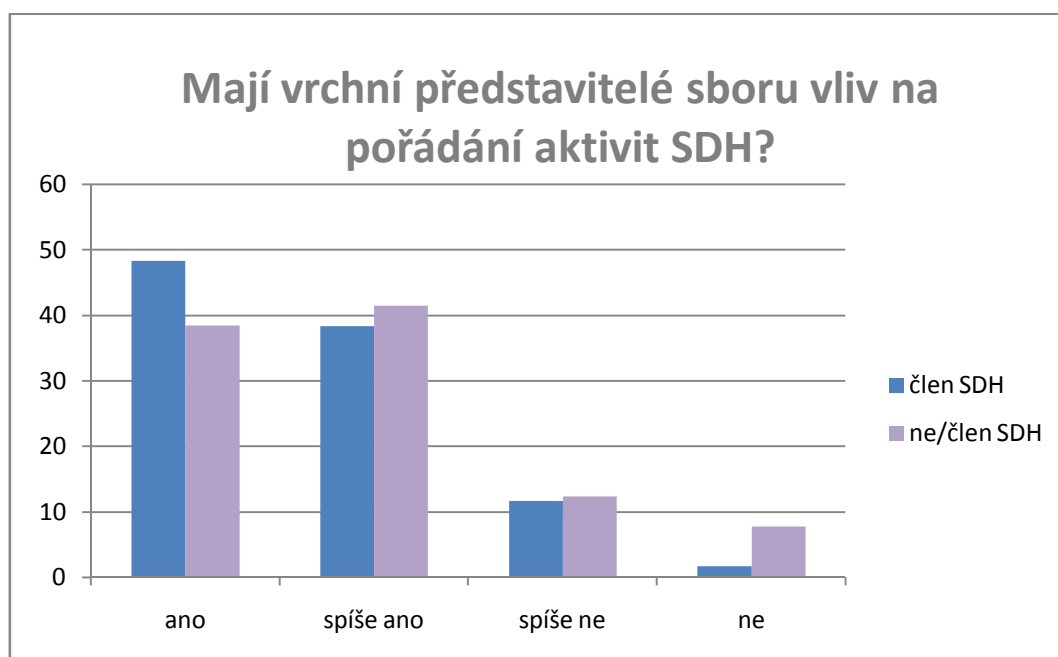
Tab. 16: Pozitivní změny v průběhu let ve způsobu pořádání volnočasových aktivit SDH

Pozitivní reakce	
Spolupráce s ostatními spolky, obecním úřadem	Aktivní členové SDH se více zapojují do akcí pořádaných obecním úřadem.
	SDH úzce spolupracuje s obecním úřadem, společně pořádají většinu akcí.
	SDH kulturní akce pořádá společně s obecním úřadem a školou.
	SDH více spolupracuje při pořádání akcí s obecním úřadem.
	Jsme více propojeni s ostatními spolky.
	V obci vznikly další spolky a i obecní úřad se stal aktivní na poli kulturním, tak se pořádání různých akcí rozměnilo na víc skupin.
	Některé akce jako např. rozsvícení vánočního stromu nebo košť mladých vín připravují hasiči ve spolupráci s jinými spolky.
	Větší družnost s okolními sbory i zahraničími (v případě koňských stříkaček).
Přizpůsobení současné době a trendům	Změny jsou přizpůsobeny době, ve které žijeme, nyní pořádáme spíše sportovní soutěže pro děti i dospělé.
	Přizpůsobujeme se novým trendům, mládeži, seniorům apod.
	V průběhu let došlo k většímu zapojení mladých lidí a dětí a na základě jejich vlastních námětů a požadavků se změnil způsob pořádání akcí
Lepší organizovanost a kvalita akcí	Zvýšila se kvalita akcí a též účast.
	Akcí přibylo a jsou lépe organizované.
	Akce jsou větší a organizovanější.
	Lepší organizace akcí a tím i větší zájem ze strany obyvatel.
Zapojení rodinných příslušníků	Zvýšila se aktivita dětí - mladých hasičů, kterým pomáhají i jejich rodiče.
	Zapojují se též rodinní příslušníci.
Ostatní	Široké zapojení veřejnosti v soutěžích od malých dětí po seniory.
	Více aktivit zaměřených na děti a soutěže.
	Zlepšila se materiální vybavenost pro pořádání různých akcí (klubovna, stany, lavičky apod.).

Tab. 17: Negativní změny v průběhu let ve způsobu pořádání volnočasových aktivit SDH

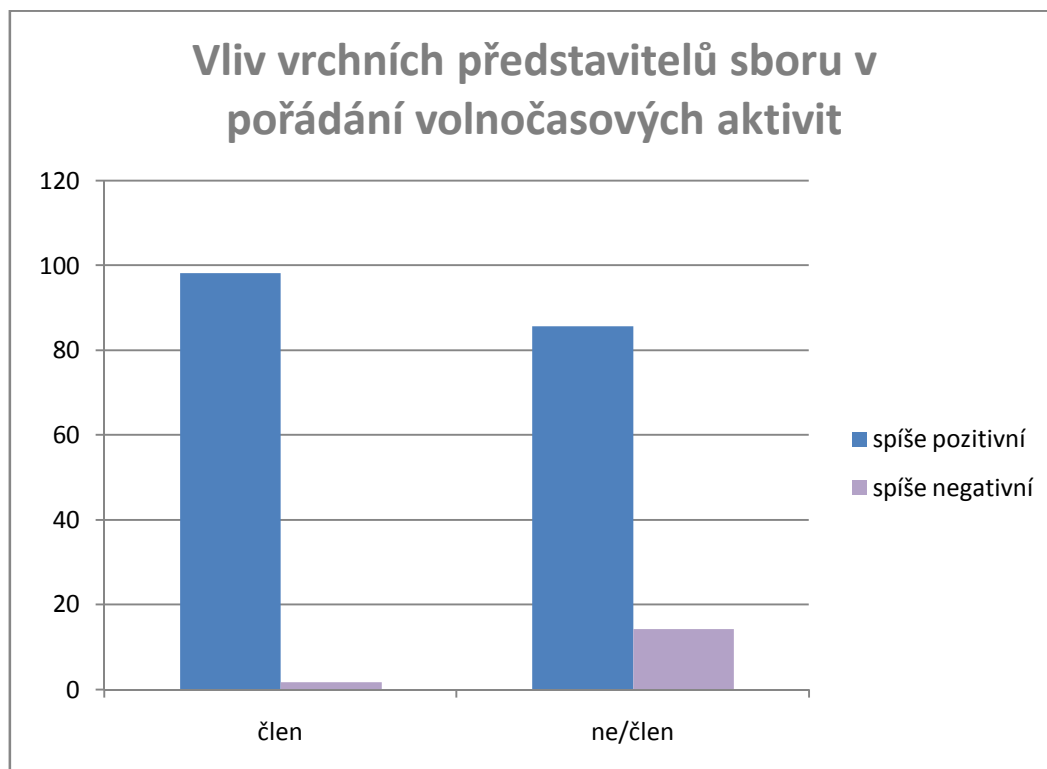
Negativní reakce	
Úpadek akcí	Došlo k velkému úpadku, dnes už se tu skoro nic nepořádá.
	V průběhu let došlo k takovým změnám, že spolky nepořádají žádné akce.
Zatížení administrativou	Pořádání je administrativně složitější.
	Musí být splněno stále více zákonných nařízení pro pořádání akce (OSA, registrovaný prodej alkoholu, oznámení o prodeji alkoholu...).
	Vše je časově náročnější, je třeba více hlídat, kde a co se nakupuje, přibývá administrativní zatížení.
	Stále více práce s administrativou a legislativou.
Ostatní	Hůře jsou na tom obce, které umožnily výstavby "satelitů, nových čtvrtí", do kterých přichází "lidé z venčí", kteří komunitu obce většinou nechtí, uzavírají se a nechodí na "vesnické" akce.
	Lidí na vesnicích ubývá a to se odráží ve všem.
	Je náročné uspokojit účastníky, též se snížila účast návštěvníků. Lidé jsou pohodlnější.
	Spíše si pořádají akce pouze pro své členy, ne pro všechny občany.
	SDH táhne pár zapálených lidí a ti nestačí vše sami organizovat. Samotný chod a činnost SDH je dost časově náročná, proto je dobře, že v obci fungují i jiné spolky.
	Mladším ročníkům se nechce pomáhat, podílet se na pořádání akcí.

V rozvorech, které byly součástí kvalitativní části práce, se několikrát objevila zmínka o vrchních představitelích sboru, často ve spojitosti s tím, jak SDH funguje. Proto tato otázka dostala prostor i v části kvantitativní. Respondentům byla položena otázka, zda mají pocit, že na pořádání akcí, na aktivity SDH a jejich průběh mají vliv vrchní představitelé sboru, tj. starostové, velitelé apod. V následujícím grafu vidíme vyjádření respondentů rozdělené na odpovědi členů a ne/členů SDH.

Graf č. 18: Vliv vrchních představitelů sboru na akce pořádané SDH v %

Při pozitivním vyjádření byla respondentům položena otázka, zda tento vliv je spíše v pozitivním či negativním směru.

Graf č. 19: Vliv vrchních představitelů sboru na akce SDH pozitivní/negativní v %

6.5 Shrnutí výsledků kvantitativní části

V úvodu dotazníku byly zařazeny úvodní informace jako věk, pohlaví, členství ve sboru a existence SDH v obci. Průměrný věk respondentů byl 43 let u ne/členů a 44 let u členů SDH, tedy velmi vyrovnaný. Pohlaví respondentů se přiklání spíše k mužské části, zjistili jsme též, že mezi členy SDH značně převažují muži a to se 77% (23% ženy), naopak u respondentů z řad nečlenů převažovaly ženy avšak v malé míře 55% (45% muži). SDH existuje v 98 % obcích respondentů.

Druhá část dotazníku se zaměřovala na informace o společenských, kulturních a dalších akcích, které SDH pořádá. Odpověděli jsme si zde též na stanovené předpoklady, vyplývající z části kvalitativní. 95% dotazovaných uvedlo, že v jejich obci SDH pořádá volnočasové aktivity. 36 % dotazovaných se akcí účastní 1 až 3 krát za rok, 37 % 4 až 5 krát za rok, 18 % 6 až 10 krát a 8 % vícekrát do roka, nejčastější počet je tedy 4 až 5 akcí ročně. Členové sboru se těchto akcí účastní vždy, případně často. Nečlenové jako nejčastější odpověď uvádí, že se účastní často (45 %), poté vždy (23 %), méně často (20 %), 9 % se účastní výjimečně a 3 % nikdy.

Všichni dotazovaní aktivní členové sboru jsou pořadatelé volnočasových aktivit SDH, 31 % neaktivních členů se i přesto řadí mezi pořadatele, zbytek mezi diváky, 21 % ne/členů sboru aktivně pomáhá s akcemi, označili se jakožto pořadatelé, zbylých 79 % se řadí mezi diváky. V této části najdeme též výčet kulturních a společenských akcí, které respondenti v dotazníku uvedli, nejčastější z nich byl masopustní průvod obcí, další dohledáme v grafu č. 7.

Respondenti se dále vyjadřovali k tomu, zda se v jejich obci nevyskytuje ještě jiný aktivnější spolek nežli SDH. 65% z nich uvedlo, že nikoliv (SDH ne nejaktivnější), dalšími třemi nejčastějšími odpověďmi bylo: ano, sportovní klub, spolek žen/český svaz žen a myslivecké sdružení.

Poslední část dotazníků se věnuje dosud nepoloženým otázkám, které vyplývaly z kvalitativní části práce. Jedná se o změny v akcích během let, které respondenti v obci zažili. První otázka se týkala počtu akcí, 43 % dotazovaných odpovědělo, že se počet změnil (ano), 29 % bylo názoru, že spíše ano. Negativně (spíše ne) se vyjádřilo 21 % a (ne) 7 % respondentů. Kladně odpovídající dále uvedli, že se počet akcí spíše zvýšil a to v 71 %, zbylých 29 % odpovědělo, že se počet akcí spíše snížil. Respondenti měli též možnost vyjádřit se ke změně ve způsobu pořádání, 69 % odpovídajících vyjádřilo pozitivní reakci a 31 % negativní. Zpracované odpovědi můžeme vidět v tabulce č. 16 a 17.

Dotazník též obsahoval otázku týkající se vlivu vrchních představitelů na organizaci akcí SDH. Ke kladné odpovědi, tzn., že vrchní představitelé ovlivňují pořádání akcí, se přiklonilo 86 % členů (48 % ano, 38 % spíše ano), stejně tak většina ne/členů 80 % (38 % ano, 42 % spíše ano). K záporné odpovědi se přiklonilo 14 % členů (12 % spíše ne, 2 % ne) a 20 % ne/členů (12 % spíše ne, 8 % ne). Odpovídající kladně dále zodpověděli, zda jde spíše o pozitivní či negativní přínos, 92 % odpovídá pozitivně, zbylí negativně.

Zjistili jsme, že SDH jsou v mnoha obcích stále aktivní a svým občanům nabízí volnočasové aktivity, množství a kvalita těchto akcí se různí dle jednotlivých sborů. Ve většině obcí jsou SDH hlavními nositeli kulturního života. Pokud sbory volnočasové aktivity nabídnou, lidé je povětšinou využijí, jen malé procento vyjadřuje negativní pohled na SDH.

Můžeme tvrdit, že SDH je nejčastější volnočasovou organizací na vesnicích, skrývá tak potenciál, který může být velkým přínosem pro vesnické obyvatele. Často je jediným nositelem kulturního života, nabídka volnočasových aktivit SDH tak ovlivňuje kvalitu trávení volného času na vesnici. Míru kvality určují členové sboru, kteří mají tyto aktivity povětšinou v režii. S vědomím tohoto faktu by se dalo dále pracovat, SDH

by měly být podněcování k tomu, aby přinášeli do svých obcí volnočasové aktivity, udržovali tradice a tím zachovávaly „ducha venkova“, který se v dnešní době začíná vytrácet.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala sborem dobrovolných hasičů a jejich vlivem na trávení volného času vesnických obyvatel. První kapitola se věnuje volnému času jako takovému, slouží nám jako úvod do problematiky, kterou se práce zabývala. Poukazuje zde na to, že v současnosti s trávením volného času souvisí různé problémy jak u dospělých, tak dětí. Uvedli jsme, jakým způsobem dnes lidé svůj volný čas tráví, největší podíl má televize, poté odpočinek a čas strávený s rodinou a přáteli.

Další část se věnovala pojmům venkov, vesnice, obec a město, které jsou blíže definovány a vysvětleny. Dále se věnujeme venkovu a jeho typické charakteristice, zjišťujeme, že i přesto, že rozdíly mezi městem a vesnicí se stále více stírají, pořád tu zůstávají jisté znaky, bez kterých bychom si venkov nedovedli představit. Komunita či společenství, přestože někdy s lepšími a někdy horšími vztahy, jsou jedním z nich. Blížší vztahy mezi lidmi jsou často tím, co vesnici stále udržuje jako místo pro život. Životní styl se samozřejmě změnil, zemědělství už není prvotní činností vesnických obyvatel, většina dojíždí za prací do měst a pečuje o své domky a zahrádky již dávno ne ryze v rolnickém duchu, i na vesnicích jde dnes spíše o estetickou stránku.

Poslední teoretická kapitola byla věnována samotnému sboru dobrovolných hasičů. Většina se zabývala historií sboru dobrovolných hasičů, můžeme zde vidět, jak se sbory vyvíjely, zajímavý je fakt, jak se z dobrovolných hasičů stali nositelé kulturního a společenského života ve své obci, bylo to především z důvodu nedostatku financí, které pro chod sboru potřebovali. Pořádali tak různé akce pro občany v obci, čímž si finance obstarali, postupně se staly tradicí a často se dochovaly až dodnes.

Druhá část tohoto pojednání se věnovala současnosti SDH, sdružení dobrovolných hasičů dnes mají přes 353 tisíc členů po celé České republice, jejich činnost je řízena zákonem č. 133/1985 Sb.

Druhá polovina práce popisuje výzkum, který byl rozdělen na dvě části: kvalitativní a kvantitativní. V kvalitativní části bylo provedeno šest rozhovorů s respondenty ze tří vesnic kraje Vysočina. Tyto rozhovory byly podrobeny metodě otevřeného kódování, skrze kterou jsme výsledky shrnuli a vyhodnotili.

Cílem kvantitativní části práce bylo zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů působící ve vesnicích kraje Vysočina, ovlivňují volný čas jejich obyvatel. Na základě výsledků jsme si tedy stanovili předpoklady, které jsme následně ověřili v části kvantitativní.

Prvním z nich byl předpoklad, že SDH volný čas vesnických obyvatel ovlivňuje za předpokladu, že nabízí volnočasové aktivity. Zjistili jsme, že v 98 % obcí existuje SDH, z toho 95 % z těchto obcí pořádá volnočasové aktivity.

Další předpoklad říká, že členové sboru se do aktivity zapojují jako aktivní pořadatelé, nečlenové sboru jako pasivní pozorovatelé a odběratelé nabízených služeb. Toto tvrzení se částečně potvrdilo, 100 % aktivních členů odpovědělo, že se účastní jakožto pořadatelé. U neaktivních členů se za pořadatele označilo 33 %, zbytek se účastní jako diváci. Předpoklad však vyvrací odpovědi nečlenů SDH, 21 % z nich jsou aktivní při pomoci s pořádáním akcí, řadí se mezi pořadatele, zbylých 79 % se řadí mezi diváky.

Předpoklad že SDH přináší do obcí volnočasové aktivity, pokud je aktivní a jeho činnost nepřevzal jiný ze spolků, v obci fungující se nepotvrdil, 65 % respondentů odpovídá, že v obci je nejaktivnější právě SDH, ostatní jmenují jiné aktivnější spolky. Přesto 95 % respondentů pokládá SDH v obci za aktivní a jmenuje různé akce, které pořádá, nevylučuje se tedy, že pokud je v obci aktivnější sdružení nežli SDH, nejsou hasiči též aktivní, i když dle respondentů na nižší úrovni.

Kvantitativní výzkum na větším vzorku respondentů potvrdil zjištění, že SDH ovlivňuje volný čas vesnických obyvatel, a dále doplnil informace, které jsme z rozhovorů v kvalitativní části práce získali a ověřili na větším vzorku respondentů. Jako metoda byl použit dotazník, který byl respondentům rozeslán v elektronické podobě. Nalezneme zde též další informace a zajímavosti získané skrze dotazník, např. vliv vrchních představitelů sboru a změny týkající se akcí pořádaných sborem v průběhu let. Můžeme tak konstatovat, že SDH je důležitým činitelem ve volném čase vesnických obyvatel. Přináší jim různé příležitosti jak trávit svůj volný čas. SDH působí na všechny věkové generace, tj. na děti, mladistvé, dospělé i nejstarší, to je široký prostor pro práci s lidmi s velkým věkovým rozmezím. Bylo by dobré pomoci členům SDH se specifickými prvky těchto různých věkových skupin a poskytnou podněty jak s těmito skupinami pracovat. Je to jeden z možných návrhů jak s prvky pedagogiky volného času na vesnici proniknout. Jak jsme mohli vidět v teoretické části, SDH a jejich členové, se v historii často účastnili různých kurzů (první pomoc, kurzy pro velitele apod.). Proč tedy neobnovit tuto myšlenku a nenabídnou členům SDH kurzy s tematikou vztahující se k volnému času, a tím přispět ke zkvalitnění trávení volného času vesnických obyvatel.

POUŽITÉ ZDROJE

AKS Pavlov. *Historie a současnost obcí Pavlov, Stajiště a Bezděkov*. Telč: Houdek a spol. tiskárna Telč, s. r. o., 2002.

BAŽANT, A. *Volný čas: Venkov zanikl už dávno*. Seniorum.cz: portál nejen pro seniory [online]. 2009 [cit. 2017-10-26]. Dostupné z: <<https://www.seniorum.cz/volny-cas/rozhovor-s-osobnosti/562-venkov-zanikl-uz-davno>>

BLAŽEK, B. *Venkov města média*, Praha: Slon, 1998. ISBN 80-85850-59-1.

BLAŽEK, B. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno: Era, 2004. ISBN 80-86517-90-X.

BUŘÍNSKÁ, B. *Novinky.cz: Kde se žije lépe, ve městě nebo na vesnici?* [online]. 2015 [cit. 2017-10-26]. Dostupné na WWW: <<https://www.novinky.cz/finance/369870-kde-se-zije-lepe-ve-meste-nebo-na-vesnici.html>>

GLÜCK, A.; HOLGER, M. et al. *Venkov má budoucnost*, Praha : Brázda, 1992. ISBN 80-209-0235-X.

GREGORINIOVÁ, J.; SCHOLLAROVÁ V. Místní kultura – stabilizační a stimulační faktor rozvoje českého venkova. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět*. MAJEROVÁ V. (ed), Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. s. 330 – 339. ISBN 80-213-1539-3.

Hasičský záchranný sbor České republiky: Disciplíny požárního sportu [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/discipliny-pozarniho-sportu.aspx>>

Hasičský záchranný sbor České republiky: Požární sport [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.hzscr.cz/clanek/pozarni-sport-439064.aspx>>

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum – základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

Historie – Pamětní kniha[online], In SDH Košice. 2017, [cit. 2018-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdhkosice.cz/clanky/historie.html>>

HOS F. *100 let požární ochrany v Pavlově*. Jihlava: Východočeské tiskárny, n. p., 1989.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

CHLÁDEK, P. *Žňové hlídky*. [online]. 2012. In Novacky.cz. O místě kde jsem doma [cit. 2018-02-01]. Dostupné na WWW: <<https://novackycz.wordpress.com/2012/04/06/znove-hlidky/>>

JANDOUREK J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

Kabrňák: Kulturně společenský a obchodně cestovní průvodce Jihomoravským krajem a krajem Vysočina. Požární sport [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.kabrnak.cz/pozarni-sport/>>

KADERÁBKOVÁ, J.; TRHLÍNOVÁ Z. Participace občanů na ochraně a využívání kulturního dědictví na českém venkově. In *Sborník příspěvků z mezinárodní konference: Venkov je náš svět*. MAJEROVÁ V. (ed), Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. s. 369 – 377. ISBN 80-213-1539-3.

KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti – čas výchovy. Pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK M. *Nauka o volném čase. Studijní texty pro pedagogy volného času*. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra pedagogiky. České Budějovice, 2011.

KLUFOVÁ, R. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-1.

KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005. ISBN 80-213-1274-2.

MAJEROVÁ, V. et al. *Český venkov 2006: Sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2007. ISBN 978-80-213-1631-7.

MAJEROVÁ V. et al. *Sociologie venkova a zemědělství*. 4. vydání. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009. ISBN 978-80-213-0651-6.

Malý sociologický slovník. 1. vydání. Praha: Svoboda, 1970. ISBN 25-093-70.

MAREK, J., MARKOVÁ M., BENEŠ M. *Sedlejev: Malá kronika*. 2016.

MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. I. svazek, A – O. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ A. (eds.) *Velký sociologický slovník*. II. svazek, P – Z. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.

Materiál k tiskové konferenci 20. 6. 2016: *Jak Češi tráví čas? Výsledky 1. Ročníku výzkumu proměny české společnosti 2015* [online]. Sociologický ústav AV ČR, [cit. 2017-10-02] 2016. Dostupné na WWW: <http://www.promenyceskespolecnosti.cz/aktuality/aktualita22/Jak_Cesi_travi_cas_TK_20-06-2016.pdf>

MÜLLEROVÁ, V. *Česká televize: Dobrovolní hasiči. Fenomén pomoci "celou duší a celým tělem"* [online]. 2013 [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1093398-dobrovolni-hasici-fenomen-pomoci-celou-dusi-a-celym-telem>>

MZ ČR, *Venkov v rozšířené Evropě*, Praha: MZ ČR, 2003. ISBN 80-7084-267-9.

NITRA, J. *Oheň a lidé v Českých zemích do roku 1895*. Nové Město na Metují: Hasiči, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-904606-0-7.

NITRA J. *Všem živlům navzdory člověku ku pomoci*. Praha: Hasiči, Nové Město nad Metují 2011. ISBN 978-80-904606-3-8.

Obec Pavlov – Oficiální web obce. *Historie a současnost* [online]. 2007[cit. 2017-12-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.obecpavlov.cz/historie-a-nbsp-soucasnost/d-1014/p1=52>>

Obec Sedlejev, *Pamětní kniha obce Sedlejev, 1925 – 2003*

OLECKÁ, I., IVANOVÁ K. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, o. p. c., 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.

PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na zlínsku*. Strážnice: Lelka, Dolní Bojanovice, 2003, XIII(3). ISSN 0862-8351.

PERLÍN, R. *Zájmové spolky na venkově (výsledky výzkumu z programu České zemědělské univerzity)*. In Deník veřejné správy [online]. 2004, [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6019729>>

PEŠORNA, K. *Samaritství v hasičských jednotkách* [online], In Fire History – Historie hasičství u nás i ve světě. 2014, [cit. 2018-01-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.firehistory.hasici-ct.cz/samaritstvi-v-hasicskych-jednotkach/>>

PROKEŠOVÁ, M. *Teze k pedagogice volného času aneb vše ve světě má svůj čas*. Ostravská univerzita Ostrava, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky. Ostrava: Repronis, 2002. ISBN 80-7042-249-1.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2003. ISBN 978-80-0403-9.

Sbor dobrovolných hasičů Praha - Miškovice: Historie hasičských sborů na našem území [online]. 2017 [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdhprahamiskovice.cz/news/historie-hasicskych-sboru-na-nasem-uzemi/>>

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2013 [online]. [cit. 2017-10-17]. Dostupné z WWW: <<https://old.dh.cz/dokumenty/vyrocnizpravy/vz-2013.pdf>>

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2014 [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z WWW: <<https://old.dh.cz/dokumenty/vyrocnizpravy/vz-2014.pdf>>

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska – výroční zpráva 2016 [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z WWW: <https://www.dh.cz/images/Dokumenty/vyrocnizprava/2016/VZ_2016_web.pdf>

Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska: zpravodaj hasičského sportu. : *Rakouský Villach bude v létě patřit sportujícím hasičům* [online]. 2017, (2) [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<https://www.dh.cz/images/Dokumenty/zpravodaj-hasicskeho-sportu/ZHS-2-2017.pdf>>

Sdružení pro obnovu hasičských tradic, z. s.: Počátky hasičství [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.hasicketradice.cz/historie-3>>

SLEPIČKA, A. *Venkov a/nebo město: Lidé/sídla/krajina*. Praha: Svoboda, 1981. ISBN neuvedeno.

Směrnice hry Plamen: Metodická pomůcka pro vedoucí a instruktory. Praha, 2016. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z WWW: <<http://sdhpelhrimov.cz/wp-content/uploads/2016/11/smernice-plamen-2016.pdf>>

Soubor předpisů SH ČMS – I/5 – 2006, Organizační řád. [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z WWW: <http://sdhhurka.cz/storage/documents/shcms_rad_organizacni.pdf>

SPOUSTA, V. aj. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

SPOUSTA J. *Proměny venkova*. In *Teologie a společnost 2* [online]. 2006, [cit. 2015-12-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.cdk.cz/ts/clanky/113/promeny-venkova/?PHPSESSID=3846>>

SVOBODOVÁ, J.; ŠMAHELOVÁ B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno: MSD s. r. o., 2007. ISBN 978-80-86633-81-7.

Synonymum slovník synonyma.postis.org[online], *Definice slov/frází sbor*, [cit. 2018-01-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.synonyma.postis.org/sbor.html>>

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Téma pro hosty (Na slovíčko) [online], *Požární sport*, Česká televize, 2017 [cit. 2018-01-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10127554193-tema-pro-hosty-ct-sport/217471290230035>>

TOŠNER, J., SOZANSKÁ, O. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.

Toulavá kamera [online], *Hasičské muzeum (9:54)*. Česká televize, 2015 [cit. 2018-01-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126666764-toulava-kamera/215562221500023/obsah/405596-hasicske-muzeum>>

Toulavá kamera [online], *Muzeum hasičů (18:52)*. Česká televize, 2006 [cit. 2018-01-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126666764-toulava-kamera/206411000320129>>

Události v regionech (Brno) [online], *Dobrovolní hasiči na Vysočině*. Česká televize, 2014 [cit. 2018-01-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122427178-udalosti-v-regionech-brno/314281381990918-udalosti-v-regionech/obsah/351039-dobrovolni-hasici>>

Události v regionech (Praha) [online], *Jak hasiči pomáhají*. Česká televize, 2014 [cit. 2018-01-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10118379000-udalosti-v-regionech-praha/214411000140821-udalosti-v-regionech/obsah/345201-dobrovolni-hasici-jako-soucast-zivota-obce>>

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typia, spol. s r. o., 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VESELÁ, J. *Jak ve volném čase?* Vysoká škola pedagogická v Hradci Králové: Gaudeamus, 1997. ISBN 80-7041-146-5.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích 2 c/f. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-4-X.

Význam slova.com [online], *Význam hasič* [cit. 2018-01-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyznam-slova.com/Hasi%C4%8D>>

Zákon 108/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění platném k 15. 5. 2000

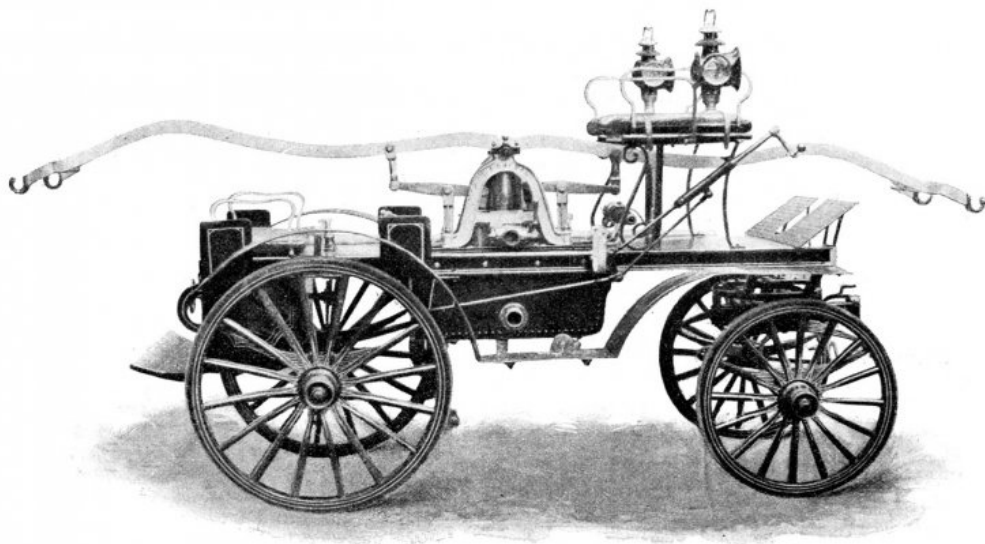
Zákony pro lidi.cz [online], *Zákon č. 133/1985 Sb. – zákon České národní rady o požární ochraně* [cit. 2018-01-17]. Aion CZ, s. r. o. 2010 – 2018. Dostupné na WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1985-133>>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1** Fotografie *Ruční čtyřkolová stříkačka z roku 1904*
- Příloha č. 2** Fotografie *Zakládající členové hasičského sboru v Číhalíně roku 1904*
- Příloha č. 3** Fotografie *Přeskok bariéry, Nástup soutěžních družstev před požární soutěží v roce 1984*
- Příloha č. 4** Fotografie *Kurz okrskových velitelů Bíle Poličany v roce 1963*
- Příloha č. 5** Fotografie *Průvod obcí k příležitosti 120. výročí SDH Pavlov v roce 2009*
- Příloha č. 6** Fotografie *Mladí požárníci SDH Sedlejev*
- Příloha č. 7** Fotografie *Svěcení hasičské stříkačky SDH Žeranovice v roce 1934*
- Příloha č. 8** Fotografie *Pozvánka na ples dobrovolných hasičů v Pavlově z roku 1938*
- Příloha č. 9** Fotografie *Masky na masopustní zábavě v Pavlově pořádané požárníky z roku 1969*
- Příloha č. 10** Fotografie *Členové SDH Pavlov pod májí v roce 1929*
- Příloha č. 11** Fotografie *Členové SDH Pavlov při divadelním představení*
- Příloha č. 12** Fotografie *Požární útoky ženy – základna, Požární útok ženy – terče*
- Příloha č. 13** Fotografie *Požární útok děti*
- Příloha č. 14** Dotazník

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Fotografie *Ruční čtyřkolová stříkačka z roku 1904*²⁰⁵

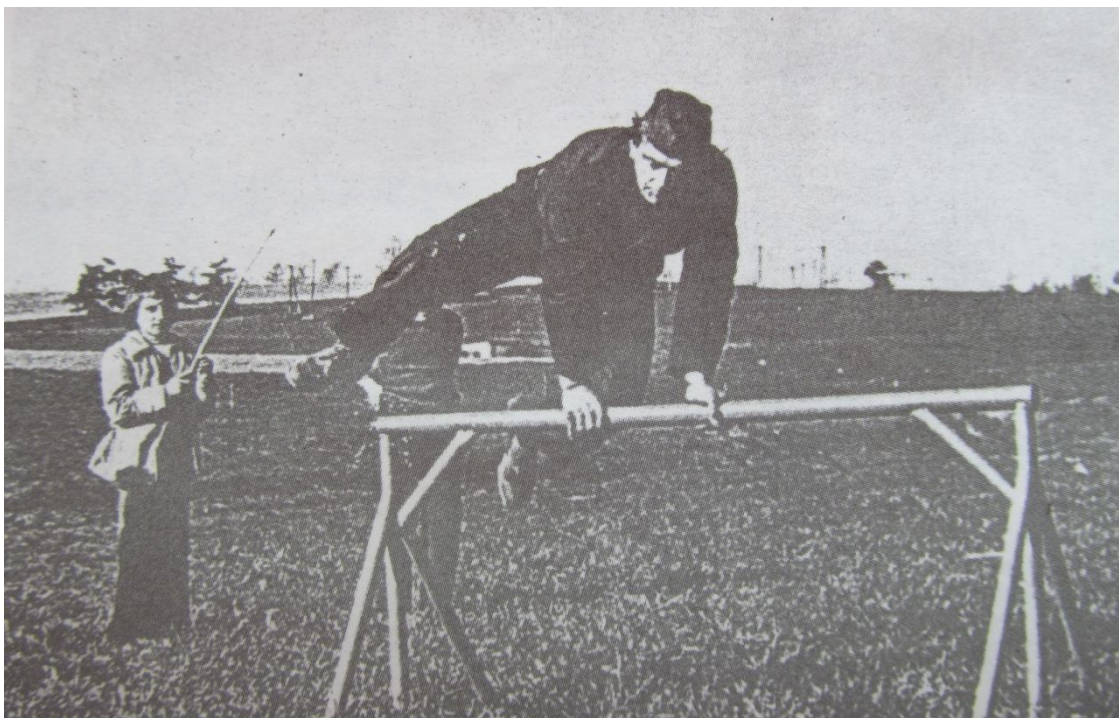
Příloha č. 2: Fotografie *Zakládající členové hasičského sboru v Číhalině roku 1904*²⁰⁶

²⁰⁵ Dostupné na WWW: <<https://www.bejvalalo.cz/clanky.php?detail=46>>

²⁰⁶ Dostupné na WWW: <<https://trebicky.denik.cz/hasici/sbor-vznikl-v-roce--nova-zbrojnice-letos-20110323.html>>

Příloha č. 3: Fotografie *Přeskok bariéry, nástup soutěžních družstev*²⁰⁷

²⁰⁷ HOS F. 100 let požární ochrany v Pavlově, s. 32., Dostupné na WWW:
<http://romalka.rajce.idnes.cz/SDH_Pavlov_archivni_fotogalerie/>

Příloha č. 4: Fotografie *Kurz okrskových velitelů Bíle Poličany v roce 1963*²⁰⁸

Příloha č. 5: Fotografie *Průvod obcí k příležitosti 120. výročí SDH Pavlov v roce 2009*²⁰⁹

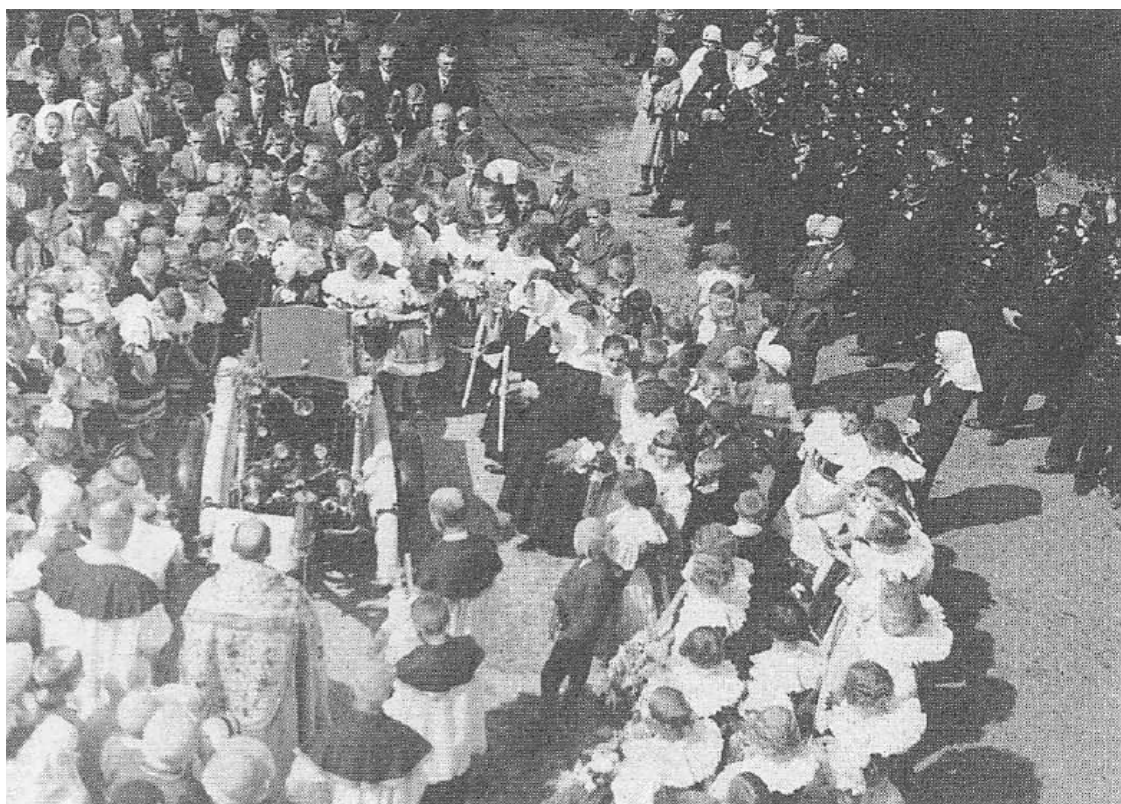
²⁰⁸ Dostupné na WWW: <http://romalka.rajce.idnes.cz/SDH_Pavlov_archivni_fotogalerie/>

²⁰⁹ Dostupné na WWW: <http://romalka.rajce.idnes.cz/120_vyroci_zalozeni_SDH_Pavlov/>

Příloha č. 6: Fotografie *Mladí požárníci SDH Sedlejev*²¹⁰

Příloha č. 7: Fotografie *Svěcení hasičské stříkačky SDH Žeranovice v roce 1934*²¹¹

²¹⁰ Dostupné na WWW: <<http://www.sedlejev.cz/z-historie-sboru/d-1033/p1=1016>>

²¹¹ PAVLIŠTÍK K. *Národopisná revue: Sbor dobrovolných hasičů, významný fenomén v procesu formování společenského života v obci a v transformaci tradičních zvykoslovných aktivit na zlínsku*, s. 145.

Příloha č. 8: Fotografie *Pozvánka na ples dobrovolných hasičů v Pavlově z roku 1938*²¹²

²¹² HOS F. 100 let požární ochrany v Pavlově, s. 35.

Příloha č. 9: Fotografie *Masky na masopustní zábavě v Pavlově pořádané požárníky z roku 1969*²¹³

Příloha č. 10: Fotografie *Členové SDH Pavlov pod májí v roce 1929*²¹⁴

²¹³ HOS F. *100 let požární ochrany v Pavlově*, s. 32.

²¹⁴ Dostupné na WWW: <http://romalka.rajce.idnes.cz/SDH_Pavlov_archivni_fotogalerie/>

Příloha č. 11: Fotografie Členové SDH Pavlov při divadelním představení²¹⁵

²¹⁵ HOS F. 100 let požární ochrany v Pavlově, s. 63.

Příloha č. 12: Fotografie *Požární útoky ženy – základna, terče*²¹⁶

²¹⁶ Dostupné na WWW: <http://sdhsedlejov.rajce.idnes.cz/5.6.2010_Dolni_Nemcice_OPEN_liga/>

Příloha č. 13: Fotografie *Požární útok dětí*²¹⁷

²¹⁷ Zdroj: soukromá fotogalerie

Příloha č. 14: Dotazník

28. 2. 2018

Vliv SDH na volný čas v Kraji Vysočina

Vliv SDH na volný čas v Kraji Vysočina

Vážené respondentky, vážení respondenti,
obracím se na Vás s žádostí o vyplnění dotazníku, který poslouží jako podklad pro Diplomovou práci na téma: „Vliv sboru dobrovolných hasičů na trávení volného času v Kraji Vysočina.
Dovoluji si Vás požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast na výzkumu je anonymní a dobrovolná.
Předem děkuji za spolupráci.

Správnou odpověď zakroužkujte, pokud je možnost, doplňte vlastními slovy.

1. Jakého jste pohlaví?

Označte jen jednu elipsu.

- muž
 žena

2. Jaký je váš věk?

3. Trvale se zdržujete v kraji:

Označte jen jednu elipsu.

- Vysočina
 Jiné: _____

4. Existuje v obci, v níž žijete, sbor dobrovolných hasičů?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne
 nevím

5. Jste členem dobrovolných hasičů?

Označte jen jednu elipsu.

- ano, aktivním
 ano, neaktivním
 ne

2/3

6. Pořádá SDH ve vaší obci kulturní a společenské akce či jiné volnočasové aktivity pro obyvatele obce?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 ne

7. Pokud ano, jak často se, podle vás, tyto aktivity uskutečňují?*Označte jen jednu elipsu.*

- 1x - 3x za rok
- 4x - 5x za rok
- 6x - 10x za rok
- více krát za rok

8. Účastníte se těchto akcí?*Označte jen jednu elipsu.*

- vždy
- často
- méně často
- výjimečně
- nikdy

9. Jakým způsobem se do těchto aktivit zapojujete? Vyberte častější postavení:*Označte jen jednu elipsu.*

- Řadím se mezi pořadatele, aktivně pomáhám s přípravami i průběhem akce.
- Jsem divákem, pozorovatelem a odběratelem nabízených služeb.

10. Jaké konkrétní aktivity v současné době během roku sbor dobrovolných hasičů ve vaší obci nabízí? (Možno vybrat více odpovědí.)*Zaškrtněte všechny platné možnosti.*

- hasičský ples
- masopustní průvod obcí
- maškarní ples
- dětský karneval
- pálení čarodějnic
- slavnosti k příležitosti stavění máje/kácení máje
- vítání letních prázdnin
- loučení s letními prázdninami
- podzimní výlov rybníka
- výroční schůze
- silvestrovský ohňostroj
- brigády
- zájezdy
- soutěže (okrskové, pohárové apod.)
- oslavy k příležitosti založení sboru
- sportovní hry (fotbal, hokej apod.)
- Jiné: _____

11. Je ve vaší obci ještě jiný spolek, který v tomto směru považujete za aktivnější než sbor dobrovolných hasičů?

Označte jen jednu elipsu.

- ano, myslivecké sdružení
 ano, sportovní klub
 ano, fotbalový klub
 ne, SDH je nejaktivnější
 Jiné: _____

3/3

12. Máte pocit, že se v průběhu let, které jste v obci zažil/a změnil počet společenských a kulturních akcí, které SDH pořádá?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 spíše ano
 spíše ne
 ne

13. Pokud ano, myslíte si, že se počet společenských a kulturních akcí:

Označte jen jednu elipsu.

- spíše snížil
 spíše zvýšil

14. Domníváte se, že se v průběhu let změnil druh společenských a kulturních akcí SDH? Pořádal dříve SDH jiné akce než dnes?

Označte jen jednu elipsu.

- ano, sbor přichází s novými nápady, pořádá akce, které v historii nepořádal
 ne, je to stejné jako dříve

15. Pokud se zamyslíte nad pořádáním akcí a aktivit SDH, myslíte si, že na to, zda se nějaké akce pořádají, jaký mají průběh apod., mají vliv vrchní představitelé sboru (starostové, velitelé apod.)?

Označte jen jednu elipsu.

- ano
 spíše ano
 spíše ne
 ne

16. Pokud ano, máte dojem, že mají v tomto směru:

Označte jen jednu elipsu.

- spíše pozitivní přínos
 spíše negativní přínos

28. 2. 2018

Vliv SDH na volný čas v Kraji Vysočina

17. Máte pocit, že v průběhu let došlo ke změnám ve způsobu pořádání společenských a kulturních akcí SDH? Pokud ano, popište změny.

Používá technologii
 Google Forms

ABSTRAKT

HRADECKÁ K. *Vliv sboru dobrovolných hasičů na trávení volného času vesnických obyvatel v kraji Vysočina*. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce R. Macků.

Klíčová slova: venkov, vesnice, volný čas, sbor dobrovolných hasičů, kraj Vysočina, neziskové organizace

Diplomová práce se zabývá přínosem sboru dobrovolných hasičů pro obyvatele vesnic z hlediska trávení jejich volného času. Práce se snaží zjistit, zda SDH ovlivňuje způsob trávení volného času, v případě že ano, jaké přináší aktivity nebo příležitosti pro volný čas. Práce definuje pojmy sbor dobrovolných hasičů, volný čas, věnují se též tématu venkova. V druhé polovině práce je představen kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, zda sbory dobrovolných hasičů působící ve vesnicích kraje Vysočina ovlivňují volný čas jejich obyvatel. Na tuto část navazuje část kvantitativní, cílem této části je doplnit výsledky předchozího kvalitativního výzkumu a ověřit získané informace.

ABSTRACT

How the volunteer fireman brigade influences the way the inhabitants of rural Vysocina spend their free time

Key words: country, village, free time, voluntary fire brigade, Vysočina district, non-profit organizations

This closing thesis is devoted to the contribution of Czech voluntary fire brigades (VFB) to the free time possibilities of village residents. The thesis tries to find out, if the VFB has an influence on free time spending, in this case what activities or possibilities for the free time it brings. The thesis gives a definition of the voluntary fire brigades, the free time, it is also devoted to the point of country. In the second part of this thesis there is presented a qualitative research which is aimed to the influence of voluntary fire brigades in Vysočina district villages on the resident free time. This part is followed on with a quantitative part to complete results of the qualitative research and to verify extracted information.